

PERSPECTIEF DOOR SAMENWERKING EN SOLIDARITEIT

SOCIALE ACTIVERING IN SCHIEDAM

EVALUATIE

Rob Lammerts
Hugo Swinnen

Met medewerking van:
Paul Frencken
Liesbeth Verkuyl

Utrecht, 1999

© Verwey-Jonker Instituut 1999

All rights reserved. No part of this book may be reproduced in any form, by print, photoprint, microfilm or by any other means without permission in writing from the publisher.

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

VOORWOORD

Voor u ligt een rapport over het project Sociale activering in Schiedam. Het bevat de bevindingen van het Verwey-Jonker Instituut over de periode van november 1996 tot maart 1999. Een werkconferentie en drie experimenten met sociale activering nemen daarin een centrale plaats in. Met die activiteiten heeft Schiedam een stevige basis voor sociale activering gecreëerd. Deze rapportage moet betrokkenen in Schiedam in de gelegenheid stellen om eigen conclusies te trekken voor de toekomst. Voor buitenstaanders geeft het een volledig overzicht van het proces en de opbrengsten van intensieve samenwerking tussen gemeente, maatschappelijke organisaties en burgers.

Bij het lezen van deze rapportage passen twee waarschuwingen.

Dit rapport moet niet gelezen worden als de eindrapportage van het project Sociale activering in Schiedam. Voor het Verwey-Jonker Instituut is het de afronding van de opdracht die het van de gemeente Schiedam in 1996 kreeg. Die bestond eruit dat door middel van toekomstgericht en activerend onderzoek een proces van nieuw beleid en een nieuwe praktijk voor sociale activering op gang gebracht zou worden. Voor de gemeente Schiedam is deze rapportage een element in een belangrijke tussenstap: de evaluatie van de start en experimenteerfase, die tegelijk het begin van definitieve implementatie kan inluiden. Dit rapport levert het basismateriaal waarmee de projectgroep Sociale activering de eigen evaluatie kan voeden. Op basis van die evaluatie kan de projectgroep een beleidsnotitie schrijven, waarin beargumenteerde voorstellen voor het vervolg van sociale activering gedaan worden, inclusief de in te zetten middelen en voorstellen voor de financiering. Het gemeentebestuur kan op basis daarvan besluiten nemen.

Dit rapport en - dat is de tweede waarschuwing - heeft dan ook vooral een functie in het licht van die vervolgstappen. Er is gestreefd naar het schetsen van een zo volledig mogelijk beeld van het proces en de uitkomsten totnogtoe, en van de opvattingen van deelnemende partijen daarover. Cijfers zijn dan ook niet bedoeld om een statistisch beeld te geven van de doelgroep, maar om de diversiteit van wensen en uitkomsten van activering te laten zien. Evaluatieve uitspraken van enkelingen krijgen daarom soms relatief veel aandacht. Afwijkende meningen van een van de partners zullen immers ongetwijfeld in de toekomst een rol spelen. Het is goed om ze te kennen. Alle gegevens in deze rapportage zijn dan ook voornamelijk indicatief: voor de richting die het activeringsproces uitgaat; voor de mate van consensus over doelen en in te

zetten middelen; over de behoefte aan een bepaald soort aanbod; over de bruikbaarheid van de methoden.

Hoofdstuk 1 van dit rapport beschrijft kort het hele proces van voorbereiding en uitvoering van sociale activering, vanaf november 1996 tot maart 1999. Hoofdstuk 2 gaat in op het draagvlakonderzoek, de toekomstverkenning (Toekomstwerkplaats) en het strategisch kader voor beleid en uitvoering. Het derde hoofdstuk beschrijft het uitvoeringsplan en de veranderingen daarbinnen gedurende de afgelopen twee jaar. Hoofdstuk 4 is geheel gewijd aan de verschillende experimenten die in Schiedam werden uitgevoerd, waarna we in hoofdstuk 5 vervolgen met een terugblik van de partners in het proces op wat bereikt is en hoe dat tot stand is gebracht. We eindigen in hoofdstuk zes met de conclusies en aanbevelingen. Deze werden tijdens een werkconferentie in Schiedam met een veertigtal betrokkenen besproken, voordat zij door de onderzoekers zijn opgeschreven. In die conclusies wordt teruggegrepen op de missie en de uitgangspunten van het project, zoals die in het strategisch kader voor beleid en uitvoering staan genoteerd. Het rapport bevat enkele bijlagen. In de eerste plaats is dat een meer gedetailleerde beschrijving van de drie experimenten. Daarnaast zijn lijsten van deelnemers aan verschillende activiteiten opgenomen. Wie deden er mee aan de Toekomstwerkplaats, wie zijn er lid van de projectgroep en van de netwerkgroepen, wie deden er mee met de evaluatieconferentie? Deze lijsten geven een beeld van de breedte van het Schiedamse netwerk. Tenslotte zijn enkele literatuurverwijzingen opgenomen.

De gemeente Schiedam ontwikkelt beleid en praktijk binnen het kader van het zogeheten grotestedenbeleid. Daartoe worden forums georganiseerd die uitspraken doen over ervaren knelpunten en verwachtingen van burgers en maatschappelijke organisaties. Tijdens de evaluatieconferentie van het project Sociale activering kwam het grotestedenbeleid (GSB) van Schiedam expliciet ter sprake. Sociale activering werd in meerdere opzichten als een GSB-project gezien. In de eerste plaats is het een project dat aansluit bij een belangrijk aandachtspunt voor de gemeente Schiedam: de hardnekkige en langdurige baanloosheid, in combinatie met onvervulde maatschappelijke behoeften. In de tweede plaats kan ook de wijze waarop het sociale activeringsbeleid tot stand is gekomen - in samenspraak tussen vele maatschappelijke partners - als een voorbeeld voor de aanpak van het GSB gezien worden.

INHOUDSOPGAVE

SAMENVATTING	7
HOOFDSTUK 1 SOCIALE ACTIVERING IN SCHIEDAM	13
1.1 Achtergrond	13
1.2 Ontwikkelen van een lokale strategie	14
1.3 Opzet en uitvoering van de werkwijze	16
HOOFDSTUK 2 PERSPECTIEF DOOR SAMENWERKING	19
2.1 Draagvlakonderzoek in Schiedam	19
2.2 Toekomstverkenning	22
2.3 Strategisch kader voor beleid en uitvoering	28
HOOFDSTUK 3 PLAN IN UITVOERING	35
3.1 De projectgroep	35
3.2 De projectcoördinatie	36
3.3 Een drie-sporenaanpak	37
3.4 Personele en financiële gevolgen	42
HOOFDSTUK 4 EXPERIMENTEN VOOR SOCIALE ACTIVERING IN SCHIEDAM	45
4.1 Drie experimenten voor activering	45
4.2 De methode Activerend Interview	50
4.3 De experimenten nader bezien: mogelijkheden en aandachtspunten	55

**HOOFDSTUK 5 DE MENING VAN BETROKKENEN
OVER DE AANPAK 67**

5.1	Aandachtspunten voor evaluatie	67
5.2	Opbrengsten	68
5.3	Aanpakken	70
5.4	Structuren	76
5.5	Toekomst	78

HOOFDSTUK 6 CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN 81

6.1	Terugkoppeling van de bevindingen	81
6.2	Conclusies: perspectief op samenwerking en solidariteit	82
6.3	Aanbevelingen voor beleid en uitvoering	89

BIJLAGEN

BIJLAGE 1	VERLOOP EN RESULTATEN VAN DE DRIE EXPERIMENTEN	93
BIJLAGE 2	LITERATUUR	113
BIJLAGE 3	DEELNEMERS AAN DE TOEKOMSTWERKPLAATS IN OLAERTSDUYN OP 27 EN 28 FEBRUARI 1997	115
BIJLAGE 4	DEELNEMERS AAN DE CONFERENTIE VAN 27 FEBRUARI 1998	117
BIJLAGE 5	DEELNEMERS AAN DE WERKCONFERENTIE SCHIEDAM OP 10 MAART 1999	121
BIJLAGE 6	LEDEN VAN DE PROJECTGROEP SOCIALE ACTIVERING	123
BIJLAGE 7	LEDEN VAN DE WERKGROEP(EN) VRAAG EN AANBOD	125

SAMENVATTING

Sociale activering richt zich op bijstandsgerechtigden die geen of weinig perspectief meer hebben op het vinden van een baan. Zij worden aangeduid als fase-4-cliënten. Vanwege hun slechte perspectieven op de arbeidsmarkt worden deze baanlozen niet meer bemiddeld door het arbeidsbureau. Zij komen in aanmerking voor sociale activering zoals die deel uitmaakt van de nieuwe Algemene Bijstandswet (nABW). Sociale activering staat voor beleid dat zich richt op het betrokken houden van deze mensen bij de maatschappij en de samenleving. De verantwoordelijkheid voor het beleid en de uitvoering van dit beleid berust bij de gemeente.

In 1996 verstrekt de gemeente Schiedam aan het Verwey-Jonker Instituut de opdracht om onderzoeksmatig te adviseren en de begeleiding te verzorgen bij het ontwikkelen van een strategie voor sociale activering. De afdeling Sociale Zaken in Schiedam heeft op dat moment een bestand van ongeveer 3500 cliënten, waarvan er naar schatting circa 1500 in de categorie vallen die voor sociale activering in aanmerking komt.

Onderdeel van de opdracht is het evalueren van op basis van de strategie uitgevoerde experimenten. Dit rapport bevat de beschrijving en evaluatie van het strategische proces en van de uitgevoerde experimenten.

De aanpak van het Verwey-Jonker Instituut bestaat uit het ontwerpen en toepassen van een lokale strategie voor sociale activering, waarbij het uitgangspunt is dat dit een gezamenlijke verantwoordelijkheid is van de gemeentelijke overheid en haar maatschappelijke partners: instellingen en (cliënten)organisaties. Deze worden dan ook intensief bij het gehele proces van ontwikkeling en uitvoering betrokken.

De ontwikkeling van een lokale aanpak voor sociale activering in Schiedam vond plaats in drie fasen: de voorbereidingsfase (van april 1997 tot en met december 1997), de uitvoeringsfase, met drie experimenten (van januari 1998 tot en met december 1998), en de evaluatie en implementatiefase (vanaf januari 1999).

De **voorbereidingsfase** behelsde een draagvlakonderzoek en een toekomstverkenning. In het draagvlakonderzoek is in totaal met 40 beroepskrachten en vertegenwoordigers van de verschillende groepen van uitkeringsgerechtigden, vrijwilligersorganisaties, migrantenorganisaties en de politiek een gesprek gevoerd. Hieruit bleek dat er in Schiedam een breed draagvlak is

voor de ontwikkeling van een gemeenschappelijke strategie tegen sociale uitsluiting.

De werkconferentie die hierop volgde en waarin bovengenoemde betrokkenen participeerden, had de vorm van een zogenoemde Toekomstwerkplaats. Een Toekomstwerkplaats kan omschreven worden als een sociaal laboratorium waarin de deelnemers zich met elkaar buigen over een thema. Door eerst kritiekpunten te inventariseren en deze vervolgens om te zetten in een verbeelding van het tegenovergestelde, dus het gewenste, komt er ruimte om alternatieven voor de toekomst te bedenken en uit te testen, hetgeen resulteert in concrete afspraken.

De afspraken die tijdens deze Toekomstwerkplaats zijn gemaakt, werden vastgelegd in de notitie 'Perspectief door samenwerking en solidariteit, sociale activering in Schiedam'. Deze notitie vormt sindsdien de leidraad voor de Schiedamse aanpak van sociale activering.

De regie van sociale activering ligt bij het bestuur van de gemeente Schiedam. Het bestuur van de gemeente levert of herschikt de middelen voor sociale activering immers. Om de uitvoering te coördineren wordt een projectgroep ingesteld onder leiding van een lid van het College van BenW, bestaande uit ambtenaren, vertegenwoordigers van maatschappelijke instellingen en vertegenwoordigers van de doelgroep. De functie van coördinator sociale activering wordt toevertrouwd aan het Bureau voor Werk en Scholing en daarbinnen aan de coördinator van het Steunpunt Vrijwilligerswerk Schiedam (SVS).

Daarnaast zijn bij het SVS twee projectmedewerkers als consultant sociale activering (ook wel activeerder genoemd) aangesteld, die verantwoordelijk zijn voor de uitvoering van de Activerende Interviews, en zo nodig voor de begeleiding van de deelname van cliënten aan maatschappelijke activiteiten.

Uitvoering van het project verliep via drie experimenten, waarmee in totaal 150 cliënten benaderd zouden worden. In het voorjaar van 1998 gingen de experimenten van start. Doel van de experimenten was ervaring op te doen met verschillende werkwijzen voor het activeren van langdurig baanlozen, die geïndiceerd zijn als fase-4-cliënten. Deelname aan de experimenten was vrijwillig.

Elk experiment had een eigen methode voor activering of voor het bereiken van deelnemers. Het eerste experiment, de cursus Vrouwen op weg, werkte vanuit een groepsbenadering van vrouwen met een bijstandsuitkering. In het tweede en derde experiment is een individuele benadering gevolgd: de methode Activerend Interview. Deze methode bestaat uit drie fasen. Allereerst worden deelnemers benaderd en gemobiliseerd door middel van huisbezoek.

Vervolgens wordt door middel van een intensief interview in kaart gebracht welke individuele mogelijkheden en belemmeringen de deelnemer zelf ervaart, met als doel een actie en stappenplan voor maatschappelijke participatie. Ten slotte wordt de deelnemer ondersteund bij het uitvoeren van zijn of haar actieplan.

Het eerste experiment betrof de cursus Vrouwen op weg. Deze cursus is bedoeld voor vrouwen met een bijstandsuitkering en een fase-4-indicatie. Iedere deelnemster wordt bij aanmelding uitgebreid geïnterviewd door de cursusleider, volgens een methode die is afgeleid van het Activerend Interview. Dan volgen twaalf groepsbijeenkomsten, waarin steeds een bepaald thema centraal staat, zoals informatie vanuit Sociale Zaken, kennismaking met verschillende voorzieningen zoals het Buro voor Werk en Scholing en het Steunpunt Vrijwilligerswerk, en het doen van een beroepskeuzetest. De laatste bijeenkomst staat in het teken van het maken van een stappenplan.

Na afloop van de cursus worden de deelnemsters voor verdere begeleiding overgedragen aan een activeerder van het Steunpunt Vrijwilligerswerk Schiedam.

Voor de evaluatie van dit experiment zijn vijf cursussen gevolgd.

In het tweede experiment is weliswaar gebruikgemaakt van het Activerend Interview, maar het benaderen van de cliënten heeft niet via huisbezoek plaatsgevonden. Het ging hier om 50 a-select gekozen cliënten uit het fase-4-bestand van de dienst Sociale Zaken. Deze zijn door het SVS per brief aangeschreven. De kandidaten konden vervolgens op drie manieren reageren. De eerste manier was dat de kandidaat gevolg gaf aan de uitnodiging. Het interview vond vervolgens plaats op de afgesproken tijd in een buurthuis bij de deelnemer in de buurt. Wanneer een aangeschrevene niets van zich liet horen, werd deze nogmaals uitgenodigd. Als de kandidaat ook dan niet reageerde, werd telefonisch contact gezocht om de reden te achterhalen en om deze persoon over te halen tot deelname. De derde mogelijkheid was, dat kandidaten te kennen gaven mee te willen doen, maar op een ander tijdstip of een andere locatie. In dat geval kregen zij de gelegenheid een andere tijd of een andere plek te kiezen.

Het derde experiment was nagenoeg gelijk aan het tweede, maar de werving was anders. Die gebeurde via de netwerken in de wijk door instellingen als wijkbeheer, buurthuizen en algemeen maatschappelijk werk. Deze instellingen fungeerden als verwijzers voor sociale activering. Het uitgangspunt was dat zij door hun aanwezigheid in de wijken zicht hebben op wie voor activering in aanmerking komt. Na aanmelding verliep het verdere activeringsproces gelijk

aan dat van het tweede experiment, ook door middel van het Activerend Interview.

Met de drie experimenten bereikten de consultants sociale activering in totaal 133 cliënten, ofwel 88% van het beoogde aantal van 150. Bij 107 (80%) van de bereikte cliënten leidde dat tot een interview.

Ten behoeve van de evaluatie ging het Verwey-Jonker Instituut per experiment en per deelnemer een groot aantal aspecten na. In de eerste plaats het deelnemersprofiel: geslacht, leeftijd, leefsituatie en opleiding. Daarnaast de bouwstenen voor activering: problemen, zoeken naar betaald werk, en deelname aan vrijwilligerswerk. Wat zijn de activiteiten en de aspiraties van deelnemers op die gebieden? Voorts werd gekeken naar de uitkomsten van de deelname aan de cursus en de interviews in termen van toeleidingstrajecten. Een toeleidingstraject kan leiden naar scholing en werk, educatie, vrijwilligerswerk of zorg en hulpverlening, of combinaties daarvan.

We noemen enkele bevindingen.

Het wekt geen verbazing dat deelnemers uit alle groepen te kampen hebben met een veelheid aan problemen. Soms wegen deze problemen zo zwaar, dat het vervolgtraject primair bestaat uit het zetten van stappen voor hulp.

Het aantal deelnemers dat in de eerste en derde groep te kennen geeft op zoek te zijn naar betaald werk, of dit in de nabije toekomst te willen, is opvallend groter dan in de tweede groep.

Hetzelfde betreft de oriëntatie op vrijwilligerswerk en educatie, zowel als zinvolle vormen van maatschappelijke participatie op zich, als wel als mogelijke opstap naar betaald werk. Hier valt de hoge participatiegraad in de derde experimentgroep op. De verklaring hiervoor ligt in het feit dat een groot aantal van deze deelnemers is doorverwezen door instanties waarbij zij reeds een begin van een participatietraject hadden doorlopen. Het was echter duidelijk dat een extra stimulans en begeleiding nodig waren om zo'n traject daadwerkelijk te realiseren. Alle deelnemers van groep 3 zijn met behulp van het interview geactiveerd of hebben hun maatschappelijke activiteiten uitgebreid.

Indien deelnemers aan de cursus Vrouwen op weg of aan het Activerend Interview een actieplan ontwikkelen komen ze in aanmerking voor extra ondersteuning bij de uitvoering van die plannen. In elke experimentgroep maken de meeste deelnemers met een plan hiervan gebruik. In de eerste groep betreft dit 45, in de tweede 15 deelnemers. Procentueel gezien gaat het om respectievelijk 90% en 70% van alle deelnemers in deze groepen. Voor de

derde groep is het aantal deelnemers dat van deze mogelijkheid gebruikmaakt zelfs maximaal.

Voor zover bekend op 1 december 1998 is ook in de drie groepen tezamen nauwelijks sprake van uitval wegens het niet nakomen van afspraken.

Over de uitkomsten van de verschillende toeleidingstrajecten die binnen de drie experimenten van start zijn gegaan valt op dit moment nog weinig te zeggen. Het realiseren van de plannen is voor veel deelnemers een moeizaam en langdurig proces. Overigens is dit verschijnsel niet typisch voor Schiedam en het is ook niet verwonderlijk. Extra ondersteuning hierbij is geen overbodige luxe.

De drie experimenten maken deel uit van een omvattende strategie voor sociale activering. Een essentieel onderdeel daarvan is het partnerschap van de Schiedamse instellingen en organisaties bij sociale activering. De betrokkenheid blijkt voor een deel uit hun deelname aan de projectgroep en aan het ontwikkelde netwerk. In het derde experiment fungeren instellingen en organisaties als verwijzers. Daarnaast leveren zij de benodigde infrastructuur voor de cursus Vrouwen op weg en voor het Activerend Interview. Wanneer de deelnemers eenmaal een actieplan hebben opgesteld, leveren de instellingen en organisaties professionele diensten en voorzieningen, om hen behulpzaam te zijn bij de realisering daarvan. En ten slotte heeft een aantal instellingen en organisaties een specifieke rol als aanbieder van vrijwilligerswerk.

De **evaluatie en implementatie** van het project Sociale activering kwamen aan de orde in gesprekken met leden van de projectgroep en van de netwerkgroep 'vraag en aanbod', met de activeerders en met andere verantwoordelijken van de afdeling Sociale Zaken, van instellingen en organisaties. In een werkconferentie werden de opbrengsten ten slotte gepresenteerd. Wij noemen hier de belangrijkste punten.

Alle participanten zijn van mening dat een structurele voortzetting van het project Sociale activering verantwoord is, gegeven de positieve ervaringen.

De ervaringen met het Activerend Interview wil men verder uitbouwen en wellicht nog breder inzetten. Het succes van de cursus Vrouwen op weg leidt bij velen tot de opvatting, dat deze moet worden voortgezet.

Het opzetten van de overige twee experimenten heeft de nodige moeite gekost. Tegelijkertijd zijn alle participanten van mening dat deze wijze van benaderen zo belangrijk is dat zij voortzetting verdient. Er zal dan wel naar een aantal aspecten van de werkwijze en naar de afspraken tussen de verantwoordelijke instellingen en organisaties gekeken moeten worden.

HOOFDSTUK 1 SOCIALE ACTIVERING IN SCHIEDAM

1.1 Achtergrond

Sociale activering staat bij de meeste gemeenten hoog op de beleidsagenda. Maar wat wordt precies bedoeld met sociale activering en hoe pak je het aan? Zijn er regels te geven voor hoe het proces van beleidsvorming het beste kan verlopen? Doe je het als Sociale Zaken alleen of met meerdere beleidssectoren en misschien ook met maatschappelijke instellingen en organisaties? En wat is de rol van de cliënten zelf?

In 1996 verstrekte de gemeente Schiedam aan het Verwey-Jonker Instituut de opdracht om onderzoeksmatig te adviseren en de begeleiding te verzorgen bij het ontwikkelen van een strategie voor sociale activering. Onderdeel van de opdracht was het evalueren van op basis van de strategie uitgevoerde experimenten. Dit rapport bevat de beschrijving en evaluatie van het strategische proces en van de uitgevoerde experimenten.

Sociale activering houdt verband met bijstandsgerechtigden die volgens de maatstaven van de arbeidsmarkt geen of weinig perspectief meer hebben op het vinden van een baan. Zij worden aangeduid als fase-4-cliënten (Heijnsbroek en Hofman, 1996). Vanwege hun slechte perspectieven op de arbeidsmarkt worden deze baanlozen niet meer bemiddeld door het arbeidsbureau. Zij komen in aanmerking voor sociale activering zoals die deel uitmaakt van de nieuwe Algemene Bijstandswet (nABW). Sociale activering staat voor beleid dat zich richt op het betrokken houden van deze mensen bij de samenleving. De verantwoordelijkheid voor de ontwikkeling en uitvoering van dit beleid berust bij de gemeente.

De problematiek van langdurige baanloosheid en daarmee samenhangende dreigende uitsluiting en maatschappelijk isolement geldt niet alleen voor grote steden, maar ook voor middelgrote steden en kleine gemeenten. Voor de stad Schiedam was het in ieder geval aanleiding om te zoeken naar een doeltreffende aanpak van de problematiek.

Het Verwey-Jonker Instituut heeft de afgelopen jaren in een aantal gemeenten ervaring opgedaan met het ontwikkelen van sociale activering (Lammerts en Swinnen, 1997; Swinnen en Lammerts, 1997). De door het Instituut voorgestelde werkwijze paste in de visie die de gemeente Schiedam voor ogen stond.

Sociale activering maakt in de gemeente Schiedam deel uit van het integrale werkgelegenheidsbeleid. Dit beleid is door de gemeente Schiedam ontwikkeld ter bestrijding van de werkloosheid, op korte en langere termijn. De uitgangspunten van dit beleid zijn vastgelegd in het College Werkprogramma 1994-1998. Het beleid is de afgelopen jaren uitgevoerd langs zeven samenhangende trajecten. Activerend welzijns- en vrijwilligersbeleid sociale activering is een van die trajecten.

De afdeling Sociale Zaken in Schiedam had bij de start van het traject sociale activering een bestand van ongeveer 3500 cliënten, waarvan er toen naar schatting circa 1500 in de categorie vielen die voor sociale activering in aanmerking komt. Ondanks de economische groei en de toegenomen werkgelegenheid blijft de arbeidsmarkt met name voor die groep een onzekere factor. Terwijl enerzijds krapte op de arbeidsmarkt dreigt en zich voor sommige sectoren al manifesteert, staan anderzijds grote groepen voorgoed aan de kant; zij lijken ondanks de toegenomen vraag op die markt geen emplooi te kunnen vinden.

De nABW vertrouwt deze mensen toe aan de zorg van de gemeente. Primair gaat het erom bij hen uitsluiting en isolement te voorkomen. De gemeente Schiedam wilde deze mensen de middelen bieden om volwaardig te kunnen participeren in de samenleving, zo mogelijk door hen alsnog behulpzaam te zijn bij het ontwikkelen van de benodigde competenties voor het verwerven van een baan. Waar dit inderdaad niet meer mogelijk blijkt dienen alternatieven ontwikkeld te worden.

1.2 Ontwikkelen van een lokale strategie

De kern van de door het Verwey-Jonker Instituut gehanteerde werkwijze bestaat uit het ontwerpen en toepassen van een lokale strategie voor sociale activering. Daarin worden drie doelen onderscheiden:

1. Analyseren en vergelijken op onderlinge samenhang en effectiviteit van bestaande werkwijzen en het daarvoor beschikbare instrumentarium.
2. Ontwikkelen en (theoretisch) onderbouwen van een integraal plan van aanpak.
3. Ontwikkelen van strategieën voor implementatie van het plan van aanpak.

De uitwerking van deze doelen moet uitmonden in een breed gedragen lokaal beleid van sociale activering. Uitgangspunt van de gehanteerde methode is dat het ontwerpen en toepassen van de beoogde strategie een gezamenlijke

verantwoordelijkheid is van de gemeentelijke overheid en haar maatschappelijke partners: instellingen en (cliënten)organisaties. Elk van die partners dient daarom intensief betrokken te worden bij zowel de ontwikkeling als bij de uitvoering ervan. Tezamen met het Verwey-Jonker Instituut werken de betrokken partners de subdoelen uit tot een lokaal plan van aanpak. Richtinggevend zijn de lokale omstandigheden en (beleids)prioriteiten van de betrokken overheid en instellingen en van langdurig baanlozen zelf. In deze benadering omvat sociale activering drie invalshoeken:

1. Toeleidingstrajecten ten behoeve van activering van langdurig baanlozen.
2. Opsporen en operationaliseren (acquisitie) van maatschappelijk zinvolle activiteiten (betaald en onbetaald werk) in verband met voldoende plaatsings- en doorstromingsmogelijkheden.
3. Verhelderen van de eigen participatieperspectieven van langdurig baanlozen.

Ontwikkelingen in elk van de invalshoeken hebben onvermijdelijk consequenties voor de andere twee (Swinnen, 1995; Lammerts, 1998a). Vertrekpunt voor de Schiedamse aanpak is de beantwoording van de volgende vragen:

- Op welke manieren komen instellingen in contact met langdurig baanlozen en waar bestaan die contacten uit?
- Waaruit bestaat het huidige aanbod aan activiteiten van die instellingen voor langdurig baanlozen?
- In hoeverre is daarbij sprake van een intersectorale (samenwerking) en integrale, afgestemde aanpak?
- Op welke manier is een dergelijke aanpak te optimaliseren en vervolgens te implementeren?

De eerste drie vragen beogen de beginsituatie van sociale activering in beeld te brengen. Centraal staat hierin de probleemanalyse, die gericht is op het opsporen van noodzakelijke en gewenste aanvullingen van het bestaande aanbod en op het perspectief op samenwerking en afstemming. De vierde vraag moet inzicht bieden in de mogelijkheden voor een gezamenlijke strategie voor sociale activering. In het bijzonder gaat het om het verwerven van inzicht in de bereidheid en mogelijkheden (voorwaarden) voor deelname van in aanmerking komende instellingen (draagvlak).

Dit is van belang voor (het effectueren van) hun betrokkenheid bij de opzet en uitvoering van experimenten voor sociale activering. De effectuering van de experimenten mondt uit in een lokaal plan van aanpak, inclusief een

implementatieplan. Tenslotte biedt de beantwoording van de laatste vraag inzicht in de voorwaarden (faciliteiten en verantwoordelijkheden) waaraan voor implementatie van de aanpak voldaan moet worden.

1.3 Opzet en uitvoering van de werkwijze

De ontwikkeling van een lokale aanpak voor sociale activering in Schiedam heeft in vier fasen plaatsgevonden:

Fase 1	Draagvlakonderzoek.
Fase 2	Toekomstverkenning.
Fase 3	Concretisering van het plan van aanpak.
Fase 4	Implementatie en evaluatie.

Concreet zijn de volgende stappen gezet:

- De gemeente, als initiatiefneemster, stelde in overleg met het Verwey-Jonker Instituut een eerste lijst van relevante partijen samen en stuurde hen een brief met toelichting op het initiatief, alsmede een globale indicatie van de problematiek. Zij vroeg hen om hun medewerking aan stap twee te willen geven. Daarbij werden een zo groot mogelijk aantal relevante instanties, instellingen en organisaties uitgenodigd, zoals Arbeidsvoorziening, welzijnsinstellingen, zorginstellingen, onderwijs, kerken, cliënten, etc.
- Door het Verwey-Jonker Instituut werd in de maanden november 1996 tot en met januari 1997 met elk van de aangeschreven partners een gesprek gevoerd. De geïnterviewde contactpersonen leverden vanuit hun eigen betrokkenheid en visie informatie voor het vaststellen van het thema voor de volgende stap. Maar ook gaven zij aan welke partners nog meer benaderd zouden kunnen worden. Ook met hen vond zo mogelijk een gesprek plaats. Het Verwey-Jonker Instituut deed vervolgens aan de gemeente een voorstel voor een thema ten behoeve van een te houden werkconferentie. Vervolgens ging er een verslag van het draagvlakonderzoek naar alle gesprekspartners, alsmede een uitnodiging voor de werkconferentie (Corstens en Swinnen, 1997).
- De werkconferentie vond plaats op 27 en 28 februari 1997 in het conferentiecentrum Olaertsduyn in Rockanje. Het Verwey-Jonker Instituut trad daarbij als gespreksleider op, samen met een medewerker van

Olaertsduyn. De conferentie had de vorm van een *Toekomstwerkplaats* en was bedoeld om de gezamenlijke uitgangspunten en de contouren van een plan van aanpak vast te leggen. De conferentie eindigde met concrete afspraken over hoe verder te gaan.

- In het voorjaar van 1997 zijn de afspraken nader uitgewerkt in de notitie *Perspectief door samenwerking en solidariteit. Sociale activering in Schiedam*. Na terugkoppeling van de notitie naar de deelnemers aan de conferentie, werd een definitieve versie voorgelegd aan het College van Burgemeester en Wethouders. Die werd door het College vastgesteld en vormt sindsdien de leidraad voor de Schiedamse aanpak van sociale activering.
- Tijdens de tweede helft van 1997 is veel werk verricht om de randvoorwaarden voor uitvoering van de geplande experimenten te realiseren en om de projectstructuur feitelijk op poten te zetten. Met name de definitieve invulling van de projectleiding, de financiering (en aanstelling) van "activeerders", discussie over en financiering van een onkostenvergoeding voor vrijwilligers, en het invullen van een brugfunctie met de sociale dienst hebben veel aandacht en inspanning gevergd van het Bureau voor Werk en Scholing.
- De experimenten gingen feitelijk van start in het voorjaar van 1998.
- Eveneens in het voorjaar van 1998 is een werkconferentie gehouden. Voor deze conferentie zijn de organisaties van de conferentie van februari 1997 uitgenodigd om hen te informeren over de stand van zaken en om de politiek te committeren aan de gekozen aanpak. De conferentie bestond uit twee delen:
  - een presentatie van de stand van zaken van het project Sociale activering;
  - een politiek debat met alle politieke partijen (in verband met de raadsverkiezingen).
- Tijdens de looptijd van de experimenten bestond de opdracht van het Verwey-Jonker Instituut uit het adviseren en ondersteunen van de projectleiding, de projectgroep en de netwerkgroepen bij het opzetten en uitvoeren van de experimenten. Een belangrijk onderdeel daarin was de begeleiding van de activeerders bij het gebruik maken van de methode Activerend Interview en bij een correcte registratie van de uitkomsten.

- De evaluatie van het beleidsproces en van de tot uitvoering gebrachte experimenten vond plaats in januari en februari 1999. Daartoe werden (groeps)interviews gehouden met verschillende direct betrokken ambtenaren, medewerkers van instellingen en cliënten. In de interviews werd teruggekeken op de projectontwikkeling en uitvoering en op de resultaten daarvan. Hierover schreef het Verwey-Jonker Instituut een laatste tussenrapportage.
- Op 10 maart 1999 werd er weer een conferentie gehouden onder leiding van het Verwey-Jonker Instituut. Tijdens deze conferentie werden de resultaten van de evaluatie teruggekoppeld naar de vertegenwoordigers van de bij het project Sociale activering betrokken organisaties en instellingen. Het doel was om de opbrengst gezamenlijk vast te stellen en het draagvlak voor een vervolgtraject te meten.
- Conclusies en aanbevelingen zoals die tijdens de conferentie geformuleerd werden vormen het sluitstuk van de voorliggende rapportage. Het rapport kan dan ook door de projectgroep gebruikt worden om de eigen evaluatie te onderbouwen en om een beleidsnotitie over het vervolg te voeden.

HOOFDSTUK 2   PERSPECTIEF DOOR SAMENWERKING¹

2.1   Draagvlakonderzoek in Schiedam

In het draagvlakonderzoek is in totaal met 40 beroepskrachten en vertegenwoordigers van de verschillende groepen van uitkeringsgerechtigden, vrijwilligersorganisaties, migrantenorganisaties en de politiek een gesprek gevoerd. De gesprekken zijn voor het overgrote deel in groepsverband gehouden.

De houding van de deelnemers tijdens het draagvlakonderzoek was geïnteresseerd, open en meedenkend. De problematiek, zoals omschreven in door de gemeente verstrekte voorinformatie (schets problematiek en voorstel aanpak) ondervindt instemming. Het is vooral de aanpak van het project die de bereidheid tot deelname aan de gesprekken groot maakt. Het betrekken van het maatschappelijk middenveld in een vroeg stadium, het centraal stellen van het perspectief van langdurig bijstandsgerechtigden en de open houding van de gemeente worden positief beoordeeld.

Naast positieve kritiek zijn ook enkele kanttekeningen geplaatst bij het plan van de gemeente. Een greep hieruit:

- Een visie op de groep van fase 4 en hoe men deze wil bereiken wordt gemist.
- Samenwerking is een prima uitgangspunt dat past in de eigen visie, maar men verwacht wel de eigen identiteit daarin te kunnen behouden.
- Sociale activering moet aansluiten bij de belevingswereld van de betrokkene en daarbij moet individueel maatwerk geleverd worden.
- In de voorinformatie van de gemeente is onderbelicht gebleven dat veel problemen nog steeds onderhuids doorspelen bij mensen die heel lang een uitkering hebben. Het gaat bijvoorbeeld om de relationele problematiek zoals het verlies aan zelfrespect. Waar het om gaat is hoe solidair we met elkaar zijn.

De geïnterviewden geven aan dat het beeld dat zij hebben van de groep langdurig baanlozen veelal te maken heeft met de woonsituatie in bepaalde wijken. Voor die langdurig baanlozen die moeite hebben om met de situatie om te gaan, spelen vooral isolement en verlies van ritme een belangrijke rol.

---

¹ De inhoud van dit hoofdstuk is grotendeels ontleend aan de notitie: A. Manintveld e.a., "Perspectief door samenwerking en solidariteit. Sociale Activering in Schiedam. Visie, strategie en stappenplan" (Schiedam, juni 1997).

Voor alle mensen die lange tijd van een minimumuitkering moeten leven is het te lage inkomen een steeds groter probleem. En dat speelt isolement natuurlijk in de kaart. Het geld gaat domweg ontbreken om te kunnen deelnemen aan de samenleving.

Maar bijstandsgerechtigden komen niet alleen in beeld als zielige personen. Sommige gesprekspartners geven blijk van een positiever beeld waarbij de langdurig baanloze actief in de wereld staat. Ook wordt door verschillende geïnterviewden aangegeven dat binnen de groep veel alleenstaande vrouwen met kinderen vallen. Vrouwen die ontzettend veel dingen zouden kunnen doen maar vanwege allerlei voorwaarden niet loskomen van hun situatie. De statushouders (vluchtelingen) tenslotte vormen een aparte groep binnen de groep 'blijvers'.

De organisaties zijn van mening dat er voor een aantal mensen geen klassiek betaalde activiteit is en dat daar iets mee moet gebeuren.

Voor alle organisaties is het van belang dat samengewerkt gaat worden in Schiedam. Voor een goede samenwerking zullen dus schotten doorbroken moeten worden. Een onderdeel daarvan is het dichten of overbruggen van de cultuurkloof tussen organisaties, instellingen en diensten.

Voor een groot deel van de organisaties moet het individu het uitgangspunt zijn. Dat betekent ook dat eigen initiatieven van baanlozen in hun waarde gelaten moeten worden en dat dwang uit den boze is.

In de gesprekken komt vaak naar voren dat vrijwilligerswerk een optie is voor langdurig baanlozen om weer mee te kunnen doen in de maatschappij. Daarnaast kan ook de groep voor wie vrijwilligers zich inzetten hier iets aan hebben. Want vrijwilligerswerk verhoogt de kwaliteit van leven voor alle betrokkenen. Vrijwilligerswerk als zingeving voor mensen die buiten de boot vallen kan goed zijn, maar er moet voor gewaakt worden dat deze groep vrijwilligers niet ingezet wordt op plaatsen waar nu professionele krachten werkzaam zijn. Evenmin mag dit vrijwilligerswerk in de plaats komen van het vrijwilligerswerk dat iemand allang doet voor ontspanning, in eigen tijd en tempo zonder dwang. Begeleiding van vrijwilligers uit deze groep vergt extra aandacht en middelen. Ook moet de beeldvorming over vrijwilligers uit deze groep bijgesteld worden.

Uitgaan van de kwaliteiten en sterke kanten van mensen kan meer effect hebben bij het zoeken naar "werk", dan uitgaan van de beschikbare, is één van de kanttekeningen. Daaruit trekt een aantal respondenten een tweetal conclusies. De eerste is dat het stellen van een goede 'diagnose' en het verwerven of ontwikkelen van adequate instrumenten daarvoor essentieel is. De tweede houdt in dat de verbinding tussen de verschillende sporen van het werkgelegenheidsbeleid zoals die op beleidsniveau in Schiedam is gelegd,

ook voor betrokken uitkeringsgerechtigden rechtstreeks vruchten af moet werpen. Mensen mogen niet in een bepaald circuit (bijvoorbeeld hulpverlening of vrijwilligerswerk) opgesloten worden.

Het 'sleutelen' aan de inkomensproblematiek, dat door enkele respondenten bepleit wordt, zal zo zeggen zij de nodige creativiteit vergen richting wet en regelgeving.

Tenslotte wordt door bepaalde organisaties gewezen op het belang van preventie de kwalijke gevolgen van langdurige baanloosheid (ontmoediging, isolement, stigmatisering). Dit raakt dus niet slechts uitkeringsgerechtigden zelf, maar ook de gezinnen en de lokale samenleving als dusdanig. Vandaar het belang van bijvoorbeeld mentaliteitsbeïnvloeding en opvoedingsondersteuning. Ook het behouden en ontwikkelen van solidariteit wordt vaak in dit verband genoemd.

Bijna alle (maatschappelijke) organisaties zijn bereid om de uitkomsten van de voorgestelde werkconferentie te implementeren. Hoewel primaire doelstellingen niet opzij geschoven zullen worden is er de bereidheid om binnen de organisatie ruimte te scheppen om nieuwe ideeën uit te voeren. De meeste organisaties geven aan dat het een uitkomst moet zijn die naar twee kanten toe uitwerkt. De uitkomst moet slagvaardig zijn en voor de organisaties concrete dingen opleveren.

Het is tijdens de gesprekken duidelijk geworden dat er in en voor Schiedam een stevig draagvlak is voor de ontwikkeling van een gemeenschappelijke strategie tegen sociale uitsluiting. Dit houdt niet in dat verschillen in visie en aanpak vergeten moeten worden. Samenwerking, tussen de gemeente en de organisaties en tussen de organisaties onderling met de klant als uitgangspunt, wordt als belangrijkste gezien in het project.

Aan het eind van de rapportage over het draagvlakonderzoek werd in trefwoorden weergegeven waar de deelnemers tijdens de werkconferentie naar verwachting mee zouden komen:

- Individueel maatwerk.
- Voorlichting.
- Differentiatie in de groep: sociaal isolement, actieve mensen, vluchtelingen.
- Samenwerking tussen organisaties, sociale kaart, ontschotting.
- Vrijwilligheid – vrijblijvendheid.

- Verbindingen tussen beleidssporen.
- Bemoeizorg.
- Solidariteit.

Op basis hiervan stelden de onderzoekers als thema voor de werkconferentie voor:

***SOCIALE ACTIVERING IN SCHIEDAM
PERSPECTIEF DOOR SAMENWERKING EN SOLIDARITEIT***

2.2 Toekomstverkenning

De werkconferentie werd georganiseerd in het conferentieoord Olaertsduyn te Rockanje, waar circa vijftientig deelnemers en twee begeleiders gedurende anderhalve dag verbleven om intensief en ongestoord te kunnen werken. Dit is een belangrijke voorwaarde voor het doen slagen van de gekozen aanpak, de methode Toekomstwerkplaats.

Sociaal laboratorium

In zekere zin kan een Toekomstwerkplaats omschreven worden als een sociaal laboratorium waarin alternatieven voor de toekomst worden bedacht en uitgetest. Een groep mensen die zich rond een meestal complexe situatie, thema of probleem heeft gevormd doorloopt daartoe drie fasen.

Tijdens een kritiekfase beginnen de deelnemers met het uiten en opschrijven van zoveel mogelijk kritiekpunten die betrekking hebben op het gekozen thema. Wat zit hen dwars, wat werkt niet? Dat alles wordt in trefwoorden op grote flappen geschreven. Deze procedure wordt in alle stappen gevolgd zodat iedereen altijd alles onder ogen heeft en kan volgen. De kritiek wordt vervolgens verwerkt en bewerkt tot uiteindelijk één of meer (negatieve) stellingen overblijven waarover consensus bestaat.

Daarna volgt de verbeeldingsfase. Die begint met het in positieve zin omkeren van de stelling(en) uit de kritiekfase. Daarmee creëert de groep een utopie. Zonder rekening te houden met praktische problemen en bezwaren worden vervolgens zoveel mogelijk ideeën verzameld om die utopie te realiseren. Deze ideeën worden in globale plannen omgezet.

De constructiefase confronteert de deelnemers vervolgens met de realiteit. Welke plannen maken de meeste kans op verwerkelijking, welke hobbels moet men nemen alvorens tot uitvoering over te gaan, wie kunnen als medestanders gezien worden, wie als tegenstanders?

Kritiekfase

De eerste fase leverde een rijke oogst aan kritiekpunten op over de huidige situatie. Deze kritiek werd geclusterd onder kopjes (thema's) als:

- Visie op arbeid.
- Beleid.
- Inkomen.
- Kenmerken.
- Instellingen en hun relaties met de doelgroep.

In de overgang naar de tweede fase leverde dat een aantal stellingen op die, eerst negatief en vervolgens positief geformuleerd, een kernachtige samenvatting geven van de probleemanalyse waarover deelnemers in belangrijke mate consensus bereikten.

De negatieve stellingen werden bewust scherp en ongenueanceerd gehouden, om zo helder mogelijk aan te geven waar de aanwezigen tegenaan lopen. Per thema eindigde de eerste fase in de volgende negatieve stellingen:

Visie op arbeid

1. het begrip arbeid is te smal, waardoor veel nuttig maatschappelijke activiteit wordt ondergewaardeerd;
2. de koppeling arbeid inkomen wordt overtrokken.

Beleid

1. het gemeentelijk beleid biedt onvoldoende stimulansen voor maatschappelijke participatie; de middelen zijn ontoereikend en het ontbreekt aan een positieve visie op onder andere vrijwilligerswerk.
2. Inkomen
3. sociale activering stagneert, want er staat geen redelijke vergoeding tegenover;
4. deelname aan vrijwilligerswerk kost geld, dus blijf ik thuis;
5. deelnemen aan de samenleving kost geld, dus doe ik niet meer mee (isolement bevorderend).

Kenmerken

1. de relaties tussen instellingen en doelgroepen zijn slecht. Kennis van wat mensen willen en kunnen ontbreekt, ook bij henzelf;
2. er is geen aandacht voor praktische, materiele, etnische en psychosociale problemen en dus is er geen sprake van sociale activering.

Instellingen

1. hokjesgeest wordt beloond;
2. het werk is belangrijker dan de doelgroep.

De omkering tijdens de verbeeldingsfase werd daardoor als spiegelbeeld om naar te streven ook ongenueanceerd positief.

Verbeeldingsfase

Positief geformuleerd hechten de deelnemers dus zeer aan het benutten van ieders kwaliteiten. Een belangrijke voorwaarde voor sociale activering is het zicht krijgen op die kwaliteiten en hoe deze te benutten. Baanlozen moeten zich aldus 'kunnen laten zien'. Aandacht dient er ook te zijn voor de materiële positie en psychosociale problematiek als belemmerende factoren voor sociale activering. Deelname aan de maatschappij dient zoveel mogelijk te worden beloond. Dat is een manier om erbij te blijven horen, je kansen te vergroten en gezond te blijven. Het beleid dient stimulansen te bieden onder meer door een positieve kijk op vrijwilligerswerk te bevorderen. Overheid en instellingen moeten daartoe meer samenwerken. Instellingen en cliënten dienen ten volle elkaars mogelijkheden en kansen te kennen en te benutten. Daarbij heeft maatwerk prioriteit.

Met deze uitspraken op zak creëren de deelnemers een globaal 'utopisch' beeld. Een dergelijke utopie is natuurlijk niet hier-en-nu te realiseren, maar helpt wel de richting te bepalen die de deelnemers op basis van de probleem-analyse uit zouden willen gaan.

Tijdens de verbeeldingsfase worden deze uitspraken daarom verder geconcretiseerd, echter zonder daarbij rekening te houden met praktische beperkingen en bezwaren. Zo ontstonden utopische plannen op vijf terreinen:

1. Vergroten van de invloed van de doelgroep: Basisvoorwaarden zijn geld, gevoel van eigenwaarde, aandacht voor 'problemen'.
2. Veranderen van de cultuur van instellingen: "Actief op eigen kracht".
3. Verbeteren van de voorwaarden voor maatschappelijke participatie: "The sky is the limit".

4. Voorzieningen: Beleidsplan sociale activering en vierjarenplan.
5. Communicatie en PR.

Het laatste plan riep irritatie op onder de vertegenwoordigers van cliëntenorganisaties. Het plan bestond uit verschillende ideeën. Een aantal daarvan werd door deze deelnemers, overigens niet door hen alleen, stigmatiserend en bovendien stuitend bevonden. Discussie hierover mondde uit in de conclusie dat een en ander zeker niet tot doel had de problematiek te bagatelliseren of de doelgroep te stigmatiseren, doch juist om een aantal bestaande vooroordelen open te breken. Het 'incident' maakte duidelijk dat uitkeringsgerechtigden enerzijds en professionals anderzijds niet vanzelfsprekend op een lijn zitten, alle goede bedoelingen ten spijt.

Het 'incident' had een positieve uitwerking op de deelnemers omdat ze daarmee veel meer doordrongen werden van de noodzaak om beleid vanuit het perspectief van de uitkeringsgerechtigden te ontwikkelen. Vertegenwoordigers van deze groepen dienen daarbij actief betrokken te worden en er dient gebruik te worden gemaakt van de ervaringsdeskundigheid van deze vertegenwoordigers. Het 'incident' bracht tenslotte de noodzaak voor alle betrokkenen om elkaar beter te leren begrijpen nadrukkelijker onder de aandacht.

Constructiefase

Aan het begin van de derde fase werd in trefwoorden opgeschreven welke gedachten of elementen uit de utopische plannen als uitgangspunten voor het maken van een concreet plan van aanpak meegenomen moesten worden. Het betrof de volgende uitgangspunten:

- * Doelgroep.
  - horen;
  - invloed;
  - meedoen;
  - meewerken.
- * Kennis/capaciteit benutten.
- * Aandacht voor het individu.
- * Gelijkwaardigheid.
  - financiële voorwaarden;
  - maatschappelijk.
- * Krachtenbundeling.

- * Nieuwe paden/nieuwe instrumenten en loslaten van routines.
- * Weten, informeren en communiceren.
- * Kiezen van de goede volgorde.
- * Haalbaarheid en verwachtingen.
- * Arbeidsbegrip en mentaliteit.
- * Terugkoppeling c.q. bewaking draagvlak.
- * Onderzoekende attitude.
- * Stimuleren in plaats van normeren, controleren en bevoogden.
- * Meetbare doelstellingen.
- * Geen tweedeling binnen vrijwilligerswerk.
- * Breed aanbod.
- * Bezieling vasthouden.

Vanuit deze uitgangspunten en met als basis de 'utopische' plannen besloten de deelnemers om vier invalshoeken voor actie verder uit te werken:

1. *Weten wat de doelgroep wil:*
  - invloed;
  - sturing.
2. *Aanbod:*
  - bestaand;
  - nieuw;
  - blinde vlekken (sturing).
3. *Voorwaarden c.q. materiële omstandigheden (sturing).*
4. *Sturing:*
  - structuur;
  - cultuur van instellingen/organisaties.
  -

Deze invalshoeken vormen vervolgens de basis van vier aanzetten voor projectplannen:

Plan 1: Vragenderwijs

Dit project legt de nadruk op het zichtbaar krijgen van de mogelijkheden en belemmeringen van cliënten voor sociale activering. Er worden gesprekken gevoerd met leden van drie verschillende cliëntgroepen:

1. 50 deelnemers aan de cursus Vrouwen op weg;
2. 50 a-select geselecteerde fase-4-cliënten van de GSD;
3. 50 deelnemers/neemsters via wijk en buurtbeheerproject.

Jongeren en migranten moeten in deze groepen voldoende vertegenwoordigd zijn. Het gesprek moet zowel voor de cliënt als voor de instanties helderheid verschaffen over:

- Wat wil de cliënt?
- Wat kan de cliënt zelf?
- Wat vindt de cliënt dat instanties moeten doen?
- Welke belemmeringen ervaart de cliënt?

Inzichten hierover moeten uitmonden in maatwerk bij het aanpakken van geconstateerde problemen.

Plan 2: Aanbod op maat

In dit project staat het bereiken van aanbod op maat centraal, in aansluiting op de vragen en behoeften van de doelgroep. Het gaat om zaken als scholing, werk, vrijwilligerswerk, welzijn en zorg. Aandachtspunten zijn de beeldvorming en de cultuurverschillen bij instanties ten opzichte van de doelgroep, maar ook van elkaar. Benodigde werkvormen bestaan uit inventarisatie van het huidige aanbod, analyse van de huidige aansluiting van dit aanbod op de vraag, en het van daaruit aanpassen van het bestaande aanbod en het ontwikkelen van nieuw aanbod.

Plan 3: Materiële voorwaarden

"Uitsluiten dat iemand uitgesloten wordt" is het motto van dit projectplan. Het gaat erom de leefomstandigheden van cliënten te verbeteren. Dat schept gelijke kansen en bevordert deelname aan groepsactiviteiten. Drempels van voorzieningen dienen daartoe geslecht te worden. Maar ook gaat het erom bij de landelijke politiek aan te kaarten wat er op lokaal niveau ontbreekt. Ervaringsdeskundigheid van de doelgroep is daarvoor onontbeerlijk, evenals het scheppen van een politiek draagvlak.

Plan 4: "Ingestelde" instellingen

Het vierde en laatste projectplan betreft de organisatiestructuur en de regie van sociale activering. Het plan gaat uit van aansluiting bij andere relevante projecten. De regie is in handen van de gemeente, waarbij deze dient te vertrekken vanuit een statement aangaande de inhoud en een waardering van

het begrip 'arbeid'. Instellingen moeten zich vastleggen op c.q. deelnemen aan gemeenschappelijke doelen en uitgangspunten.

Afspraken voor een vervolg

Aan het eind van de workshop werden afspraken gemaakt voor een vervolg. In de eerste plaats is besloten een schrijfgroep samen te stellen bestaande uit vertegenwoordigers van cliëntenorganisaties, gemeente en instellingen. De opdracht die deze groep meekrijgt is het schrijven van een notitie waarin de conclusies van de workshop en het strategische kader voor het vervolg worden verwoord. De leden van de schrijfgroep trokken daartoe ter plekke de agenda's.

Verder werd besloten dat zes weken na de workshop een terugkoppeling van de notitie naar de deelnemers zou plaatsvinden.

2.3 Strategisch kader voor beleid en uitvoering

Uitgangspunten

De uitgangspunten van het begin van de constructiefase zijn door de schrijfgroep samengevat in een negental nader uit te werken uitgangspunten:

- Vertrekpunt vormt het eigen perspectief c.q. de ervaringsdeskundigheid van de doelgroep.
- De doelgroep dient actief betrokken te zijn bij de opzet en uitvoering van de sociale activering.
- Sociale activering wordt opgezet vanuit het besef dat invulling van materiële en persoonlijke voorwaarden voorafgaand aan de sociale activering dient plaats te vinden.
- Vrijwilligersbeleid en streven naar gelijkwaardigheid staan bij activering voorop, d.w.z. gebruikmaken van elkaars kennis, respecteren van elkaars positie, aanbieden van hulpbronnen en positieve prikkels in plaats van dwang.
- Openheid tegenover en samenwerking met de doelgroep en tussen instellingen zijn leidraad voor de wijze waarop sociale activering wordt uitgevoerd.
- Begrippen rond 'arbeid en inkomen' worden vanuit een breder perspectief gezien.

- De behoefte van de doelgroep bepaalt het aanbod aan activiteiten. Gezamenlijke instellingen passen hun aanbod hier zoveel mogelijk op aan. Indien noodzakelijk worden nieuwe initiatieven buiten instellingen ontwikkeld.
- Sociale activering wordt gezamenlijk opgezet en uitgevoerd, het zogenoemde 'gezamenlijk sturen' (gemeente, instellingen en uitkeringsgerechtigden).
- Zoveel mogelijk gebruikmaken van bestaande organisatiekaders, waarbij uitgegaan wordt van een procesmatige benadering. Het gemeentelijk beleid richt zich op het (tijdig) invullen van benodigde randvoorwaarden en faciliteiten.

Bovengenoemde uitgangspunten kunnen als toetsingskader c.q. ijkpunten dienen om de uitvoering en resultaten van sociale activering te beoordelen en bij te sturen. Voorkomen moet worden dat de uitgangspunten als dogma gaan functioneren.

De uitgangspunten zijn in het strategische kader verwerkt. Het omvat een centrale doelstelling en vier invalshoeken, die kunnen dienen als richtsnoer voor verdere actie.

Algemene doelstelling

De missie van sociale activering in Schiedam is het bevorderen van de maatschappelijke participatie van langdurig baanlozen met een bijstandsuitkering en een onoverbrugbare afstand tot de arbeidsmarkt. Dit kan enerzijds via het doorbreken van het maatschappelijk isolement waarin cliënten verkeren en anderzijds door het voorkomen dat cliënten in een maatschappelijk isolement geraken (en hiervan de negatieve gevolgen ondervinden). Waar mogelijk kan sociale activering als opstap dienen naar betaald werk.

Met betrekking tot deze missie worden de volgende vier aandachtspunten van belang geacht:

1. Het gegeven dat een deel van de cliëntgroep niet aan maatschappelijke activiteiten wil deelnemen. Een spanningsveld kan ontstaan voor de groep cliënten voor wie niet duidelijk is of zij wel of niet aan maatschappelijke activiteiten willen deelnemen.

2. Bij de uitvoering van de doelstelling staat het uitgangspunt centraal dat deelname op basis van vrijwilligheid plaatsvindt. Dit uitgangspunt dient bij alle betrokkenen duidelijk bekend te zijn.
3. Uitgangspunten van en voorwaarden voor sociale activering dienen bij de doelgroep bekend te zijn. Duidelijk moet worden gemaakt waarom gekozen wordt voor 'beperkte experimenten'.
4. Voorkomen moet worden dat de beeldvorming ontstaat dat vrouwen die voor hun kinderen zorgen niet maatschappelijk actief zouden zijn. Voor activiteiten buitenshuis dienen voor betrokken vrouwen voldoende mogelijkheden voor kinderopvang beschikbaar te zijn.

Kwaliteiten opsporen en benutten

Schiedam telt een fors aantal mensen die niet met een betaalde baan in hun inkomen kunnen voorzien, terwijl zij dat in principe zouden willen en kunnen. Het is een gezamenlijke verantwoordelijkheid van de gemeente, instellingen en cliënten om dit probleem via activering op te lossen. De individuele cliënt en zijn of haar situatie dienen daarbij het uitgangspunt van activering te zijn. De kwaliteiten moeten zo optimaal mogelijk aangesproken worden. De ontplooiingsmogelijkheden, ofwel het 'eigen participatieperspectief' van de cliënt dient voorop te staan. Dit versterkt de motivatie en betrokkenheid van de cliënt bij zijn activering en vergroot bijgevolg de slaagkans ervan.

Het achterhalen van het eigen perspectief zal extra inspanningen en waarschijnlijk ook nieuwe deskundigheid van zorg en hulpverleners en van bemiddelaars vergen. De cliënt blijft aanspreekbaar op zijn verantwoordelijkheid met betrekking tot de maatschappelijke participatie. Dit evenwel op voet van gelijkwaardigheid tussen gemeente en uitkeringsgerechtigde. Centraal staat aandacht voor het individu en voor de mogelijkheden en belemmeringen die het individu zelf ervaart met het oog op maatschappelijke participatie. Activering wordt op die manier gerealiseerd door een samen met de cliënt te construeren stappenplan.

Dit betekent tevens dat aan de betrokkene alle mogelijkheden geboden moeten worden voor de vervulling van zijn mogelijkheden en het slechten van belemmeringen. Het motto daarbij is vrijwilligheid, maar niet vrijblijvendheid; cliënten werken op vrijwillige basis mee. Bovendien moeten cliënten ook collectief kunnen meewerken aan de opzet en uitvoering van het maatschappelijke participatiebeleid.

Cliënten die op de uitnodiging van de gemeente ingaan, krijgen extra ondersteuning bij hun 'participatie-inspanning'. Anderen blijven onder het reguliere 'regime' vallen. De concrete afspraken over zo'n vrijwillige aanpak

moeten vanzelfsprekend verder uitgewerkt worden. Er zal in elk geval tijdens een experimentperiode nauwgezet gekeken worden welke resultaten de gehanteerde benadering oplevert. Daarvoor dienen meetbare doelstellingen opgesteld te worden.

Aanbod inventariseren en optimaliseren

Het aanbod voor maatschappelijke participatie zal in de eerste plaats gezocht worden in het inventariseren en analyseren van de mogelijkheden daarvoor. Dit moet leiden tot verbetering van het bestaande aanbod en zonodig tot vernieuwing. Mogelijkheden voor participatie die de Schiedamse samenleving biedt zullen daartoe in kaart gebracht worden. Weten, informeren en communiceren staan centraal. Belangrijk is dat vrijwilligerswerk gewaardeerd wordt als een volwaardige vorm van participatie. Dat geldt ook voor het uitvoeren van zorgtaken. Daarbij moet gewaakt worden voor het ontstaan van een tweedeling in het vrijwilligerswerk.

Het ontwikkelen van een visie op de relatie tussen betaalde arbeid, vrijwilligerwerk en zorgarbeid is een eerste vereiste. Dit kan op het niveau van de mentaliteitsbeïnvloeding, maar ook op het niveau van concrete initiatieven en afspraken met uitkeringsgerechtigden in het kader van de sociale activering.

Wederkerigheid en helderheid scheppen in de relatie tussen instellingen (onderling) en cliënten

Instellingen in de zorg en hulpverlening en de gemeente zullen nog intensiever moeten werken aan zaken als bereikbaarheid en toegankelijkheid: lage drempels, openheid en doorzichtigheid voor de klant. Werken in interdisciplinaire teams wordt steeds meer noodzakelijk om de soms meervoudige problematiek van de klanten adequaat te kunnen oppakken. Dit vereist soms een andere attitude: een onderzoekende houding.

Afstemming en samenwerking tussen (onderdelen van) instellingen krijgen hoge prioriteit, bijvoorbeeld door het organiseren van een centrale intake, de uitwerking van de éénloket en ééndossiergedachte, het hanteren van casemanagement als instrument en het samenbrengen van vraag en aanbod op één punt. Afstemming en samenwerking zijn voorwaarden voor maatwerk en bieden individuele stappenplannen kans op slagen.

Voorwaardenscheppend beleid

Niet onvermeld mag blijven dat op lokaal niveau in belangrijke mate rekening gehouden moet worden met landelijke wet en regelgeving. De beleidsvrijheid van de gemeente op het terrein van werk en inkomen blijft beperkt, hoewel zij met de nABW wel is toegenomen. Niettemin is het belangrijk om binnen de mogelijkheden te streven naar verbetering van de materiële leefomstandigheden van cliënten. Een belangrijk devies voor zowel beleid(makers) als uitvoerders zal zijn om flexibel en creatief met regelgeving en de grenzen daarvan om te gaan ten bate van de participatiemogelijkheden van cliënten.

Om zeer langdurig baanlozen te ondersteunen bij hun maatschappelijke participatie zullen financiële middelen uit verschillende bronnen bij de gemeente en instellingen gebundeld moeten worden. Daarbij moet niet slechts gedacht worden aan middelen die expliciet voor deze doelgroep voorzien zijn. Ook middelen die bestemd zijn voor bijvoorbeeld het realiseren van andere beleidsplannen dienen getoetst te worden op inzetbaarheid voor sociale activering.

De gemeente zal er daarbij alles aan moeten doen om zodanige voorwaarden te scheppen dat het door haar geaccordeerd beleid voor sociale activering optimale kansen voor realisatie krijgt.

Regie en sturing

De regie van sociale activering ligt bij het bestuur van de gemeente Schiedam. Deze beïnvloedt de aansturing van maatschappelijke instellingen door het beleidsmatig verstrekken of herschikken van middelen. Het is echter de bedoeling dat de aansturing in samenspraak met de doelgroeporganisaties en de participerende maatschappelijke instellingen tot stand komt. Het komt er immers op aan de bezieling die ontstaan is vast te houden. Daardoor ontstaat er een maatschappelijk breed gedragen consensus over de uitvoering van sociale activering. *Wederkerige verantwoordelijkheid* staat daarbij voorop: enerzijds wordt aan de regiefunctie mede inhoud gegeven door de maatschappelijke organisaties, en anderzijds zullen die organisaties verantwoording moeten afleggen over de besteding van de aan hen toegekende middelen.

Om dit te bereiken krijgt de regiefunctie op uitvoeringsniveau gestalte in een projectgroep onder leiding van een lid van het College. De projectgroep bestaat uit ambtenaren, vertegenwoordigers van maatschappelijke instellingen en vertegenwoordigers van de doelgroep. De projectgroep geeft sturing aan de projecten en activiteiten op het gebied van sociale activering. Gegevens en

resultaten van de projecten koppelt de projectgroep in de vorm van onder meer beleidsvoorstellen terug naar het bestuur van de gemeente ten behoeve van verdere besluitvorming.

De functie van coördinator sociale activering wordt toevertrouwd aan het Bureau voor Werk en Scholing en daarbinnen in concreto aan de coördinator van het Steunpunt Vrijwilligerswerk Schiedam (SVS).

Koppeling met het werkgelegenheidsbeleid

Het werkgelegenheidsbeleid van de gemeente Schiedam bestaat uit zeven trajecten:

1. Verbeteren van samenhang beroepsonderwijs/afstemming onderwijs op vragen arbeidsmarkt.
2. Opzet van een samenhangend gebruik van additioneel gefinancierde werkgelegenheid t.b.v. Schiedamse werkzoekenden.
3. Opzet van een samenhangend en efficiënt uitstroombesluit t.b.v. de arbeidsintegratie van (langdurig) werklozen in Schiedam.
4. Sociale activering.
5. Samenwerking GSD/RBA/GAK, de zogeheten éénloketbenadering.
6. Intensivering contacten met bedrijfsleven, door middel van de zogeheten éénloketbenadering.
7. Leggen en ontwikkelen van dwarsverbanden die de werkgelegenheid ondersteunen.

De coördinator sociale activering maakt dan ook deel uit van de stuurgroep werkgelegenheid, die zich met het integrale beleid bezig houdt. Voortgang en resultaten met betrekking tot sociale activering worden door de coördinator teruggekoppeld naar de stuurgroep werkgelegenheid.

HOOFDSTUK 3 PLAN IN UITVOERING

3.1 De projectgroep

Strategieën voor lokaal sociaal beleid vereisen samenhang en afstemming. Dit vraagt om sturing en communicatie, ofwel om communicatieve sturing (Swinnen en Lammerts, 1997; Lammerts 1998). Die moet leiden tot effectuering en versterking van het draagvlak dat ontstaan is tijdens de Toekomstwerkplaats.

Om dat te bereiken is, zoals eerder beschreven, een breed samengestelde gemeentelijke projectgroep gevormd die verantwoordelijk is voor het draagvlak bij de opzet en uitvoering van de sociale activering. Tevens dient de projectgroep de voortgang te bewaken en erop toe te zien dat de uitvoering plaatsvindt conform gestelde uitgangspunten en gemaakte afspraken.

In de projectgroep zitten de centrale samenwerkingspartners van het project²: vertegenwoordigers van de organisaties van uitkeringsgerechtigden, van het sociaal-cultureel werk, van het algemeen maatschappelijk werk, van de afdeling Sociale Zaken en van de afdeling Welzijn van de gemeente, van het wijk, en buurtbeheer, het hoofd van het Buro voor Werk en Scholing, de gemeentelijke coördinator werkgelegenheid en de coördinator sociale activering. De wethouder Sociale Zaken en Werkgelegenheid, Welzijn en Volksgezondheid is voorzitter van de projectgroep.

De taakstelling van de projectgroep bestaat uit het uitvoeren van het stappenplan (3 fasen) en invulling van het organisatiekader (o.a. instellen van netwerkgroepen – zie verder) zoals beschreven in de notitie van juni 1997 *Perspectief door samenwerking en solidariteit*. De projectgroep is ook de brug naar de politiek en de instellingen; hij draagt zorg voor het commitment. Ook de personele en financiële randvoorwaarden worden via de projectgroep in beeld gebracht en ter besluitvorming aan College en raad voorgelegd. In samenspraak met de projectgroep draagt de coördinator sociale activering zorg voor de invulling van de strategische randvoorwaarden (maken van afspraken met betrokken organisaties).

---

² Voor een lijst van samenwerkingspartners, zie bijlage 5.

3.2 De projectcoördinatie

Vanuit de sector Sociale Zaken, Werk en Welzijn (SWW) is de coördinator van het Steunpunt Vrijwilligerswerk Schiedam (SVS) als coördinator sociale activering aangesteld. Diens verantwoordelijkheid voor de samenspraak met de projectgroep en de invulling van de strategische randvoorwaarden betekent dat de coördinator met de betrokken organisaties en participanten afspraken maakt over:

- het in kaart brengen van de vraag naar maatschappelijke activiteiten;
- het opsporen en zondig organiseren van aanbod van maatschappelijke activiteiten;
- de invulling van benodigde materiële en andere aanvullende randvoorwaarden.

Bij het SVS zijn (uiteindelijk) twee projectmedewerkers als *consulent sociale activering* (in het vervolg ook wel kortweg activeerder genoemd) aangesteld. Zij zijn verantwoordelijk voor het uitvoeren van activerende interviews en zondig de begeleiding van de deelname van cliënten aan maatschappelijke activiteiten. Zij verzorgen waar nodig ook contacten tussen cliënten en betrokken instellingen.

Hoofdstructuur van het organisatiemodel

De hoofdstructuur bestaat feitelijk uit twee kaders, een institutioneel en een operationeel kader.

Het institutioneel kader wordt bepaald door de instellingen en organisaties die binnen de projectgroep samen verantwoordelijk zijn voor de invulling van de benodigde randvoorwaarden en de beschikbaarheid van faciliteiten. De coördinator sociale activering vervult daarin een 'spilfunctie'. Daarnaast draagt de coördinator zorg voor de communicatiefunctie naar organisaties/instellingen, ook buiten de projectgroep.

Het operationeel kader betreft de feitelijke uitvoering. Op cliëntenniveau vervullen de activeerders een 'spilfunctie'. Zij verzorgen de praktische afspraken met de cliënt en de organisaties. Voor de cliënten vervullen de consulenten de functie van contact en vertrouwenspersoon. Zij verzorgen de activerende interviews en rapporteren daarover (uiteraard anoniem) aan de projectgroep. Tevens treden de consulenten op als regisseur van het sociale-activeringstraject van de cliënt. Na 'activering' van de cliënt verzorgen de consulenten gedurende zes maanden een nazorgfunctie.

3.3 Een drie-sporenaanpak

Het plan

De drie sporen

In de oorspronkelijke aanpak werd in Schiedam gekozen voor een aanpak langs drie sporen:

Spoor 1:

- Het opzetten van een breed samengestelde projectgroep en de opbouw van de organisatiestructuur.
- Informeren van al en nog niet betrokken instellingen en organisaties over de betekenis en voortgang van de sociale activering en bevorderen van deskundigheid bij (medewerkers van) instellingen en organisaties die ten behoeve van de cliëntengroep een specifieke functie vervullen.
- Invulling geven aan de benodigde randvoorwaarden door het maken van beleidskader en afspraken.

Voor deze taken zou een aparte werkgroep, een zogeheten 'commitmentgroep' gevormd worden. Omdat de gemeentelijke projectgroep in feite het draagvlak van het project vormde, werd van een afzonderlijke werkgroep afgezien.

Spoor 2:

- Onderzoek naar behoefte, randvoorwaarden en bereik van de doelgroep.

Dit onderzoek vindt plaats door het houden van activerende interviews binnen drie experimenten, waarbij de doelgroep bestaat uit respectievelijk een groep van 50 a-select benaderde GSD-cliënten, een groep van 50 GSD-cliënten, te werven via wijk en buurtbeheer, en een groep van 50 deelnemers aan het bestaande project Vrouwen op weg.

Voor de realisatie van de binnen dit spoor uitgezette doel en taakstellingen werd een werkgroep 'vraag' ingesteld.

Spoor 3:

- Inventariseren van het (bestaande) aanbod van maatschappelijke activiteiten.

De inventarisatie van het aanbod werd mede benut om contact te leggen met organisaties en hen te informeren over sociale activering in Schiedam. Op die manier werden organisaties gestimuleerd tot een creatieve hantering van het bestaande aanbod en/of werden zij geattendeerd op mogelijkheden van (extra) ondersteuning of faciliteiten.

Voor de realisatie van deze doelstellingen werd een werkgroep 'aanbod' ingesteld.

De verwachting was dat een confrontatie van de sporen 2 en 3 respectievelijk de vraag naar en het aanbod van maatschappelijke activiteiten een beeld zou geven van een (mogelijke) discrepantie op dit gebied.

De drie fasen

De uitvoering van het project Sociale activering in Schiedam werd in drie fasen gepland³:

1. Voorbereiding (van april 1997 tot en met december 1997).
2. Experimenten (van januari 1998 tot en met december 1998).
3. Evaluatie en implementatie (vanaf januari 1999).

De drie experimenten

Opzet van de experimenten

Uitvoering vond plaats via drie experimenten, waarmee in totaal 150 cliënten benaderd zouden worden. Op basis van evaluatie van deze drie experimenten zouden conclusies voor het vervolg getrokken worden. Hierbij een korte voorstelling:

---

³ De planning waar hier van uit wordt gegaan is die uit de al eerder geciteerde notitie van juni 1997.

1. De cursus Vrouwen op weg.
Duur: 12 weken
Uitvoering: Roc-Zadkine
Locatie: wijkcentra
Werving: via Sociale Zaken

Per wijk van Schiedam zijn vrouwen met een bijstandsuitkering of van wie de partner een uitkering heeft, aangeschreven. Het intakegesprek werd afgenomen door de cursusleidster en is een afgeleide van het Activerend Interview⁴ dat in de andere twee experimenten centraal staat. Tijdens de cursus Vrouwen op weg werden eigenlijk alle stappen doorlopen die ook in het Interview aan de orde zijn. De cursus werd afgesloten met een evaluatiegesprek van de deelnemster met een consulent sociale activering. In dat gesprek werd vastgesteld wat het plan van de deelnemster is, hoe ze dat zou kunnen realiseren en welke ondersteuning ze daarbij nodig heeft. Die ondersteuning bood de consulent sociale activering. Van ieder gesprek maakte deze een uitgebreid verslag.

Van de twaalf cursussen die inmiddels werden gehouden, zijn er vijf gekozen om de deelnemers daarvan te interviewen voor de evaluatie van het experiment sociale activering, te weten de groepen van Zuid, Oost, Centrum, West en de groep SVO (Schiedams Vrouwen Overleg).

2. De a-selecte steekproef van cliënten uit het fase-4-bestand van Sociale Zaken.

Uit de fase-4-selectie werd na een grove screening een a-selecte steekproef getrokken van 50 personen. Deelname was geheel op basis van vrijwilligheid en had geen gevolgen voor de uitkering. De contactfunctionaris van het bijstandsmaatschappelijk werk verzamelde de gegevens van deze groep. Kandidaten werden per brief uitgenodigd voor het Activerend Interview. Als ze niet kwamen en er was een telefoonnummer bekend, dan werden ze telefonisch benaderd door de consulent. Bij geen gehoor werd een tweede brief gestuurd waarin een bezoekje van twee consulenten werd aangekondigd om de bedoeling van het interview toe te lichten. Daarbij werd geprobeerd alsnog een afspraak te maken. Als deze tweede stap geen resultaat opleverde werden geen nadere stappen ondernomen.

---

⁴ De methode Activerend interview werd door het Verwey-Jonker Instituut ontwikkeld. In het volgende hoofdstuk gaan we nog uitgebreid in op deze methode.

Het Activerend Interview werd afgenomen door een consulent sociale activering en werd afgesloten met een actieplan. Er werd gekeken hoe de cliënt dit gaat realiseren en welke ondersteuning hij of zij daarbij nodig heeft. Die ondersteuning werd geboden door de consulenten sociale activering. Van ieder gesprek werd een uitgebreid verslag gemaakt.

3. De 50 cliënten via het wijknetwerk.

De werkwijze met deze groep is gelijk aan die van experiment 2. Alleen werd in de uitnodigingsbrief de verwijzer genoemd. Die verwijzers waren ook belangrijk voor de evaluatie. Verwijzing vond plaats vanuit de wijkcentra, het algemeen maatschappelijk werk, het opbouwwerk en vanuit het Buro voor Werk en Scholing.

De afspraken

Na het interview werden de afspraken vastgelegd in de overeenkomst sociale activering. De overeenkomst werd getekend door de deelnemer en de consulent sociale activering. Een kopie hiervan ging naar de contactpersoon bij Sociale Zaken, ten behoeve van de vrijstelling van sollicitatieplicht. Afspraken rond vrijwilligerswerk werden in een aparte overeenkomst vastgelegd. Op basis van die overeenkomst kreeg de deelnemer een onkostenvergoeding (incentive).

De uitvoering van de drie sporen

Spoor 1:

Zoals gezegd werd er geen aparte 'commitmentwerkgroep' gevormd. Dat besluit viel in de projectgroep in november 1997.

Spoor 2 en 3:

In respectievelijk januari en maart 1998 gingen de 'netwerkgroep aanbod' en de 'netwerkgroep vraag' aan de slag. In het begin kwamen de netwerkgroepen moeilijk op gang. Er was bijvoorbeeld onduidelijkheid over hoe precies de doel en taakstelling van de netwerkgroepen luidde, en hoe daar concreet invulling aan gegeven kon worden. Binnen de projectgroep werd die problematiek

opgepakt en de doelstelling nog eens concreet geformuleerd: de taak van de netwerkgroepen bestaat vooral uit het opvangen van signalen die vanuit de experimenten naar voren worden gebracht, om vervolgens die signalen te vertalen naar activiteiten en beleid van de betrokken organisaties en instellingen. De netwerkgroepen dienen als een reflectief instrument binnen de gekozen aanpak. Op deze basis hebben de netwerkgroepen vervolgens gefunctioneerd.

Binnen de netwerkgroep vraag werd vastgesteld dat samenwerking en communicatie tussen het bijstandsmaatschappelijk werk en de consultants sociale activering een belangrijke succesfactor is binnen sociale activering. Binnen de opzet van het project was die samenwerking/communicatie echter onvoldoende duidelijk uitgewerkt. Reden voor de netwerkgroep vraag dit probleem aan te kaarten bij de projectgroep en een voorstel te doen om binnen de GSD iemand voor een aantal uren vrij te maken ten behoeve van het commitment en de interne inbedding van het project Sociale activering. Dit voorstel resulteerde in het vrijmaken van een bijstandsmaatschappelijk werker voor 12 uur per week ten behoeve van het project Sociale activering (per april 1998).

In oktober 1998 is duidelijk geworden dat de bijeenkomsten van netwerkgroep vraag vaak neerkomen op het bespreken van aanbodproblemen. Door deze netwerkgroep wordt daarom voorgesteld om ten behoeve van een doelmatiger functioneren beide netwerkgroepen samen te voegen. Omdat zowel vanuit methodisch oogpunt, als vanuit de netwerkgroepen en de projectgroep geen bezwaren rijzen tegen samenvoeging, gaat de projectgroep met het voorstel akkoord.

De drie fasen

De voorbereidingsfase van het project – gepland van april tot december 1997 – duurde feitelijk langer. Onder meer had dit te maken met vertraging rond het aanstellen van een tweede consultant sociale activering; in het bijzonder met het verwerven van de benodigde middelen hiervoor. Dat vertraagde de tweede fase van het project. Pas in maart/april 1998 kon een begin worden gemaakt met de eerste experimenten. De metingen voor de experimenten werden binnen de geplande tijdslimiet beëindigd. Daarmee werd de looptijd van de experimenten echter wel bekort.

De evaluatie

De evaluatie vond begin 1999 plaats. In die evaluatie werden zowel de experimenten afzonderlijk als het beleidsproces van het project Sociale activering meegenomen. In de eerste plaats werden de registraties van de consultants verwerkt en geanalyseerd. Vervolgens werden gesprekken gevoerd met de belangrijkste samenwerkingspartners om de resultaten van het project Sociale activering in hun geheel te bezien. Het Verwey-Jonker Instituut schreef na de bespreking van dit rapport en van een aantal conclusies en aanbevelingen, het slothoofdstuk voor de onderzoeksrapportage.

3.4 Personele en financiële gevolgen

Het plan

De uitvoering van sociale activering vond zoveel mogelijk plaats met behulp van bestaande instrumenten. Deze werden ingepast in het voorgestelde organisatiemodel. Aanvullende middelen waren nodig om op basis van het voorgestelde organisatiemodel tot uitvoering te komen. Daarmee wordt in een eerste fase gedoeld op:

- urenuitbreiding van de coördinator (van 19 naar 32 uur per week);
- fulltime inzet van een projectmedewerker als activeerder;
- kosten incentivebeleid.

De extra personele kosten, de kosten voor het incentivebeleid en vergoeding van scholingstrajecten voor 1997 werden afgedekt via gelden in het kader van het grotestedenbeleid en de begroting van het Buro voor Werk en Scholing (BWS). Voor 1998 en 1999 zijn die kosten afgedekt middels de meerjarenbegroting, subsidie in het kader van het Europees Sociaal Fonds, het scholing en activeringsbudget van de Wet Inschakeling Werkzoekenden (WIW), middelen vanuit Educatie (WEB) en Welzijn (personele inzet, kinderopvang, huisvesting, personele inzet vanuit SWW).

Niet onvermeld mag blijven dat de verschillende partners (instellingen en organisaties) met name tijd (en soms ook middelen) geïnvesteerd hebben in het project. Hier gaat het dan om de tijdsinvestering in de beleidsvorming en voorbereiding van de uitvoering van het project (projectgroep en

netwerkgroepen), maar ook in de extra begeleiding en opvang van deelnemers na doorverwijzing, en tenslotte in het ter beschikking stellen van ruimtes voor de projectactiviteiten. Vele van deze investeringen behoren tot de reguliere taken van de betrokken instelling of organisatie. Het verdient binnen een totaaloverzicht aanbeveling om deze wel zichtbaar te maken.

De uitvoering

Uitbreiding uren:

- financiering extra consulenturen. Naast de geplande activeerder werd nog een tweede activeerder aangesteld;
- voor 12 uur per week is een bijstandsmatenschappelijk werker vrijgemaakt als contactpersoon tussen sociale zaken en het project Sociale activering. Financiering loopt via het Buro voor Werk en Scholing (BWS).

Aangewende financieringsbronnen in het kader van sociale activering:

- ESF (Europees Sociaal Fonds) voor 1998 en 1999;
- gemeentebegroting (honorering ingediende Meerjarenbegrotingsposten 1999 en 2000);
- G86 gelden (gelden grotestedenbeleid);
- WIW-gelden t.b.v. scholing en activering;
- reguliere middelen van het Buro voor Werk en Scholing.

De financiële middelen naar onderdelen sociale activering:

- kosten personele bezetting: ESF + G86 + regulier BWS;
- kosten activiteiten: ESF + WIW-budget (scholing/activering) + regulier BWS;
- onkostenvergoedingen (incentivebeleid): ESF-middelen (voor 1998 en 1999) en vanaf 1999 WIW-middelen.

De ingediende MJB-posten zijn gehonoreerd in december 1998.

Rond de vergoedingen en kosten in het kader van het incentivebeleid werd afgesproken dat de deelnemers aan sociale activering een onkostenvergoeding krijgen van fl.5, per dagdeel, tot een maximum van fl. 1400, per jaar per deelnemer. Daarnaast heeft de projectgroep besloten dat cliënten met een uitkering van Sociale Zaken die reeds vrijwilligerswerk verrichten in principe ook een onkostenvergoeding zouden moeten krijgen. Wel dient dan te worden vastgesteld of de cliënt tot de doelgroep voor sociale activering hoort. Dat geschiedt met behulp van een Activerend Interview.

HOOFDSTUK 4   EXPERIMENTEN VOOR SOCIALE ACTIVERING IN SCHIEDAM

4.1   Drie experimenten voor activering

Doelstelling en uitgangspunten

Gedurende de periode van april tot december 1998 zijn in Schiedam zoals gezegd drie experimenten sociale activering uitgevoerd. Het doel van de experimenten was ervaringen op te doen met verschillende werkwijzen voor het activeren van langdurig baanlozen, die geïndiceerd zijn als fase-4-cliënten. Deelname aan de experimenten was volstrekt vrijwillig.

Elk experiment had een eigen methode voor activering of voor het bereiken van deelnemers. Het eerste experiment, de cursus Vrouwen op weg, betreft een groepsbenadering van vrouwen met een bijstandsuitkering. In het tweede en derde experiment is een individuele benadering gevolgd: de methode *Activerend Interview* (bij de bespreking van de experimenten zal ook de methode zelf worden toegelicht). Deze twee experimenten verschillen in de wijze waarop deelnemers benaderd werden. Elke experimentgroep bestond uit maximaal vijftig personen:

1. 50 deelnemers van de cursus Vrouwen op weg;
2. een steekproef van 50 cliënten uit het fase-4-bestand van de dienst Sociale Zaken;
3. 50 baanlozen uit de wijknetwerken van instellingen en organisaties in Schiedam.

Twee *consulenten sociale activering* (in het vervolg kortweg "activeerders" genoemd) pasten het Activerend Interview in het tweede en derde experiment toe. Voor een deel deden ze dat ook bij de deelnemers uit het eerste experiment. Een van deze twee was al langer in dienst van het SVS. In het voorjaar van 1998 werd de tweede activeerder aangesteld.

In het interview werden de mogelijkheden en belemmeringen van langdurig baanlozen om deel te nemen aan het maatschappelijk en sociale leven in kaart gebracht. In aansluiting daarop stelde de baanloze/deelnemer een actie en stappenplan op, dat hij vervolgens met ondersteuning van de activeerder tot uitvoering brengt. Resultaat van activering is deelname aan

vrijwilligerswerk, educatie of intensieve zorg. Toeleiding naar scholing en werk wordt niet uitgesloten indien blijkt dat daar een realistisch perspectief op bestaat.

Daarnaast gaven beide activeerders ondersteuning aan de deelnemers van het eerste experiment bij de uitvoering van de actieplannen, die zij ontwikkelden in de cursus. De deelnemers werden na afloop van de cursus daarvoor "overgedragen" aan de activeerders. De eerste stap van de activeerder was een gesprek over het plan en over de benodigde ondersteuning. Dit gesprek en de daarop volgende ondersteuning verliepen volgens de richtlijnen van het Activerend Interview.

Opzet en evaluatie experiment 1: cursus Vrouwen op weg

De cursus

Na aanmelding gaat een groep vrouwen aan de slag om het eigen perspectief op maatschappelijke participatie te bepalen, met als doel het maken van een eigen actieplan. Voorwaarde voor deelname is een fase-4-indicatie. In twaalf bijeenkomsten formuleert elke deelnemer een eigen actieplan voor het vergroten en versterken van haar deelname aan het maatschappelijk leven. Deze vorm van activering doorloopt drie etappes:

De intake van deelnemers (aanmelding na doorverwijzing of op eigen initiatief).

Iedere deelnemer wordt bij aanmelding uitgebreid geïnterviewd. De interviews worden afgenomen door de cursusleidster. Het doel hiervan is het in kaart brengen van de mogelijkheden en belemmeringen die de betrokkene ondervindt bij haar maatschappelijke participatie (inclusief deelname aan de cursus). Daarnaast gaat het om het in beeld brengen van de voor de deelnemer relevante thema's voor de bijeenkomsten.

De groepsbijeenkomsten.

De cursus omvat, zoals gezegd, twaalf bijeenkomsten van elk twee en een half uur. In elke bijeenkomst staat een bepaald thema centraal. De thema's variëren van informatie vanuit Sociale Zaken en kennismaking met verschillende voorzieningen zoals het Buro voor Werk en Scholing en het Steunpunt Vrijwilligerswerk, tot het doen van een beroepskeuzetest. De laatste bijeenkomst staat telkens in het teken van het maken van een stappenplan.

Naast deze thema's staat de mogelijkheid open voor een excursie bij de Arbeidsvoorziening of een sollicitatietraining.

Het uitvoeren van het actieplan.

Na afloop van de cursus worden de deelnemers voor verdere begeleiding overgedragen aan een activeerder van het Steunpunt Vrijwilligerswerk Schiedam. In een gesprek stelt de activeerder samen met de deelnemer vast wat haar plan is, op welke wijze zij daar uitvoering aan wil geven en welke ondersteuning zij daarbij wenst. Onderdeel van dit gesprek is een terugblik op de cursus door de deelnemer. De verdere ondersteuning wordt gegeven door de activeerder van het SVS. De cursusleiders hebben geen aandeel in die ondersteuning.

Evaluatie

Voor de evaluatie van dit experiment zijn vijf cursussen aangewezen en gevolgd. De groepen zijn willekeurig gekozen uit de twaalf groepen die tussen 1 januari 1997 en 1 mei 1998 van start zijn gegaan.

Van elke deelnemer zijn de gegevens uit het intake-interview en het gesprek met de activeerder overgenomen op het evaluatieformulier dat behoort bij het Activerend Interview. Dat is nodig om vergelijkingen tussen de drie experimentgroepen mogelijk te maken. Dit formulier sluit af met de registratie van afspraken voor het vervolg. Hier wordt het doel van het eigen actieplan genoteerd en de instanties waar de betrokken deelnemer naar is verwezen. Tevens is door de betrokken activeerder ten behoeve van de evaluatie van elk interview een kort verslag gemaakt.

Per cursusgroep zijn tevens de volgende gegevens geregistreerd:

- de groepsgrootte bij aanvang;
- de thema's;
- het verloop van de bijeenkomsten (de uitwerking van de thema's in activiteiten);
- de uitval in aantallen;
- zo mogelijk de redenen van uitval per deelnemer.

Opzet en evaluatie experiment 2: activering van 50 a-select te benaderen fase-4-cliënten

Het Activerend Interview

Het tweede experiment betreft het activeren van 50 a-select daarvoor te benaderen cliënten uit het fase-4-bestand van de dienst Sociale Zaken. Deze cliënten worden in principe individueel benaderd door een activeerder voor deelname aan het experiment. De activeerder past daarbij de methode Activerend Interview toe. Deze methode bestaat uit drie fasen:

1. Benaderen en mobiliseren van deelnemers door middel van huisbezoek.
2. Door middel van een intensief interview in kaart brengen van de individuele mogelijkheden en belemmeringen zoals de deelnemer die zelf ervaart, met als doel het maken van een actie en stappenplan voor maatschappelijke participatie.
3. Ondersteunen van de deelnemer bij het uitvoeren van diens actieplan.

Het doel van deze methode is dus gelijk aan dat van de cursus Vrouwen op weg. Indien het interview een vervolg krijgt, wordt de deelnemer extra ondersteuning aangeboden voor het zetten van de benodigde stappen. Deze ondersteuning wordt geboden door dezelfde activeerder die ook het interview afneemt.

In Schiedam is voor het benaderen van cliënten voor dit experiment een andere werkwijze gevolgd. Dit vloeit voort uit het gegeven dat zowel de Afdeling Sociale Zaken als het Buro voor Werk en Scholing en dus ook het SVS terughoudend zijn in het laten afleggen van huisbezoeken bij cliënten door medewerkers. Daarom is afgezien van deze manier van mobiliseren van cliënten. Daarvoor in de plaats werden de deelnemers door het SVS per brief uitgenodigd voor deelname. De projectgroep Sociale activering heeft deze aanpak bediscussieerd en onderschreven.

De interviews werden afgenomen in een buurthuis bij de deelnemer in de buurt. Tijd en plaats waren in de uitnodigingsbrief aangegeven. Deelname was volstrekt vrijwillig, wat eveneens nadrukkelijk werd aangegeven in de uitnodiging. Kandidaten konden vervolgens op drie manieren reageren. De eerste was dat hij of zij gevolg gaf aan de uitnodiging. Het spreekt voor zich dat in die gevallen het interview conform de methode werd afgenomen.

Wanneer een kandidaat deelnemer zonder bericht geen gehoor gaf aan de uitnodiging (de tweede mogelijke reactie) werd deze nogmaals uitgenodigd. Als de kandidaat ook dan niet reageerde, werd telefonisch contact gezocht om de reden te achterhalen en om deze persoon alsnog over te halen tot deelname. Het doel hiervan was om tenminste de redenen voor de "afwijzende houding" te achterhalen.

De derde mogelijke reactie was dat de kandidaat te kennen gaf mee te willen doen, maar aangaf op het door de activeerder gekozen tijdstip niet te kunnen of een andere plaats dan in de brief vermeld stond te verkiezen. Zij kregen de gelegenheid om een ander tijdstip, respectievelijk een andere plek voor te stellen.

Evaluatie

De evaluatie van deze experimentgroep verliep aan de hand van dezelfde gegevens als die van de eerste experimentgroep.

Opzet en evaluatie experiment 3: activering van fase-4-cliënten via wijknetwerken

Wijknetwerk

Evenals in experiment 2, stond ook in dit experiment het activeren van 50 fase-4-cliënten met behulp van de methode Activerend Interview centraal. Dit experiment was dan ook naar opzet en uitvoering grotendeels gelijk aan het tweede experiment. Het verschil betrof de werving. Die gebeurde via de netwerken in de wijken door instellingen als wijkbeheer, buurthuizen en het algemeen maatschappelijk werk. Deze instellingen fungeerden als verwijzers voor sociale activering. Het uitgangspunt was dat zij door hun aanwezigheid in de wijken zicht hebben op wie voor activering in aanmerking komen. Na aanmelding verliep het verdere activeringsproces gelijk aan dat van experiment 2.

Evaluatie

De verwerkte gegevens voor de evaluatie zijn gelijk aan die van experiment 2 maar aangevuld met informatie over het wijknetwerk: door wie en op welke wijze is de deelnemer verwezen?

Verwerking van de gegevens

De gegevens uit de experimenten zijn op twee manieren verwerkt, namelijk per experiment en, voor zover mogelijk en relevant, als één geheel. Op die manier ontstond inzicht op drie niveaus:

1. De uitkomsten van elk experiment afzonderlijk. Per experiment ging het om deelnemersprofielen, mogelijkheden en belemmeringen van deelnemers en gemaakte afspraken voor toeleidingstrajecten.
2. De overeenkomsten en verschillen tussen de gebruikte methoden in termen van deelnemersprofielen, mogelijkheden, belemmeringen en afspraken. Voor de vergelijking met de cursus Vrouwen op weg beperken we ons tot de resultaten die in de beide andere experimenten geboekt werden met de vrouwelijke deelnemers, aangezien het eerste experiment uitsluitend uit vrouwen bestond.
3. De effecten van de verschillende benaderingswijzen op de deelname. Maatstaf hiervoor is het aantal daadwerkelijk afgenomen interviews per experiment. Aandachtspunt is ook een mogelijk verband tussen de wijze van benaderen (uitnodiging versus verwijzing) en de resultaten. Beide aspecten werden onderzocht door vergelijking van het tweede en derde experiment.

4.2 De methode Activerend Interview

De functie van activeerder

Het voeren van gesprekken waardoor mensen op een nieuw spoor gezet worden of beter, zichzelf op een nieuw spoor zetten is de essentie van de methode Activerend Interview. Het voeren van dergelijke gesprekken is dan ook de kerntaak van een activeerder in de rol van 'de belangstellende en stimulerende ander'. Daarnaast gaat het erom de geactiveerde persoon op het

spoor te houden. Steun bieden is daarom eveneens een wezenlijk onderdeel van de functie.

De functie van activeerder (consulent sociale activering) is in het leven geroepen in het kader van sociale activering. Het gaat om een nieuwe functie binnen het lokale krachtenveld van sociale dienstverlening en welzijnswerk. In dit verband is de activeerder gepositioneerd op het snijvlak tussen enerzijds werksoorten als sociale dienstverlening, bijstandsmaatschappelijk werk, algemeen maatschappelijk werk, sociaal-cultureel werk, volwasseneneducatie en vrijwilligerswerk, en anderzijds de individuele mogelijkheden en belemmeringen van baanlozen voor deelname aan het maatschappelijk leven. Het gaat om werksoorten die, zij het onder verschillende noemers van cliënten of gebruikersgroepen, regelmatig te maken hebben met langdurig baanlozen. Als zodanig behoort de functie niet exclusief toe aan één bepaalde werksoort.

De activeerder richt zich primair op het individueel activeren en ondersteunen van langdurig baanlozen bij de verkenning en realisering van behoeften en wensen in relatie tot mogelijkheden en belemmeringen. De functie omvat drie taakgebieden: mobiliseren, bewustmaken en organiseren. Elk aspect houdt verband met een bepaalde fase van het activeringsproces. Dat zijn de fase van benaderen (mobiliseren), de fase van interviewen (bewustmaken) en de fase van toeleiding (organiseren). Het doel is deelnemers in aansluiting op het interview een aanbod te doen voor maatschappelijke participatie. Dat kan zijn met het oog op betaald werk, vrijwilligerswerk, educatie of hulpverlening. Het spreekt vanzelf dat combinaties evenzeer tot de mogelijkheden behoren.

Deze opdracht betekent zeer zeker niet dat de activeerder zich volstrekt volgzzaam opstelt tegenover de deelnemer. Het gaat om advies en ondersteuning. Wanneer bijvoorbeeld een afspraak met een bepaalde instelling gemaakt moet worden of wanneer bepaalde informatie nodig is, is het zaak er op toe te zien dat de deelnemer dit zelf regelt. De activeerder wijst zo nodig de weg, maar de deelnemer zet zelf de nodige stappen. Bovendien behoort het tot de opdracht dat de activeerder met de deelnemer de haalbaarheid van wensen onderzoekt en zo nodig tot een alternatief komt. De ondersteuning dient daarbij het karakter van een trampoline aan te nemen. Bij dreigende uitval zorgt de activeerder ervoor dat de deelnemer weer terugveert in het participatietraject. Dit kan hetzelfde traject zijn maar ook een ander wanneer daar, gelet op de oorzaak van uitval, aanleiding toe bestaat.

De functie van activeerder biedt zo een aanvulling op de bestaande werksoorten en functies. De activeerder vertrekt primair vanuit de ervaringen van de deelnemende cliënt en diens participatieperspectief, en probeert dit in samenspraak met die cliënt om te zetten in mogelijkheden voor en stappen naar maatschappelijke participatie.

Het interview

Op het eerste gezicht vertoont het *Activerend Interview* veel overeenkomsten met bestaande aanpakken zoals de Individuele Traject Bemiddeling (ITB). Dit instrument is in de jaren tachtig ontwikkeld als een specifieke vorm van arbeidsbemiddeling voor moeilijk bemiddelbare baanlozen. Ook maatschappelijk werkers herkennen veel in de methode, bijvoorbeeld in vergelijking met door hen gebruikte intakemethodieken. Dergelijke eerste indrukken zijn in zoverre ook juist, dat al deze werkwijzen aansluiting zoeken bij de mogelijkheden van de persoon in kwestie en nagaan wat er nodig is om die mogelijkheden te benutten. Maar daarmee houden de overeenkomsten ook op. Want, terwijl de ITB-methode zich primair richt op uitstroom naar betaald werk en de intake van het maatschappelijk werk op het helder krijgen van de hulpvraag, geldt voor het *Activerend Interview* dat het zich primair richt op het proces van activering zelf. De richting die dat proces uitgaat wordt bepaald door de reflectie van de deelnemer op zijn situatie en de door hem ervaren mogelijkheden en belemmeringen om daar verandering in aan te brengen. Het *Activerend Interview* kent dus geen vaste uitstroomdoelen, maar heeft als primair doel het op gang brengen en consolideren van een activeringsproces. Het uiteindelijke doel is het vergroten van betrokkenheid bij en deelname aan het maatschappelijk leven. Daartoe exploreert en mobiliseert het *Activerend Interview* een breed scala aan ervaringsgebieden van de baanloze.

De kern van de methode bestaat uit een gesystematiseerde vragenlijst. Die bevat een groot aantal thematische vragen. Ze nodigen de baanloze uit om zijn verhaal te doen en daarop samen met de activeerder te reflecteren. Er wordt gesproken over de tevredenheid met het huidige bestaan; de ervaringen met het wonen en leven in de wijk; hoe de deelnemer zijn toekomst ziet; ervaringen met onderwijs en educatie; de ambities, mogelijkheden en belemmeringen ten aanzien van betaald of onbetaald werk; ervaringen met voorzieningen. De onderwerpen zijn geordend in een aantal rubrieken. Deze zijn:

- *Algemene vragen* over zaken als leeftijd, geslacht en etniciteit.
- *De leefsituatie*: vragen over het soort uitkering, de gezinssamenstelling, de tijdsbesteding, voor en nadelen van de eigen baanloosheid, de waardering van (tevredenheid met) het huidige bestaan en de ervaren problemen daarbij, maar ook mogelijke oplossingsrichtingen.
- *Sociale en maatschappelijke positie*, waaronder vragen over de wijk en de waardering van de deelnemer van zijn sociale contacten en betrokkenheid bij de maatschappij.

- *De toekomst*: hoe ziet de deelnemer zichzelf over twee jaar en hoe valt dat te realiseren?
- *De opleiding*: genoten opleiding vanaf de lagere school, deelname aan cursussen, ervaringen daarmee, eventuele plannen op dit gebied en hoe deze te benutten zijn voor maatschappelijke participatie.
- *Betaald werk*: vragen met betrekking tot oorzaak en duur van de baanloosheid en het zoeken naar betaald werk.
- *Vrijwilligerswerk*, met vragen over eventuele ervaringen en aspiraties.

De activeerder sluit het interview af met een aanbod voor extra ondersteuning en begeleiding, gekoppeld aan een vervolgtraject op het terrein van arbeidstoeleiding, zorg en hulpverlening, vrijwilligerswerk, educatie of ontspanning.

De vragenlijst is een agogisch instrument. Het helpt de deelnemer en de activeerder in een cyclisch proces van reflectie en actie bij het opsporen van het eigen participatieperspectief en de aanknopingspunten die dit perspectief bevat voor activering. De aanknopingspunten worden aan het eind van het interview verbonden aan een mogelijk vervolg en een ondersteuningsaanbod. De vragen volgen per thema telkens een bepaald stramien. Dit stramien is ontleend aan de zogeheten Leadership Support Groupmethode⁵ :

Wat betekent voor u <het hebben van werk> <het wonen in deze wijk>
<het doen van vrijwilligerswerk>, ...?
Wat gaat goed; wat vindt u daar goed aan?
Wat vindt u minder goed; welke problemen doen zich voor?
Wat zou volgens u anders moeten?
Hoe zou dat te realiseren zijn?
Wat kunt u daar zelf aan bijdragen?
Welke belemmeringen komt u daarbij tegen?
Wat hebt u nodig om die belemmeringen weg te nemen?
Wat is uw eerste stap?

Het moment van overgang van reflectie naar actie ligt bij de vraag wat de persoon zelf kan bijdragen aan het veranderen van de situatie. Die vraag is daarom van cruciale betekenis voor de activering. In de beantwoording ervan komen de eigen mogelijkheden aan bod, terwijl de belemmeringen duidelijk

⁵ De Leadership Support Group methode werd ontwikkeld om personen in staat te stellen leiderschapskwaliteiten te ontwikkelen en hen te ondersteunen in het toepassen van het geleerde. Leiderschap wordt in deze methode gezien als een kwaliteit die eenieder in zich heeft, die in de eerste plaats te maken heeft met hoe iemand het eigen leven in handen neemt en daartoe hulpbronnen aanboort, en die gedeeld kan worden.

worden bij de daaropvolgende vraag. De antwoorden op deze vragen bevatten de handvatten voor informatie, advies en ondersteuning. En die kunnen weer vertaald worden in de eerste stappen naar maatschappelijke participatie.

Binnen het kader van het *Activerend Interview* zal die vertaling voor een groot deel tijdens het interview zelf moeten plaatsvinden. Daartoe is het stramien van de Leadership Support Groupmethode bewerkt tot een geschikte structuur voor de vragenlijst van het interview. Deze werkwijze zet de *kennis over* de deelnemer en zijn situatie, mogelijkheden en belemmeringen om in *kennis voor* maatschappelijke participatie. Vaak gaat het om kennis over mogelijkheden die de deelnemer in feite al wel kent, maar die hij tot aan het interview niet of nauwelijks als relevant voor zichzelf had opgevat en derhalve ook niet had benut. De manier en de aard van vragen nodigen de deelnemer uit tot exploratie van zijn situatie en van mogelijkheden om hierin verandering aan te brengen, maar ook om daar zelf de nodige actie voor te ondernemen. Daardoor verwerven de deelnemer en de activeerder kennis (handvatten) waar zij samen daadwerkelijk mee aan de slag kunnen. Daarbij ontstaat min of meer vanzelf maatwerk: een op de situatie, behoeften en mogelijkheden van de deelnemer afgestemd aanbod.

Het Eigen Actieplan

Om te voorkomen dat de gemobiliseerde intenties en mogelijkheden uit het interview -maar ook uit de cursus Vrouwen op Weg- verloren gaan, is het zaak deze om te zetten in een zogeheten *Eigen Actieplan*. Dit plan bevat het doel van de betrokken deelnemer en de weg die hij moet afleggen om dat doel te bereiken. Tegelijkertijd is het ook een overeenkomst tussen de deelnemer en de activeerder, waarin afspraken staan over ieders inzet.

In zijn algemeenheid is dat doel, zoals gezegd, de versterking van de deelname aan de maatschappij. Dat kan eenvoudig zijn, maar ook een complexe aangelegenheid. Bijvoorbeeld omdat het doel een aantal subdoelen omvat die de deelnemer hetzij tegelijkertijd, dan wel opeenvolgend wil realiseren. Daarom is het nodig dat in het plan ook de weg naar dat doel aangegeven wordt.

De weg naar maatschappelijke participatie bestaat uit vijf componenten. Elk van die componenten dient in het plan nauwkeurig omschreven en vastgelegd te worden:

1. Datgene wat de deelnemer zelf kan bijdragen: wat staat hem te doen en hoe wil hij dat aanpakken.
2. Wat heeft de deelnemer nodig en wat of wie moeten daarvoor ingeschakeld worden?
3. Een tijdpad in hoofdlijnen voor de te zetten stappen.
4. Daarbij hoort ook de rol en de bijdrage van de activeerder: wat kan de deelnemer van de activeerder verwachten en waaruit zal de ondersteuning dus concreet moeten bestaan?
5. Tenslotte bevat het plan een concrete afspraak over in ieder geval de eerste stap. Dat kan bijvoorbeeld zijn een afspraak maken met een bepaalde instantie.

Nadat de deelnemer zijn plan getrokken heeft is het niet de bedoeling dat dit verdwijnt in een dossierkast. Het is zaak om het plan regelmatig te checken op zijn voortgang. Zo nodig wordt het plan bijgesteld indien de situatie daarom vraagt. De activeerder ziet er op toe dat het *Eigen Actieplan* een realistisch plan is.

Op de vraag hoe deze werkwijze in Schiedam uitpakkt heeft gaan we in de volgende paragraaf op hoofdlijnen in.

4.3 De experimenten nader bezien: mogelijkheden en aandachtspunten

Het bereik

Gedurende de experimentperiode bereikten de beide consultants sociale activering tezamen 133 cliënten, ofwel 88% van het beoogde aantal van 150. Bij 107 (80%) van de bereikte cliënten leidde dat tot een interview. Naar de drie experimenten uitgesplitst levert dit het volgende beeld op:

Tabel 4.3.1 Deelname aan de drie experimenten

Experiment	Bereik	Interview
Vrouwen op weg	50	45
Steekproef SZ	37	21
Wijknetwerk van instellingen	46	41

Deelnemersprofielen en bouwstenen voor activering

Ten behoeve van de evaluatie gingen we per experiment en per deelnemer een groot aantal aspecten na. In de eerste plaats keken we naar het deelnemersprofiel. Het gaat om kenmerken als geslacht, leeftijd, leefsituatie en opleiding. Daarnaast zijn dat, wat we noemen, de bouwstenen voor activering: problemen (ook te zien als kansen voor verandering), zoeken naar betaald werk, en deelname aan vrijwilligerswerk. Wat zijn de activiteiten en de aspiraties van deelnemers op die gebieden. Voorts keken we naar de uitkomsten van de deelname aan de cursus en de interviews in termen van toeleidingstrajecten. Een toeleidingstraject kan leiden naar scholing en werk, educatie, vrijwilligerswerk of zorg en hulpverlening. Het spreekt voor zich dat combinaties ook tot de mogelijkheden behoren. Hieronder lopen we deze aspecten op hoofdlijnen na. In Bijlage 1 staat een meer gedetailleerde beschrijving.

Deelnemersprofiel

Naar geslacht bestaan de tweede en de derde experimentgroep voor tweederde uit vrouwen. De eerste groep bestaat uitsluitend uit vrouwen. De leeftijden van de deelnemers lopen uiteen van 21 tot 62 jaar. Gemiddeld genomen zijn de deelnemers in de SZ-groep iets ouder dan die in de beide andere groepen. Onder de deelnemers treffen we 32 alleenstaande ouders met kinderen onder de twaalf jaar aan. In de drie experimenten zijn de allochtone bevolkingsgroepen nauwelijks vertegenwoordigd. Het gaat steeds om enkelingen. Dat is opmerkelijk omdat allochtonen in Schiedam een groot deel van het cliëntenbestand van de afdeling Sociale Zaken uitmaken; in ieder geval een groter deel dan met name in de eerste en derde experimentgroep terug te vinden is. Opmerkelijk is daarbij ook dat, voor zover deze mensen hier wel in beeld komen, het voornamelijk gaat om Surinamers en Antillianen en om vluchtelingen met een verblijfsvergunning, terwijl in de Sociale Zakengroep ook mensen uit de zogeheten wervingslanden voorkomen.

Op het gebied van opleiding is het aandeel van deelnemers met een lage opleiding (maximaal LBO/MAVO) in de drie groepen ongeveer driekwart van alle deelnemers. De drie groepen onderscheiden zich van elkaar als het gaat om deelnemers met weinig of geen opleiding en die met een opleiding op het niveau van HBO en wetenschappelijk onderwijs. We treffen hoger opgeleiden in elke groep aan, maar zowel in absolute aantallen als verhoudingsgewijs het meest in de derde experimentgroep. Opmerkelijk is ook dat dit verschijnsel

overwegend allochtone deelnemers betreft, afkomstig uit zogeheten vluchtelingenlanden. Zij hebben hun opleiding genoten in het land van herkomst. Hun probleem is dat die opleiding hier niet of onvoldoende erkend wordt en dat zij daarom geen bij hun opleiding passend werk kunnen vinden.

Bouwstenen voor activering

Het wekt geen verbazing dat veel deelnemers met een veelheid aan problemen te kampen hebben. Vaak hangen die met elkaar samen, waarbij er sprake is van een kernprobleem dat als een katalysator werkt voor het ontstaan van andere problemen. Soms heeft dit een dusdanige proportie aangenomen dat er eerst gewerkt moet worden aan de oplossing van die problemen. Zij moeten tenminste tot een hanteerbaar niveau teruggebracht worden, zodat bij de deelnemer ruimte ontstaat om ook weer met andere zaken bezig te zijn. In die gevallen bestaat het vervolgtraject primair uit het zetten van stappen voor hulp. Daarbij is sprake van een zorgvuldige afweging van de mogelijkheden. Zo komt het voor dat de activeerder met de deelnemer meegaat op diens eerste gesprek met een hulpverlener om gezamenlijk tot een adequaat voorstel voor een aanpak te komen.

Uitgaande van het feit dat in elk experiment uitsluitend fase-4-cliënten betrokken zijn vallen de verschillen tussen de deelnemersgroepen op als het gaat om de oriëntaties op betaald werk. Het aantal deelnemers dat in de eerste en de derde groep te kennen geeft op zoek te zijn naar, of in de nabije toekomst op zoek te willen gaan naar betaald werk, is aanmerkelijk groter dan in de tweede groep.

Hetzelfde betreft de oriëntaties op vrijwilligerswerk en educatie, zowel als zinvolle vormen van maatschappelijke participatie op zich, als wel als mogelijke opstap naar betaald werk. Hier valt de hoge participatiegraad in de derde experimentgroep op. Op alle terreinen van maatschappelijke participatie scholing en werk, vrijwilligerswerk, educatie en zorg en hulpverlening is sprake van een grotere deelname, dan in de andere twee groepen. De verklaring hiervoor (zie ook verder) ligt in het feit dat een groot aantal van deze deelnemers zijn doorverwezen vanuit instanties met wie zij reeds een begin van een participatietraject hadden doorlopen. Het was echter duidelijk dat een extra stimulans en begeleiding nodig waren om zo'n traject daadwerkelijk te realiseren.

Actieplannen en ondersteuning

Indien deelnemers aan de cursus Vrouwen op weg of aan het Activerend Interview een actieplan ontwikkelen komen ze in aanmerking voor extra ondersteuning bij de uitvoering van die plannen. In elke experimentgroep maken de meeste deelnemers met een plan hiervan gebruik. In de eerste groep betreft dit 45 deelnemers; in de tweede groep gaat het om 15 deelnemers. Procentueel gezien gaat het om respectievelijk 90% en 70% van alle deelnemers in deze groepen. Voor de derde groep is het aantal deelnemers dat van deze mogelijkheid gebruikmaakt zelfs maximaal. Voor zover ons bekend (peildatum 1 december 1998) is ook in de drie groepen tezamen nauwelijks sprake van uitval wegens het niet nakomen van afspraken. Onderstaande tabel biedt een overzicht van het aantal actieplannen per experimentgroep en totaal, verdeeld over de verschillende terreinen.

Tabel 1: Resultaten van de experimenten

Vervolg	Vrouwen op weg	Cliënten Sociale Zaken	Wijknetwerken	Totaal
Nadere oriëntatie	2	2	3	7
Scholing en werk	22	1	8	31
Educatie	6	1	6	13
Vrijwilligerswerk	13	8	19	40
Zorg en hulpverlening	2	1	4	7
Anders		2	1	3
Totaal	45	15	41	101

Over de uitkomsten van de verschillende toeleidingstrajecten die binnen de drie experimenten van start zijn gegaan valt op dit moment nog weinig te zeggen. Naar het zich laat aanzien is het realiseren van de plannen voor veel deelnemers en moeizaam en langdurig proces. Dit betreft vooral de tweede experimentgroep. Overigens is dit verschijnsel niet typisch voor Schiedam en het is ook niet verwonderlijk. Veel deelnemers moeten 'van ver komen'. Wanneer eenmaal een afspraak voor een vervolg is gemaakt moet een groot aantal weer leren om zich daar ook aan te houden. Hierbij extra ondersteuning bieden is daarom geen overbodige luxe. Dat blijkt ook uit de vervolgregistraties. Afspraken met de activeerder gaan regelmatig niet door en moeten opnieuw gemaakt worden.

Na deze schets van de resultaten van de experimenten geven we in de volgende paragraaf een beschouwing over de bijdragen die de gehanteerde methoden en benaderingswijzen aan die resultaten leverden.

De cursus Vrouwen op weg

De cursus Vrouwen op weg blijkt duidelijk in een behoefte te voorzien. De cursus spreekt de deelnemers aan, zo blijkt uit de gesprekken na afloop, zowel wat betreft de inhoud als het verloop en de ruimte die de vrouwen krijgen om hun verhaal te doen. Door de intake-interviews, in het bijzonder door de structuur van vragen, kon de inhoud nauw aansluiten bij de wensen, behoeften en verwachtingen van de vrouwen zelf. Dat is een sterk pluspunt. Daardoor hebben alle deelnemers die de cursus volledig gevolgd hebben ook een actieplan kunnen ontwikkelen. Sommigen zijn daarna op eigen kracht verdergegaan. De meesten worden bij de uitvoering van hun plannen nog ondersteund. Opvallend in positieve zin is in dit verband ook de afname in de uitval gedurende de looptijd van de cursus. Voor de laatste drie geëvalueerde cursusgroepen is de uitval in feite nihil wanneer we in aanmerking nemen dat de redenen voor uitval zeer plausibel zijn, want terug te voeren op persoonlijke omstandigheden, zoals een verhuizing naar een andere woonplaats.

Gelet op deze uitkomsten en de resultaten in termen van vervolgtrajecten verdient het aanbeveling om na te gaan of ook voor andere groepen soortgelijke cursussen zijn op te zetten. Men dient zich anderzijds de vraag te stellen of er door de wijze van benaderen geen onbedoelde uitsluiting van potentiële deelnemers plaatsvindt.

Het risico van onbedoelde uitsluiting is inderdaad aanwezig. Dit niet zozeer vanwege de cursus zelf, hoewel die ongetwijfeld een bepaalde zuigkracht uitoefent waardoor mensen zich wel of juist niet aangesproken voelen, als wel vanwege het systeem van werving. Dit werkt als volgt. In aanmerking komende vrouwen krijgen schriftelijke informatie over de cursus toegestuurd door de afdeling Sociale Zaken. Die informatie bevat tevens een uitnodiging om zich op te geven voor een cursus in de buurt. Ook komt het voor dat vrouwen op dit aanbod gewezen worden door een consulent van deze afdeling.

De indruk bestaat dat op die manier met name vrouwen met een sterke oriëntatie op de arbeidsmarkt bereikt worden. Een aanwijzing hiervoor zien we onder meer in de leeftijd van de deelnemers. Deze is relatief gezien lager dan die welke we over het algemeen onder fase-4-cliënten aantreffen. Een andere aanwijzing is het grote aantal alleenstaande moeders dat nu, dan wel

in de nabije toekomst sollicitatieplichtig is. Maar wellicht de belangrijkste aanwijzingen zien we in het relatief grote aantal vrouwen dat tijdens de intake te kennen geeft op zoek te zijn naar een baan, en in de thema's die zij behandeld willen zien in de cursus. Die hebben bijna altijd betrekking op betaald werk en de voorwaarden daarvoor.

Juist omdat de cursus recht doet aan het 'onvermoede' potentieel van de deelnemers past hij binnen sociale activering. Tegelijk bestaat het gevaar dat wanneer bedoeld of onbedoeld in de werving een accent komt te liggen op vrouwen met een arbeidsmarktorientatie, andere vrouwen daardoor uitgesloten kunnen worden van deelname en zo gehinderd worden in het ontwikkelen van hun potentieel. Dit zal ook in de toekomst een belangrijk aandachtspunt moeten zijn. Van onbedoelde uitsluiting is natuurlijk geen sprake als blijkt dat voor het merendeel van de uitkeringsgerechtigden, bij een intensieve bevraging, het hebben van werk zeer belangrijk is.

Om de werkzaamheid van de cursus op zichzelf te kunnen beoordelen moet het aantal plannen voor maatschappelijke participatie (56) afgezet worden tegen het totale aantal vrouwen dat met de cursus van start is gegaan, namelijk 67 vrouwen. Het positieve effect van de cursus is dan 83%.

Met dit effect is de cursus Vrouwen op weg, in combinatie met individuele trajectbegeleiding, te kenschetsen als een waardevolle aanvulling op het arsenaal van activeringsmethoden. De cursus is aanvullend, doordat hij de eigen perspectieven en aanknopingspunten voor activering helpt verhelderen, maar ook doordat hij de houding van deelnemers beïnvloedt. De deelnemers weten na afloop goed wat ze willen en zijn ook in staat dit adequaat aan te geven. Dat sterkt hun zelfvertrouwen, wat onmisbaar is voor een goed verloop, maar het is ook van betekenis voor de instanties waarnaar verwezen wordt. Zij kunnen hun aanbod aan diensten daardoor beter afstemmen op de mogelijkheden en belemmeringen van de deelnemers. Voorwaarde is dan wel dat die instanties daarmee ook aansluiten bij de plannen van de deelnemers. Maar daarover verderop meer.

Joke, 55 jaar

Joke is enkele jaren geleden gescheiden en sindsdien afhankelijk van een bijstandsuitkering. Ze heeft twee kinderen, die beide het huis uit zijn. Met haar zoon heeft ze vrijwel dagelijks contact vanwege zijn ziekte. Maar ook met haar dochter heeft ze veel contact. Joke heeft een huwelijk achter de rug dat gekenmerkt werd door alcoholmisbruik en mishandeling. Zelf heeft ze te kampen gehad met verslavend medicijngebruik. Negatieve ervaringen met instanties hebben haar onzeker gemaakt. Ze is door haar ervaringen steeds negatiever over zichzelf gaan denken.

Tijdens het interview met Joke wordt duidelijk dat ze het liefst een baan wil zodat ze zelfstandig in haar inkomen kan voorzien. Haar voorkeur gaat uit naar iets in de hulpverlening of als suppoost bij een museum. Het laatste heeft ze al eens als banenpoolster gedaan, maar daar moest ze vanwege psychische klachten mee stoppen.

De cursus Vrouwen op weg heeft voor haar veel betekend. Daardoor is ze weer in zichzelf gaan geloven. Dat moet nu een vervolg krijgen. De eerste stap is een cursus waarin Joke leert haar sterke en zwakke kanten te benoemen en te benutten. Ook wil ze haar cognitieve vaardigheden op het gebied van taal en rekenen vergroten.

Gedurende het verloop van het toeleidingstraject dat met Joke is afgesproken groeit haar zelfvertrouwen met de dag. Joke geeft steeds meer blijk van initiatief. Uiteindelijk mondt dit uit in een Melkertbaan als onderwijsassistent op een basisschool. Zelf is Joke stellig van mening dat ze nooit zover gekomen was zonder de steun en de raad van de cursus Vrouwen op weg en van haar consulente sociale activering.

Het Activerend Interview

Naast de groepsgewijze activering in Vrouwen op weg werd er ook geëxperimenteerd met een methode voor individuele activering. Met deze twee experimenten is Schiedam de zesde gemeente waar gewerkt werd met de methode Activerend Interview (zie o.m. Lammerts 1996, 1998a en 1998b). De werkzaamheid van de methode in Schiedam is vergelijkbaar met die in de andere vijf gemeenten. Dat wil zeggen, de methode komt uit beide experimenten naar voren als een intensieve werkwijze die weliswaar de nodige tijd vraagt, maar die effectief is voor het activeren van mensen naar vormen van maatschappelijke participatie.

Daarbij moeten we wel aantekenen dat de benaderingswijze van cliënten in Schiedam een apart punt van discussie en aandacht is geweest. De projectgroep heeft na zorgvuldig afwegen besloten om de interviews niet bij de

cliënten thuis, maar in een wijk of buurtcentrum bij hen in de buurt plaats te laten vinden. De positieve motivatie daarvoor was dat een dergelijke benadering de drempel naar het wijk en buurtgebeuren en (dus) naar maatschappelijke participatie zou verlagen. Dat hield anderzijds in dat ten aanzien van weigerachtige of aarzelende cliënten de activeerders over beperkte mogelijkheden beschikten om hen alsnog over te halen voor deelname. In enkele gevallen zijn toch door twee consulenten samen huisbezoeken aangekondigd en afgelegd, of zijn cliënten uiteindelijk op kantoor geïnterviewd.

Bij de evaluatieronde langs instellingen en organisaties aan het eind van de experimentperiode heeft een aantal geïnterviewden de mening uitgesproken dat bij voortzetting van de aanpak nog eens kritisch naar de wijze van benaderen van cliënten gekeken zal moeten worden. Daarnaast merken deze gesprekspartners op de indruk te hebben dat de 'voorselectie' door de afdeling Sociale Zaken, uit wiens bestand de steekproef van 50 cliënten getrokken is, vrij precies is gebeurd. De geselecteerde groep behoort duidelijk tot de moeilijkst te bemiddelen categorie uitkeringsgerechtigden. Ten slotte geven zij aan het vermoeden te hebben dat een van de redenen om niet te reageren op de uitnodiging gelegen zou kunnen zijn in het imago van het project zoals dat uitgevoerd is onder de vlag van het Steunpunt Vrijwilligerswerk Schiedam. Dit leiden ze af uit het gegeven dat nogal wat deelnemers aan het begin van het interview te kennen geven geen vrijwilligerswerk te willen doen. Dat betekent ook dat er cliënten zijn die het project uitsluitend zien als een vorm van toeleiding naar vrijwilligerswerk.

Angela, 34 jaar

Angela is een jonge Surinaamse vrouw. Sinds acht jaar woont ze in Nederland. Angela leeft alleen en heeft weinig sociale contacten. Dat wordt volgens haar voornamelijk veroorzaakt door haar slechte gezondheid. Die weerhoudt haar ervan erop uit te trekken. Haar voornaamste contacten met de buitenwereld zijn die met haar zus die bij haar in de buurt woont. De slechte gezondheid betreft chronische ontstekingen en pijn na een botbreuk in haar arm. Maar er zijn ook andere klachten. Volgens de keuringsarts is Angela niet in staat tot werken en anders moet dit afwisselend zijn in staan, zitten en lopen.

Het gesprek met de consulente sociale activering brengt naast deze beperkingen ook een aantal wensen en behoeften van Angela in beeld. Tijdens het praten daarover fleurt Angela helemaal op. Haar grootste behoefte is meer onder de mensen te komen. Dat brengt het gesprek op een verkenning van de mogelijkheden die er voor haar met haar beperkingen zijn. Als eerste komt een cursus in aanmerking. Daarmee kan ze contacten opdoen en werken aan enkele door haar gewenste vaardigheden. Een andere mogelijkheid is te zoeken naar vrijwilligerswerk dat haar niet teveel belast.

Uiteindelijk wordt er een combinatie van beide gevonden. Met het hieraan verbonden plan richt Angela zich op drie doelen: het verleggen van de grenzen van haar fysieke kunnen; een oriëntatie op beroepsmogelijkheden; het uitbreiden van haar sociale contacten. Het uiteindelijke doel is een baan.

Angela volgt nu een cursus Oriëntatie op de computer en Word. Daarnaast verricht ze twee dagdelen per week als vrijwilligster baliewerkzaamheden in een buurthuis. Sindsdien gaat het met haar gezondheid bergop. Over enige tijd, zo is de verwachting, wil ze zich aanmelden voor arbeidsreïntegratie.

De netwerkbenadering

Het resultaat bij de derde experimentgroep is maximaal. Alle deelnemers zijn met behulp van het interview geactiveerd, of hebben hun maatschappelijke activiteiten uitgebreid. Bij de laatste groep deelnemers heeft het interview dus een versterkende of aanvullende werking gehad op die activiteiten. Daarbij moet wel bedacht worden dat, voor zover wij dat overzien, het hier gaat om mensen die reeds als gebruiker of als vrijwilliger bij de verwijzende instelling bekend waren. De vraag is dus in hoeverre met deze benaderingswijze ook mensen bereikt worden die geen deel uitmaken van het gebruikersnetwerk van deze instellingen.

Van grote betekenis achten we de aanvullende werking van het Activerend Interview voor de ITB-intake. Die blijkt uit de resultaten die geboekt zijn met deelnemers die verwezen zijn door het Buro Werk en Scholing. De tijd en aandacht die van de methode uitgaan helpen enerzijds bij een aantal deelnemers de bestaande perspectieven op de arbeidsmarkt te versterken. Anderzijds komen bij andere deelnemers daardoor mogelijkheden en belemmeringen in beeld die een toeleidingstraject naar andere vormen van maatschappelijke participatie zinvol maken. Dat zou erop kunnen wijzen dat het Activerend Interview de kwaliteiten die een rol spelen bij de fase-indeling van cliënten scherper in beeld brengt dan de bij de fasering zelf gebruikte methoden (meetlat of kansmeter).

Ook in ander verband manifesteert zich de aanvullende werking. Bijvoorbeeld bij de hulpverlening voor de aanpak van problemen. Hier blijkt dat de methode behulpzaam is bij het verhelderen van het probleem en het formuleren van de hulpvraag. Dat verbetert de toegang tot de hulpverlening. Maar ook vergroot de aanpak het bereik van de hulpverlening. Door in het interview aandacht te besteden aan de problemen van de deelnemer en de mogelijkheden om deze aan te pakken worden ook mensen door de hulpverlening bereikt die gewoonlijk buiten beeld blijven.

Betrokkenheid van instellingen

Zoals reeds gezegd maken de drie experimenten deel uit van een omvattende strategie voor sociale activering. Over die strategie en de totstandkoming daarvan kunt u lezen in de andere hoofdstukken van dit rapport. Een essentieel onderdeel daarvan is het partnerschap van de Schiedamse instellingen en organisaties bij sociale activering. De betrokkenheid blijkt voor een deel uit hun deelname aan de projectgroep en de deelname aan het ontwikkelde netwerk, de zogeheten netwerkgroep. Op praktisch niveau komt die betrokkenheid op vier manieren tot uiting. De eerste manier vinden wij met name in het derde experiment waarbij de instellingen en organisaties fungeren als verwijzers naar sociale activering. De tweede manier is het leveren van de benodigde infrastructuur voor de uitvoering van de cursus Vrouwen op weg en voor het Activerend Interview. De derde manier ligt in het verlengde van de actieplannen. Het gaat dan om het leveren van professionele diensten en voorzieningen aan deelnemers bij de realisering van hun plannen. Daarnaast heeft een aantal instellingen en organisaties een specifieke rol als aanbieder van vrijwilligerswerk.

De voortgangsregistraties wijzen uit dat de dienstverlening, inclusief de hulpverlening, over het algemeen vlot verloopt. Daaruit blijkt ook dat de

activeerders in het verwijzen van deelnemers naar deze instanties niet over één nacht ijs gaan. Zonodig worden in een of meer vervolggelassen, aansluitend op het interview, de mogelijkheden en belemmeringen die tijdens dat interview naar voren kwamen, eerst goed uitgediept alvorens tot overdracht over te gaan. Dat blijkt vaak nodig, met name bij de tweede experimentgroep. De activeerders zien er op toe dat de deelnemer pas overgedragen wordt wanneer deze in staat is zijn behoeften en wensen adequaat te verwoorden zodat er een passend aanbod gedaan kan worden. Dit sluit aan bij het uitgangspunt dat voorkomen moet worden dat iemand steeds weer zijn verhaal moet doen. Maar dat vereist wel dat het één keer te vertellen verhaal ook helder en doelgericht is.

Een aantal deelnemers die verwezen zijn door de afdeling ITB van het Buro Werk en Scholing en die door het interview een plan voor 'scholing en werk' ontwikkelen, is in aansluiting daarop weer verwezen naar diezelfde afdeling ITB. Uit de voortgangsregistraties komt naar voren dat de (her)plaatsing in een ITB-traject niet altijd even vlot verlopen is. Er is sprake geweest van vertraging en van enige vooringenomenheid. In twee gevallen kwam daardoor de gewenste opleiding in het gedrang.

Het ging hier om problemen rond het verwijzen in een situatie die voor alle betrokkenen nieuw is. Inmiddels zijn die problemen opgelost. De betrokken deelnemers zijn nog steeds bezig om hun plannen te realiseren. Andere door het Buro verwezen deelnemers zijn rechtstreeks in contact gebracht met het Roc-Zadkine voor een beroepsgerichte opleiding en zijn daarmee inmiddels van start gegaan.

Tot slot

Alles bij elkaar hebben de drie experimenten een reeks belangrijke inzichten opgeleverd die van belang zijn voor het activeren van mensen naar vormen van maatschappelijke participatie. Daarmee heeft Schiedam de beschikking gekregen over twee relevante methodieken: de cursus Vrouwen op weg en het Activerend Interview. Bovendien ontstaat er een perspectief op uitvoering van de methodieken in onderlinge samenhang. De cursus Vrouwen op weg bevat hiervoor een aantal belangrijke aanwijzingen. In feite is hier reeds sprake van een geïntegreerde activering. Het onderzoeken van de mogelijkheden voor een vergelijkbaar aanbod voor andere groepen behoort eveneens tot de mogelijke opties en is voor een samenhangend aanbod zelfs zeer aan te bevelen. Daardoor ontstaat er voor alle potentiële deelnemers een keuze-mogelijkheid: het aanbieden van zowel groepsgewijze als individuele

activering. Op die manier kan er beter ingespeeld worden op de persoonlijke behoeften en mogelijkheden van deelnemers.

Een aantal verbeterpunten zal bij voortzetting van de aanpakken aandacht moeten krijgen. Dat betreft de aanpassing van de vragenlijst van het Activerend Interview aan diverse situaties, de wijze van benaderen of doorverwijzen van potentiële kandidaten en de betrokkenheid van diverse netwerken en samenwerkingspartners.

HOOFDSTUK 5 DE MENING VAN BETROKKENEN OVER DE AANPAK

5.1 Aandachtspunten voor evaluatie

In het vorige hoofdstuk zijn de experimenten, zoals die in Schiedam in het kader van sociale activering hebben gelopen, kritisch onder de loep genomen. Daar werd met name nagegaan hoe de feitelijke uitvoering is verlopen en welke resultaten zijn geboekt.

In dit hoofdstuk blikken de betrokkenen terug op het gehele proces van beleidsontwikkeling, planvorming en uitvoering. Daartoe zijn gesprekken gevoerd met leden van de projectgroep en van de netwerkgroep 'vraag en aanbod', met de activeerders en met enkele andere verantwoordelijken van de afdeling Sociale Zaken, van instellingen en organisaties.

De gesprekken spitsten zich toe op de vraag naar de opbrengsten van het project Sociale Activering totnogtoe en naar de meerwaarde van de gebruikte aanpakken en structuren om die opbrengsten te realiseren. Wat de opbrengsten betreft werd aandacht geschonken aan de resultaten voor de primaire doelgroep, maar ook voor de eigen organisaties van de geïnterviewden. Bij de aanpakken ging het om:

- de werkwijze die werd gevolgd om tot een plan van aanpak te komen: draagvlakonderzoek, Toekomstwerkplaats, werkgroep en definitieve vaststelling van het plan;
- de gekozen experimenten: Vrouwen op weg, a-selecte steekproef, netwerkbenadering en hun randvoorwaarden;
- de relatie tussen beleidsvorming, besluitvorming, uitvoering en onderzoek.

Wat de structuren aangaat ging de aandacht uit naar:

- de gekozen werkstructuur van projectgroep en netwerkgroepen;
- de projectleiding en coördinatie;
- de positie en inbedding van de activeerders.

Bedoeling van de gesprekken was steeds om, naast de feitelijke evaluatie van wat geweest is, op zoek te gaan naar mogelijke verbeterpunten en suggesties daarvoor. In wat volgt zal eerst de aandacht gaan naar de evaluatieve opmerkingen en zal met name de laatste paragraaf gewijd zijn aan de verbetervoorstellen. Overigens valt niet te vermijden dat dezelfde opmerkingen

in verschillende paragrafen, maar vanuit een ander perspectief, terugkeren. In wat volgt worden geen aantallen respondenten genoemd die een bepaalde opmerking maken. Wel wordt aangegeven of velen of slechts enkelen een bepaalde mening ventileren. In een samenwerkingsconstructie zoals die in Schiedam kan immers ook de mening van een enkeling alle partners aan het denken zetten. Het is aan de projectgroep om in de eigen evaluatie de afweging tussen de verschillende opvattingen te maken en daaraan conclusies te verbinden.

5.2 Opbrengsten

Uitkeringsgerechtigden

De mate waarin de respondenten zeggen zicht te hebben op de opbrengsten van het project voor de primaire doelgroep, namelijk de uitkeringsgerechtigden, is erg verschillend. Dat is ook logisch, sommigen staan midden in de directe praktijk binnen het project, anderen hebben vanuit een andere positie contact met cliënten, nog weer anderen staan verder van die praktijk af.

Niettemin melden vele respondenten over positieve tot zeer positieve indrukken of reacties te beschikken ten aanzien van de effecten op cliëntniveau. Iemand zegt een aantal mensen te kennen die aan het Activerend Interview hebben meegedaan. “En dat zijn mensen die weer ergens in geloven. Die hebben weer hoop. Die zien weer ingangen.” Hij heeft weer mensen “recht de wereld in zien kijken, die voorheen naar beneden keken”.

Anderen bevestigen dit beeld. Dat dit niet steeds als vanzelf ging, komt naar voren uit de reacties van de activeerders en van degenen die cliënten via cursussen kennen. Het vergde soms de nodige overtuigingskracht om het vertrouwen te winnen tijdens gesprekken. Met name de aandacht voor de beleving en voor de “gewone” dagelijkse strijd van mensen wekt vertrouwen. Cliënten zeggen dat daar in de meeste andere gesprekken geen aandacht voor is.

Overtuigingskracht is ook nodig om met mensen over vrijwilligerswerk te kunnen spreken. Om hen daarover na te doen denken. Daarvoor moet het beeld dat zij daarvan hebben vaak worden bijgesteld. En ook dat vergt tijd.

Alles staat of valt zegt men met het respect waarmee mensen benaderd worden. Dat houdt overigens geen gemakkelijk meegaand gedrag in en evenmin betutteling. Wel: openheid, inzet, luisterbereidheid. De randvoor-

waarden binnen het project spelen hier ook een rol in. Twee zaken noemt men expliciet.

In de eerste plaats is vanaf het begin aandacht gegeven aan de positie van uitkeringsgerechtigden binnen de Schiedamse aanpak. Tijdens de werkconferentie in Olaertsduyn, Rockanje kwam de soms moeizame relatie tussen beroepskrachten en uitkeringsgerechtigden soms fel op tafel. En er werd over en weer respect afgedwongen.

In de tweede plaats is zeer zorgvuldig met de vrijwillige deelname aan interviews en cursussen omgegaan. Tegelijk spreekt iemand een waarschuwing voor de toekomst uit. Zorgvuldige dossiervorming en bescherming van persoonlijke zaken daarin zijn wezenlijk om het vertrouwen te behouden.

Diegenen die met cliënten te maken krijgen nadat zij een interview hebben gehad of uitstromen uit de cursus, zijn zeer positief over de motivatie waarmee bijvoorbeeld het vrijwilligerswerk wordt opgepakt. Van consultants van Sociale Zaken hebben geïnterviewden te horen gekregen dat mensen met meer zelfvertrouwen dan voorheen op gesprek komen.

Organisaties

De laatste twee opmerkingen kunnen ook gezien worden in het licht van de opbrengsten voor de organisaties en instellingen. Dat cliënten beter voorbereid op gesprek komen, wordt door bijvoorbeeld Sociale Zaken, maar ook door het algemeen maatschappelijk werk gezien als winst van het project Sociale activering. Het AMW vermoedt echter dat er relatief (te) weinig naar deze werksoort wordt doorverwezen.

Ook het Roc-Zadkine dat nogal wat doorverwijzingen heeft gekregen, is zeer te spreken over wat dit oplevert. Dat is tweërlei: de intake van kandidaten voor cursussen wordt er gemakkelijker door, maar ook het bereik van het ROC wordt erdoor vergroot. Het betekent een extra toeleidingskanaal. Met name gaat het dan om personen, van wie het ROC niet zelf de adressen tot zijn beschikking heeft.

In enkele gevallen maken respondenten melding van de behoefte van beroepskrachten om meer gebruik te maken van gemeenschappelijke werkwijzen, bijvoorbeeld het Activerend Interview. Deze behoefte aan methodische afstemming en verdieping is winst.

Het ouderenwerk is zeer te spreken over de extra toestroom van vrijwilligers. Men heeft er wel de regels op moeten aanpassen. Totnogtoe werden slechts vrijwilligers van 55 jaar en ouder toegelaten. Nu wordt de regel gehanteerd dat 5% van het bestand jonger dan 55 jaar mag zijn. Overigens was dit een noodzakelijke aanpassing, omdat er een dreigend gebrek aan vrijwilligers was. Daarnaast merkt men nu dat het ook handig is, omdat jongeren voor bijvoorbeeld het receptiewerk op drukke momenten flexibeler met verschillende taken tegelijk om kunnen gaan. Het werken met jongere vrijwilligers heeft ook een leuke kant voor de contacten tussen ouderen en jongeren. Overigens merkt men weinig van de gevreesde extra begeleiding die deze groep vrijwilligers met zich mee zou brengen.

De opbrengst van het project Sociale activering in termen van betere netwerken tussen organisaties, wordt voor de directe uitvoering van het werk niet zeer belangrijk gevonden. Een organisatie vermeldt dat er een echt nieuw contact uit voortgekomen is. Maar de meesten stellen dat zij elkaar toch al wisten te vinden. Enkele deelnemers aan de netwerkgroepen merken op dat de gebrekkige actieve deelname van het wijk en buurtbeheer en een deel van het club en buurthuiswerk wellicht mede debet is aan de achterblijvende opbrengst op dit punt. Veel bleef toch binnen het hulpverleningscircuit hangen, waarbinnen men elkaar al behoorlijk kent.

5.3 Aanpakken

Beleidsontwikkeling

Over de werkwijze die werd gevolgd om tot een plan van aanpak te komen zijn alle betrokkenen nog steeds enthousiast. Het betreft hier de periode vanaf de start in november 1996 tot juni 1997. Daarin vond het draagvlakonderzoek plaats en de toekomstwerkplaats (februari 1997). Vervolgens werkte een werkgroep de resultaten uit. Deze werden voorgelegd aan de betrokken partijen in april 1997. Tijdens die bespreking werd ook een begin van werkstructuur ontwikkeld (projectgroep en netwerkgroepen). Het definitieve plan van aanpak zag in juni 1997 het licht.

Deelnemers aan dit proces zeggen dat dank zij deze brede en interactieve aanpak er nu nog steeds een groot commitment met sociale activering is. "Er is een podium van organisaties gecreëerd". "De gemeente heeft zich actief

opgesteld". "Er is eensgezindheid over de doelstellingen van het project." "De aanpak in Schiedam is uniek." Deze uitspraken geven een indruk van de tevredenheid met de aanpak van het beleidsproces.

De aanvankelijke scepsis van sommige instellingen is omgeslagen in het actief promoten van sociale activering.

Experimenten

Schiedam heeft, zoals gezegd, gekozen voor het uitvoeren van drie experimenten om de mogelijkheden voor een meer gerichte aanpak van sociale activering te verkennen:

1. De cursus Vrouwen op weg wordt uitgebouwd en op zijn merites voor sociale activering geëvalueerd.
2. Er wordt een Activerend Interview gehouden met 50 fase-4-cliënten van de afdeling Sociale Zaken, die a-select zijn gekozen.
3. Er wordt eveneens een Activerend Interview gehouden met 50 cliënten van de afdeling Sociale Zaken, die via de netwerken van het buurtwerk en van het wijk en buurtbeheer worden doorverwezen.

Met name de projectleiding, en de direct betrokken uitvoerders realiseren zich achteraf, dat zij met dit drievoudig experiment een behoorlijke last op hun schouders hebben genomen en gekregen.

Dat betekent overigens niet dat men betreurt op deze manier aan de slag te zijn gegaan. Door deze aanpak zijn verschillende uitvoering en afstemmingsproblemen aan het licht gekomen. Een aantal daarvan is gaande de rit opgelost. Dat men ondanks de moeilijkheden toch steeds is doorgedaan, is volgens verschillende respondenten te danken aan het sterke commitment van alle partijen en aan de kwaliteiten en het doorzettingsvermogen van de projectleiding.

In de aanloop naar de uitvoering van de experimenten zijn er nogal wat operationele hobbels ontstaan. Die hadden onder meer te maken met een langdurig proces van invulling van financiële en organisatorische randvoorwaarden. Dit heeft een vertragend effect gehad op de start van de experimenten.

Erg enthousiast zijn alle gesprekspartners over de cursus Vrouwen op weg. Er is bijzonder weinig uitval, stelt men vast; men ziet de deelnemende vrouwen groeien, de uitstroom is bemoedigend.

Er is een behoorlijke spin-off. Met name geldt dat voor de aandacht voor de randvoorwaarden van activering, zoals bijvoorbeeld kinderopvang. Door samen met gemotiveerde partners tegen knelpunten aan te lopen, komen ook mogelijke oplossingen op tafel. Maar ook het idee van een combinatie tussen individuele en collectieve benadering van specifieke groepen slaat aan. Er wordt gedacht over projecten met vluchtelingen, er zijn vragen vanuit andere uitkeringsgroepen, zoals WAO-ers.

Aspecten van het Activerend Interview zijn gebruikt om enerzijds de effecten van de cursus op individueel niveau te evalueren en anderzijds om de link met verdere trajectbegeleiding te leggen. Het Activerend Interview heeft mede hierdoor bewezen breed inzetbaar te zijn, zegt men. Binnen het ROC is men er niet geheel uit of het Activerend Interview als intake-instrument voor cursussen echt nodig is. De noodzakelijke tijdsinvestering roept daar vragen op. Men heeft de indruk "het ook met minder" te kunnen doen. Anderzijds zeggen de cursusbegeleiders dat het Activerend Interview een gunstig effect heeft op het werk tijdens de cursus. Men heeft niet voor alle cursussen deze intakemethode toegepast en kan dus vergelijken.

Er is ten slotte bij betrokkenen de behoefte om na deze experimenteerperiode na te gaan denken over de definitieve inbedding van de cursus Vrouwen op weg. Sommigen vinden dat de initiatiefnemers, nu de aanpak is "uitontwikkeld", de uitvoering ook meer moeten kunnen loslaten. Daarnaast bestaat de behoefte om de lijnen ten behoeve van instroom, begeleiding en uitstroom van deelnemers zo kort mogelijk te houden.

De organisatie van interviews met een a-selecte steekproef van 50 fase-4-cliënten van de afdeling Sociale Zaken heeft de nodige moeite gekost. Met name over de benaderingswijze heeft men geaarzeld. Hoewel de principiële voorkeur voor een zo actief mogelijke benadering (bijvoorbeeld via huisbezoek) door de meeste partners gedeeld werd, is er door (deels) diezelfde partners voor gekozen om mensen op te roepen om voor een interview bij een wijk of buurtcentrum langs te komen. Overwegingen van veiligheid van beroepskrachten en van privacy bescherming liggen aan die keuze ten grondslag.

Een aantal respondenten is ervan overtuigd dat deze werkwijze mede aan de basis ligt van het relatief moeilijk bereiken van de populatie. Men wil die benaderingswijze dan ook graag opnieuw bekijken. Dat wil overigens niet zeggen dat alle betrokkenen zonder meer gewonnen zijn voor het huisbezoek als wervingskanaal. Enkelen geven aan dat de gehanteerde werkwijze de drempel van de wijk en buurtcentra in psychologische zin heeft helpen verlagen.

Over het verloop en de effecten van de Activerende Interviews zelf is men ook hier erg enthousiast. De activeerders geven aan dat de interviews zowel voor de geïnterviewden als voor hen zelf zeer intensief waren. Bij het bepalen van een mogelijke caseload per activeerder zal daar terdege rekening mee gehouden moeten worden.

De afstemming met Sociale Zaken is voor deze experimentgroep een bijzonder punt van aandacht en zorg geweest. Aanvankelijk, zegt men, was er bij medewerkers van Sociale Zaken weinig begrip voor deze aparte aanpak. Enerzijds kreeg men de indruk dat er een vorm van kritiek op het functioneren van de dienst onder zat. Anderzijds zag men het verschil met de eigen benadering van cliënten niet zo goed. Enkele respondenten geven aan dat betere communicatie in een vroeger stadium een goede zaak ware geweest. De aanstelling van een “brugfunctionaris” en intensief contact met de projectleiding hebben veel van de onduidelijkheid weggenomen. Nu de resultaten in zicht komen, ontstaat de vraag naar de invloed van deze nieuwe aanpak op het reguliere werk van Sociale Zaken, en naar de institutionele inbedding van het Activerend Interview, als het structureel zou worden ingezet. Alle gesprekspartners vinden overigens dat de aanpak structureel zou moeten worden.

Het derde experiment ten slotte is het moeilijkst van de grond gekomen. Niemand twijfelt overigens aan de zin van een benadering van kandidaten via buurtnetwerken. De reden voor de moeilijkheden op dit front, zeggen vele gesprekspartners, moet gezocht worden in een te zwakke participatie van de afdeling wijk en buurtbeheer van de gemeente, en van het club en buurthuiswerk. De betrokken participanten geven dat zelf ook toe. Interne organisatie en fusieproblemen zijn volgens hen debet aan die situatie. “Die slag moeten wij nog maken” zegt iemand.

Om aan deze problematiek het hoofd te bieden, heeft de projectleiding tijdens de rit besloten om via andere kanalen deelnemers voor het derde experiment te werven. Het experiment is daarmee niet volgens plan verlopen, maar de netwerkbenadering is toch enigszins overeind gebleven. En zoals uit het vorige hoofdstuk blijkt heeft dit onderdeel op zijn eigen manier zeer goede resultaten opgeleverd.

Vele geïnterviewden snijden de kwestie van eventuele onbedoelde uitsluiting van de doelgroep aan. Dit punt geldt voor alle drie de experimenten.

De meningen daarover zijn verdeeld. Het ROC geeft aan dat met de cursus Vrouwen op weg echt wel de minst bevoorrechte vrouwen bereikt worden, met name in termen van opleidingsniveau. Anderen zeggen dat zij juist de indruk hebben dat niet de meest “geïsoleerde” personen bereikt

worden. Deze opmerkingen geven tegelijk ook aan dat vanuit verschillende perspectieven naar het probleem van uitsluiting gekeken wordt.

Ten aanzien van het tweede en het derde experiment klinkt de uitsluitingsvraag, gegeven de benaderingsperikelen, sterker. Iemand vraagt zich overigens af of het imago van het project, gestuurd vanuit het Steunpunt Vrijwilligerswerk Schiedam, niet mede bron van selectie en dus van onbedoelde uitsluiting is.

Enkele respondenten noemen het probleem van het aanbod, dat onvoldoende tot ontwikkeling zou komen, of nog onvoldoende zou aansluiten bij perspectieven van deelnemers aan sociale activering. Dat geldt voor aanbod in voorwaardelijke zin, bijvoorbeeld kinderopvang, maar ook voor aanbod in termen van cursussen en activiteiten toegespitst op verschillende groepen van belangstellenden. Ook hier komt weer het wijk en buurtbeheer als aanbieder om de hoek kijken. Daarnaast zouden aansprekende, toekomstgerichte projecten opgezet kunnen worden, die gebruikmaken van informatica en multimedia.

De vergoeding van deelnemers aan vrijwilligerswerk in het kader van sociale activering is binnen de projectgroep herhaaldelijk aan de orde geweest. In lijn met de principes uit de Toekomstwerkplaats, moest er namelijk een bonus op participatie komen. En die zou ook materieel voelbaar moeten zijn. Tegelijkertijd heeft dit de problematiek opgeroepen van de vergoeding voor vrijwilligerswerk in het algemeen. Het heeft sommige instellingen en organisaties verplicht hierover opnieuw te gaan nadenken. Tussen vrijwilligers onderling ontstond door de toekenning van de vergoeding soms ongelijkheid. Een respondent zegt hierover opmerkingen te hebben gekregen, maar met de nodige uitleg begrip voor de situatie te hebben kunnen wekken.

Beleidsvorming, besluitvorming, uitvoering en onderzoek

De verbindingen en overgangen tussen beleidsvorming, besluitvorming, uitvoering en onderzoek binnen het project Sociale activering waren complex en af en toe problematisch.

Nadat het plan van aanpak in juni 1997 door de samenwerkingspartners was vastgesteld, duurde het tot ongeveer maart 1998 voordat feitelijk met de drie experimenten gestart kon worden. Niet dat er in die tussentijd niets gebeurde. De meest direct betrokken partijen waren de hele tijd in de weer om van beleidsvorming tot besluitvorming te komen en vandaar weer naar de

uitvoering. Anderen, die wat meer op afstand stonden, kregen wel eens de indruk dat het project doodbloedde.

Iedereen is het er achteraf over eens dat vertraging is opgetreden die voor het project, en zeker voor de primaire doelgroep, jammer is. De redenen waren divers. Voorjaar 1998 traden een nieuwe raad en een nieuw college aan. Ook binnengemeentelijke reorganisaties hebben zeker een rol gespeeld. Deze maakten de feitelijke voorbereiding van besluitvorming in college en raad lastig. Daar doorheen speelden financiële zorgen, waardoor het ook nog eens enige tijd duurde voordat de dekking van een en ander geregeld kon worden.

Het is altijd al moeilijk om de beleidsvorming via een interactief proces met vele betrokken partijen (participatiedemocratie) naadloos te laten overvloeien in de formele gemeentelijke beleidsvoorbereiding, die tot besluitvorming in college en raad moet leiden (representatiedemocratie). Nochtans zijn zowel participatie als representatiedemocratie nodig om kwaliteit en draagvlak van projecten te garanderen.

In Schiedam is extra vertraging opgetreden door de eerder genoemde factoren. Bovendien ontstond ook in de overgang tussen besluitvorming en uitvoering vertraging door onvoorziene problemen met het invullen van de financiële en organisatorische randvoorwaarden voor de werving van activeerders.

Enkele respondenten geven als een van de redenen voor de startproblemen ook de spanning tussen het belang van de voortgang van het project en het belang van het onderzoek naar de experimenten. Zij geven aan dat zij bij het Verwey-Jonker Instituut onvoldoende bereidheid vonden om de "zuiverheid" van het experiment in te ruilen voor een pragmatische aanpak "op maat van Schiedam". Aan de andere kant geeft iemand aan dat de aanwezigheid van de onderzoekers de aandacht voor het bredere beleidsproces levendig heeft gehouden, en dat de "dreiging" van de evaluatie een stimulans voor vasthoudendheid is geweest.

Een aantal geïnterviewden zegt dat er sprake is geweest van te weinig communicatie tussen de projectleiding en projectgroep enerzijds en de bredere achterban anderzijds in de overgangperiode tussen plan en uitvoering.

Dit alles neemt niet weg dat iedereen de overtuiging is toegedaan dat de experimenteerperiode zij het met een zestal maanden vertraging in vergelijking met de oorspronkelijke planning met tevredenheid kan afgesloten worden. Er is veel geleerd én er zijn successen geboekt.

De werkstructuur van projectgroep en netwerkgroepen

Voor het realiseren van het project Sociale activering werden structuren in het leven geroepen, die aan het eind van de experimentperiode onderwerp van evaluatie zouden vormen. Hoe die structuren eruit zagen en hoe die reeds in de loop van het experiment zijn gewijzigd, staat beschreven in hoofdstuk drie van dit rapport. Hieronder worden de opmerkingen die daarover tijdens de interviewronde zijn gemaakt, in drie rubrieken ondergebracht.

Hoe logisch de werkstructuur volgens de respondenten ook leek bij de aanvang van het project, gaandeweg bleek al gauw:

1. dat de taken van de netwerkgroep voor spoor 1 (draagvlak, commitment, voorwaarden) nauwelijks te scheiden waren van die van de projectgroep;
2. dat de netwerkgroep 'vraag' (spoor 2) uiterst moeizaam functioneerde;
3. dat met name de afstemming tussen vraag en aanbod vanuit en richting diverse maatschappelijke instellingen en organisaties om overleg vroeg.

Gaandeweg ontstond dan ook de structuur van de projectgroep, die als stuurgroep van het project ging functioneren en van een netwerkgroep 'vraag en aanbod', die de verbinding met het bredere veld moest onderhouden. Ook dat samenvoegen was volgens een geïnterviewde geen goede zaak. Daardoor werd alles toch weer op een hoop gegooid.

De last voor het gehele project kwam daardoor erg zwaar en eenzijdig op de projectleiding te liggen, zo vindt deze ook zelf. Het hoeft dan ook geen verbazing te wekken dat de aandacht wel eens onvoldoende naar de communicatie met de buitenwereld ging (taak van netwerkgroep spoor 1).

Al eerder is gewezen op de zwakke rol van wijk en buurtbeheer en van het club en buurthuiswerk. Daardoor is ook de verantwoordelijkheid voor de netwerkbenadering van cliënten (experiment 3) uitsluitend bij de project-leiding terechtgekomen. Tegelijk ontnam dit aan de netwerkgroepen de productieve spanning van de koppeling van verschillende circuits en van de eigen taken om "de vraag" boven tafel te krijgen. Dit althans is de mening van enkele geïnterviewden.

Projectleiding en coördinatie

Het is al aangegeven: de druk op de projectleiding is groot geweest. Het bleek ook moeilijk om van tevoren goed in te schatten hoe uitgebreid het takenpakket zou worden. Het aantal uren dat per week voor dit werk beschikbaar was en de inschaling, mede in verhouding tot die van de activeerders, was een probleem.

Ondanks het principiële commitment met het project, bleken er in de praktijk zeer veel operationele hobbels te nemen in termen van samenwerking en coördinatie. De positie van het project moest binnen het gemeentelijke apparaat bevochten worden. Aanvankelijke concurrentiegevoelens dienden te worden omgebogen. Maar ook in het veld van instellingen liep een en ander minder vlot dan gehoopt. Er kon niet vanzelfsprekend op medewerking gerekend worden. En zo ontstond enigszins een vicieuze cirkel. Doordat de projectleiding steeds meer taken op zich nam, werd de betrokkenheid van een aantal partijen steeds minder.

Dat verklaart wellicht ook een in zekere zin dubbele reactie van een aantal geïnterviewden tijdens de evaluatieronde. Enerzijds is er een unaniem grote waardering voor de projectleiding; anderzijds zeggen sommigen dat het project uiteindelijk te weinig een samenwerkingsproject is geworden. “De gemeente, de projectleiding heeft wellicht te veel zaken naar zich toegetrokken.”

Anderen vinden dan weer dat het begrijpelijk is dat de gemeente een centrale rol vervult in de uitvoering, aangezien het primair om cliënten van de afdeling Sociale Zaken gaat.

Hoewel de projectleiding zegt veel steun te hebben gehad aan adviesgesprekken tussendoor met het Verwey-Jonker Instituut, ontstond ook wel eens het gevoel dat de onderzoekers “het maar niks vonden” zoals in Schiedam met dat advies werd omgegaan. Er werd te weinig expertise van het onderzoeksinstituut ingebracht, zo zeggen enkele geïnterviewden. Dat geldt zowel voor de experimenten zelf als voor de financiële en organisatorische randvoorwaarden.

De positie en inbedding van de activeerders

De ervaringen van de activeerders met de inhoud van hun werk, is al aan de orde geweest. Een vraag die overblijft is of en hoe hun positie invloed op de experimenten heeft gehad.

Enkele geïnterviewden geven aan dat het van belang was dat uitkeringsgerechtigden merkten, dat er enige afstand zit tussen de activeerders en de afdeling Sociale Zaken. Anderzijds was de inbedding binnen SVS voor sommigen een reden om het project slechts te zien als een aansporing om vrijwilligerswerk te gaan verrichten. Enkelen zien hierin een reden voor gebrek aan interesse bij een aantal cliënten.

5.5 Toekomst

Het is duidelijk de wens van alle participanten om door te gaan met het project Sociale activering. Men is van oordeel dat een structurele voortzetting verantwoord is, gegeven de positieve ervaringen.

Men wil het project ook in de toekomst zien als een gezamenlijk project van gemeente, instellingen en organisaties van uitkeringsgerechtigden. Dat commitment wil men vasthouden en versterken. Men wil partners die totnogtoe wat minder investeerden, stimuleren om in de toekomst meer te doen. Die partners willen dat ook zelf. Het zal dan wel zaak zijn om consequenties aan deze uitspraken te verbinden. Daartoe verdient het aanbeveling om ieders investering totnogtoe in kaart te brengen, de verwachtingen naar de toekomst te expliciteren en contractueel vast te leggen. Van het gemeentebestuur wordt verwacht dat het de financiële en organisatorische randvoorwaarden voor het project, conform de beleidsmatige prioriteiten, voor zichzelf bepaalt en sturend optreedt tegenover samenwerkingspartners.

Verder wil men de ervaringen met het Activerend Interview verder uitbouwen en wellicht nog breder inzetten. Zulks betekent minimaal, dat de ervaringen met andere beroepskrachten gedeeld worden, zodat andere vormen van intake en oriëntatiegesprekken op het Activerend Interview kunnen worden afgestemd.

Het succes van de cursus Vrouwen op weg leidt bij velen tot de opvatting, dat deze moet worden voortgezet, maar ook dat een vergelijkbare combinatie van individuele en collectieve aanpak ook voor andere specifieke groepen zeer waardevol zou zijn.

De moeite die het gekost heeft om de andere twee experimenten op te zetten, en de problemen die hierbij zijn opgetreden, zijn voor niemand aanleiding om deze benadering voor de toekomst af te wijzen. Wel is men van mening dat aanpassingen nodig zijn.

In de eerste plaats is dat de benaderings en wervingswijze. Wat betreft de deelnemers uit het bestand van de afdeling Sociale Zaken denkt men aan een vorm van directe doorverwijzing door bijstandsconsulenten, mits hierover goede afspraken gemaakt worden. Voor de groep die via het wijk en buurtbeheer en via het club en buurthuiswerk opgespoord zou worden, zal een actievere opstelling van die partners soelaas kunnen bieden.

In de tweede plaats zal de investering in activeerders opgevoerd moeten worden. Verschillende geïnterviewden zouden graag zien dat significant grotere aantallen uitkeringsgerechtigden bereikt worden dan nu het geval is. De ontwikkelingen binnen de afdeling Sociale Zaken, met vaste consulenten en het gebruik van de zogeheten Kansmeter, kunnen een steviger basis vormen om potentiële kandidaten voor sociale activering te selecteren.

Ten slotte zullen de lijnen van verwijzing, dat wil zeggen de door en terugverwijzing van deelnemers tussen Sociale Zaken, ROC, individuele trajectbegeleiding en SVS bekort moeten worden.

Dit alles doet enkele respondenten ervoor pleiten om het project Sociale activering dichterbij/binnen de afdeling Sociale Zaken te plaatsen. Dat zou tegelijkertijd tegemoet komen aan de wens van medewerkers van die afdeling om de werkwijze van het activerend interview tot de hunne te maken.

De meerderheid van de geïnterviewden is echter niet voor een dergelijke ontwikkeling. Een aantal geeft zelfs aan dat het project in zijn uitvoering nu al te zeer een gemeentelijk project is en te weinig een gedeeld project. Ook medewerkers van andere instellingen willen "deze werkwijze tot de hunne maken". Zij pleiten veeleer voor een herkenbaar zelfstandig imago van sociale activering, met een stevige band richting gemeente. Wat dat betreft wordt het model van een projectgroep, aangestuurd door de gemeente, en voorgezeten door een wethouder, zeer op prijs gesteld. Er wordt verwezen naar andere terreinen waarop dit model wordt overgenomen.

Een laatste opmerking over de toekomst betreft de behoefte om nog meer aandacht te schenken aan draagvlakontwikkeling en communicatie. Daarbij dient rekening gehouden te worden met de verschillende niveaus van betrokkenheid. Grofweg kunnen de volgende groepen onderscheiden worden: projectleiding, mede-uitvoerders, projectgroepleden, deelnemers sociale activering, de bredere groep uitkeringsgerechtigden, participerende instellingen (vraag en aanbod), ad hoc netwerkcontacten, bestuur Schiedam, de Schiedamse samenleving. Al deze groepen moeten (periodiek) op de hoogte gehouden worden, wil men het commitment vasthouden.

HOOFDSTUK 6 CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN

6.1 Terugkoppeling van de bevindingen

Twee jaar na de Toekomstwerkplaats vond er op 10 maart 1999 in Schiedam opnieuw een werkconferentie plaats. Deze stond in het teken van de presentatie van de opbrengsten. Die betroffen zowel het gevolgde beleidsproces als de opbrengsten van de drie experimenten. Op deze conferentie rapporteerde het Verwey-Jonker Instituut zijn bevindingen over sociale activering in Schiedam. Het doel van de conferentie was om de gepresenteerde conclusies en aanbevelingen voor de toekomst van sociale activering in Schiedam te bespreken, aan te vullen en te amenderen. Daarmee werd tevens gepeild naar draagvlak voor vervolg. Dit hoofdstuk is geschreven op basis van de werkconferentie, maar valt onder de verantwoordelijkheid van de onderzoekers. Zij geven hun conclusies en sluiten af met een set van aanbevelingen.

Deelnemers aan de conferentie waren de bij het project Sociale activering betrokken organisaties en instellingen. De deelnemers hebben deze dag in vier representatief samengestelde werkgroepen een aantal conclusies en aanbevelingen voorgelegd gekregen. De conferentie werd geopend door de wethouder Sociale Zaken en Werkgelegenheid, Welzijn en Volksgezondheid van de gemeente.

In zijn openingswoord gaf de wethouder aan dat het project Sociale activering een goed voorbeeld is van het gezamenlijk plannen maken en het uitvoeren hiervan. Hij wees ook op de relatie tussen sociale activering en het grotestedenbeleid. De gemeente Schiedam is bezig met een zelfanalyse in het kader van het grotestedenbeleid. De resultaten van het experiment en de uitkomsten van de werkconferentie kunnen hieraan een waardevolle bijdrage leveren, aldus de wethouder.

Daarna was het woord aan de projectcoördinator. Zij toonde zich verheugd dat er na veel inspanningen een methode is ontwikkeld waarover de projectleiding en betrokkenen tevreden zijn. Zij benadrukte het belang van partnerschap in de uitvoering van sociale activering. Om de experimenten van de grond te tillen heeft de projectleiding nogal eens het gevoel gehad 'er alleen voor te staan'. Morele steun is prachtig, maar niet voldoende!

Vervolgens presenteerden de onderzoekers op hoofdlijnen de conclusies en conceptaanbevelingen. Hierna werden de deelnemers verzocht deel te nemen aan een van de vier werkgroepen.

De opdracht aan de werkgroepen was drieledig. Als eerste stond een ronde op en aanmerkingen bij de conceptrapportage op de agenda, gevolgd door de bespreking van de conclusies en de conceptaanbevelingen. Deze bespreking bestond uit drie onderdelen: een stemming over de conclusies en aanbevelingen, discussie en een tweede stemming. De stemrondes moesten inzicht geven in het draagvlak voor de conclusies en aanbevelingen. Tenslotte werd de deelnemers gevraagd om drie vragen over het grotestedenbeleid te bediscussiëren.

De deelnemers aan de conferentie zijn positief over de inhoud van de rapportage. Het rapport geeft een compleet en helder beeld van de behaalde resultaten in Schiedam. Dat neemt niet weg dat er ook wat kanttekeningen geplaatst zijn. Voor zover deze betrekking hadden op het niet geheel correct weergegeven van de feiten zijn deze door de onderzoekers nagelopen en gecorrigeerd. Daarnaast zijn een aantal verbetervoorstellen met betrekking tot de structuur van de rapportage overgenomen. Bovendien is er op verzoek van verschillende deelnemers een beschrijving van de methode van het activerend interview in het rapport opgenomen.

De meeste tijd was vanzelfsprekend ingeruimd voor discussies over de voorgelegde conclusies en aanbevelingen. De conclusies werden daartoe verkort in de vorm van stellingen in de werkgroepen ingebracht. Iedere werkgroep moest voor de bespreking van de conclusies en aanbevelingen een andere volgorde hanteren. De eerste werkgroep richtte zich eerst op de conclusies en aanbevelingen ten aanzien van de experimenten. De tweede werkgroep begon met de conclusies en aanbevelingen over draagvlak en betrokkenheid. De derde werkgroep startte met de conclusies en aanbevelingen ten aanzien van de organisatie en in de vierde werkgroep stonden de conclusies en aanbevelingen over de coördinatie en inbedding boven aan de agenda. De uitkomsten van de discussies in de werkgroepen zijn in de volgende paragrafen met conclusies en aanbevelingen verwerkt.

6.2 Conclusies: perspectief op samenwerking en solidariteit

Tijdens de Toekomstwerkplaats van twee jaar geleden formuleerden de deelnemers als doel van sociale activering: het bevorderen van de maatschappelijke participatie van langdurig baanlozen met een bijstandsuitkering en een onoverbrugbare afstand tot de arbeidsmarkt. Twee jaar later kunnen we stellen dat Schiedam over een aantal goede randvoorwaarden en instrumenten beschikt om deze doelstelling te realiseren.

De voorwaarden zijn aanwezig voor een stevige verankering van sociale activering in de sociale infrastructuur van Schiedam. Dat er nog het nodige water door de Maas zal stromen voordat ze ook allemaal optimaal hun werk doen doet hier niets aan af.

Als toetsingskader voor de evaluatie van het project Sociale activering in Schiedam gebruiken wij de uitgangspunten die aan het slot van de Toekomstwerkplaats als leidraad voor de uitvoering van de plannen werden opgesteld. In welke mate zijn deze uitgangspunten waargemaakt? Voor de duidelijkheid halen we ze nog eens naar voren:

- Vertrekpunt vormt het eigen perspectief c.q. de ervaringsdeskundigheid van de doelgroep.
- De doelgroep dient actief betrokken te zijn bij de opzet en uitvoering van de sociale activering.
- Sociale activering wordt opgezet vanuit het besef dat invulling van materiële en persoonlijke voorwaarden voorafgaand aan de sociale activering dient plaats te vinden.
- Vrijwilligersbeleid en streven naar gelijkwaardigheid staan bij activering voorop, d.w.z. gebruikmaken van elkaars kennis, respecteren van elkaars positie, aanbieden van hulpbronnen en positieve prikkels in plaats van dwang.
- Openheid tegenover en samenwerking met de doelgroep en tussen instellingen zijn leidraad voor de wijze waarop sociale activering wordt uitgevoerd.
- Begrippen rond 'arbeid en inkomen' worden vanuit een breder perspectief gezien.
- De behoefte van de doelgroep bepaalt het aanbod aan activiteiten. Gezamenlijke instellingen passen hun aanbod hier zoveel mogelijk op aan. Indien noodzakelijk worden nieuwe initiatieven buiten instellingen ontwikkeld.
- Sociale activering wordt gezamenlijk opgezet en uitgevoerd, het zogenoemde 'gezamenlijk sturen' (gemeente, instellingen en uitkeringsgerechtigden).
- Zoveel mogelijk gebruikmaken van bestaande organisatiekaders, waarbij uitgegaan wordt van een procesmatige benadering. Het gemeentelijk beleid richt zich op het (tijdig) invullen van benodigde randvoorwaarden en faciliteiten.

Geordend onder de thema's "Draagvlak en betrokkenheid", "Organisatie", "Experimenten" en "Coördinatie" komen we bij het nalopen van die uitgangspunten tot de volgende conclusies.

Draagvlak en betrokkenheid

De participanten van het project Sociale activering hebben het maatschappelijke draagvlak voor het project weten uit te bouwen en te versterken. Tal van Schiedamse instellingen en organisaties weten zich inmiddels betrokken bij het project en geven daar op verschillende manieren vorm aan. Het duidelijkst komt dit naar voren bij de primaire partners: de gemeentelijke organisaties als de afdeling Sociale Zaken, het Buro Werk en Scholing en het SVS; de cliëntenorganisaties Vrouwen en de bijstand en het Participatieberaad en de maatschappelijke organisaties als het Schiedams Vrouwen Overleg (SVO), het algemeen maatschappelijk werk (AMW), het Regionaal Opleidings Centrum (ROC-)Zadkine en de Stichting Welzijn Schiedam (SWS). Dat blijkt uit hun betrokkenheid bij en inzetten in de projectgroep en de netwerkgroep, maar niet minder uit hun betrokkenheid bij de experimenten.

Het uitgangspunt om sociale activering als een gezamenlijk project op te zetten heeft daarmee voor een goed deel gestalte gekregen. Op die manier wordt stevig gebruikgemaakt van de bestaande organisatiekaders. Dat biedt een 'logisch' kanaal voor het plegen van concrete inzetten. Niettemin is er met name in praktische zin nog geen sprake van een evenredige betrokkenheid en inzet door alle organisaties. Een aantal staat in praktisch opzicht nog op enige afstand. Voor de toekomst behoeft dit aandacht. Daarin speelt een aantal kwesties mee.

De eerste heeft te maken met de betrokkenheid van de organisatie bij de problematiek. De ene organisatie heeft nu eenmaal meer te maken met de doelgroep in kwestie dan de andere. Bij die dat wel hebben kan de betrokkenheid en inzet zich ook op een meer spontane wijze ontwikkelen. Dat is bijvoorbeeld het geval bij het SVS, het ROC en het AMW in de realisering van de actieplannen van de deelnemers aan de experimenten.

Een andere kwestie betreft de betrokkenheid van de gemeente voor het tijdig invullen van randvoorwaarden en beschikbaarstellen van middelen. De vertraging die is opgelopen in de voorbereidingen van de experimenten heeft voor een belangrijk deel daarmee te maken. Hier speelt dat er in die voorbereidingen in feite sprake is van twee verschillende beleidsprocedures, namelijk een inhoudelijke en een budgettaire. Dat betekent dat nadat de voorbereidingen (inhoud) getroffen zijn, maar voordat de nodige besluitvorming door de gemeenteraad kan plaatsvinden, er nog een budgettaire procedure doorlopen moet worden. Dat heeft tijd gekost, wat nog versterkt werd doordat voor de financiering van verschillende bronnen gebruikgemaakt moest worden. Het is daarmee ook duidelijk geworden dat de goede intenties

van het gemeentebestuur nog onvoldoende zijn omgezet in daadkracht bij besluitvorming over de middelen.

Bijzondere aandacht behoeft ook de betrokkenheid van het gemeentelijke project Wijk en buurtbeheer. Van meet af aan is dit project een sleutelrol toebedacht. Het gaat daarbij zowel om het bereiken van de doelgroep als de mogelijkheden die Wijk en buurtbeheer te bieden heeft voor maatschappelijke participatie. Die rol is tot nu toe onvoldoende uit de verf gekomen. Naar het zich laat aanzien is dat voornamelijk terug te voeren op het feit dat het Wijk en buurtbeheer zelf te maken heeft met binnengemeentelijke organisatie en reorganisatieperikelen.

Incidenteel is er sprake geweest van negatieve beeldvorming ten aanzien van 'doorverwezen' vrijwilligers bij organisaties die te maken kregen met deelnemers uit de experimenten, maar die ook wat verder weg staan van de projectorganisatie. Daaraan is door de projectcoördinatie hard en met succes gewerkt.

Organisatie

De ontwikkeling van sociale activering als een gemeenschappelijk project houdt ook verband met enkele andere uitgangspunten, die betrekking hebben op de projectorganisatie. Voor de "openheid en samenwerking naar de doelgroep en tussen instellingen als leidraad voor de uitvoering van sociale activering" is de organisatiestructuur van projectgroep en netwerkgroepen van belang. De betrokkenheid van de partners daarbij is een belangrijk middel voor openheid gebleken en daarmee een vruchtbare bodem voor samenwerking.

De keus voor aparte netwerkgroepen is echter niet vruchtbaar gebleken. De samenvoeging van de beide netwerkgroepen is veelbelovend, maar moet zich nog verder uitkristalliseren. Daarbij dient de behoefte aan uitwisseling voor de ontwikkeling van maatwerk voorop te staan. De consultants sociale activering hebben daarin een specifieke rol te vervullen. Vanuit hun praktijk kunnen zij de netwerkgroep voeden met signalen over de vraag en zo aanknopingspunten voor verbetering en versterking van het aanbod aandragen. Primair gaat het dan om het bereiken van afstemming en samenhang, en zo nodig het ontwikkelen van nieuw aanbod, zodat maatwerk daadwerkelijk mogelijk wordt. Afstemming, samenhang en maatwerk zijn onlosmakelijk verbonden met het uitgangspunt dat de behoefte van de doelgroep het aanbod bepaalt.

Een ander uitgangspunt dat verband houdt met het gemeenschappelijke karakter en de openheid is de noodzaak van actieve betrokkenheid van de doelgroep. Die vindt plaats via de vertegenwoordiging van Vrouwen en de

bijstand en het Participatieberaad in zowel de projectgroep als de netwerkgroep. Daarbij geven zij blijk van een constructieve en vruchtbare inbreng. Deze strekt zich ook uit naar hun betrokkenheid bij de experimenten, in het bijzonder het experiment met de cursus Vrouwen op weg.

Experimenten

De drie experimenten met activering van fase-4-cliënten hebben aan hun doel beantwoord. Er is duidelijk sprake van een positief effect op de deelname aan maatschappelijke activiteiten. Driekwart van de bereikte cliënten is gestimuleerd tot meer maatschappelijke participatie. Onder de deelnemers aan de experimenten is dat meer dan 90%. Hieruit blijkt de werkzaamheid van de gehanteerde methodieken: cursus Vrouwen op weg en Activerend Interview.

Het uitgangspunt dat activering moet vertrekken vanuit het eigen perspectief van de deelnemers speelt hierbij een wezenlijke rol. De gehanteerde werkwijzen sluiten daarop aan. Ze brengen dit perspectief helder in beeld en verschaffen de deelnemers en hun consulenten concrete aanknopingspunten voor toeleiding naar maatschappelijke participatie.

De meeste deelnemers zijn nog druk doende hun plannen met ondersteuning van de consulenten verder uit te voeren, maar er zijn er ook die hun plek al gevonden hebben. Sommigen zagen kans hun wens op een baan te verzilveren, anderen vonden hun stek in het vrijwilligerswerk, al of niet als opstap naar betaald werk, of zoeken hulp bij de aanpak van problemen om zo de weg vrij te maken voor maatschappelijke participatie.

De tijd en aandacht die van de cursusleidsters en de consulenten met respect voor de deelnemers uitging heeft het zelfvertrouwen van de deelnemers versterkt. Dat komt de realisering van de plannen ten goede. Tezamen met het eigen actieplan en de ondersteuning door de consulenten maakt hen dat weerbaarder tegenover instanties en professionals. Met dit effect beantwoorden de experimenten, of beter de methoden en de daaraan verbonden functies aan het uitgangspunt van gelijkwaardigheid, het gebruikmaken van elkaars kennis, respect voor elkaar en het bieden van positieve prikkels.

Als positieve prikkel werd een onkostenvergoeding ingezet. Daarmee maakt het project een begin met het wegnemen van materiële drempels voor deelname aan maatschappelijke activiteiten.

Het aanstellen van een brugfunctionaris bij Sociale Zaken is eveneens een belangrijke factor gebleken. Deze trad op als intermediair tussen enerzijds de deelnemers en hun activeerders en anderzijds de bijstandsconsulenten van

Sociale Zaken. Daardoor kon de in eerste instantie moeizame relatie met Sociale Zaken zich gaandeweg ontwikkelen tot een productieve. Daardoor wordt eveneens het belang van deelname aan sociale activering door individuele cliënten gemakkelijker erkend. Dat komt het uitgangspunt omtrent het plaatsen van arbeid en inkomen in een breder perspectief ten goede.

Een belangrijke rol in het slechten van drempels voor deelname speelden de sleutelfiguren binnen de groep van langdurig baanlozen. Met name voor de cursus Vrouwen op weg zijn ervaringsdeskundigen van cruciale betekenis. Dat enkelen onder hen ook deelnemen aan de projectgroep Sociale activering is voor de kwaliteit en het draagvlak zeer belangrijk.

Bij de tweede experimentgroep valt een belangrijke kanttekening te plaatsen. Het aantal cliënten dat met dit experiment bereikt is blijft achter bij het beoogde aantal. Dat is naar alle waarschijnlijkheid terug te voeren op de gekozen benaderingswijze. Een belangrijk deel van de cliënten uit de steekproef gaf geen gehoor aan de uitnodiging en kon ook niet op een andere wijze benaderd worden. Tegelijkertijd zien we dat cliënten die in eerste instantie niet bereikt werden, maar waarmee de activeerders op een andere, meer persoonlijke wijze contact wisten te leggen voor het merendeel alsnog overgehaald konden worden tot deelname. Dat vraagt om het ontwikkelen en uitproberen van andere werkwijzen. Vrijwilligheid in deelname kan (en moet) daarbij voorop blijven staan. Dat blijkt uit de gerealiseerde deelname onder de wel bereikte cliënten.

Bijzonder aandachtspunt vormt de groep allochtonen. Vergelijken wij de drie experimentgroepen, dan blijkt slechts binnen de selectie voor de tweede experimentgroep het aantal allochtonen een even groot aandeel te vormen als binnen het totale fase-4-bestand. Dat is ook logisch, aangezien het hier om een a-selecte steekproef gaat. Tegelijkertijd moet erkend worden dat allochtonen verder zwak participeren in het project. Uit ervaringen elders weten wij dat het werven via sleutelfiguren en met sneeuwbalmethodes voor allochtonen zeer effectief is. Groepsgewijze activering kent onder deze categorie een wisselend succes. Hieruit kan voor sociale activering in Schiedam de conclusie getrokken worden dat een steekproef of bestandsgewijze selectie van kandidaten de beste garanties biedt voor het vermijden van onbedoelde uitsluiting bij de start. Bij de benadering van kandidaten kan met name voor allochtonen verwacht worden dat een werkwijze via sleutelfiguren of sneeuwbal meer succes kent, dan een schriftelijke werving.

Coördinatie en inbedding

De gekozen vorm van coördinatie is van belang gebleken. Dit betreft enerzijds de continuïteit in het verloop van het proces. Die kon daardoor staande gehouden worden. Anderzijds kwam dit de uitvoering van de experimenten ten goede. Daarbij komen twee soorten taken naar voren. Het gaat om:

1. Taken die te maken hebben met zaken als de organisatie, de samenwerking, het draagvlak, de vervulling van randvoorwaarden, ofwel met de voortgang in het proces van beleid en uitvoering ("procestaken").
2. Taken die betrekking hebben op de concrete werving en intake van deelnemers en op de aansturing en begeleiding van de consultants sociale activering ("producttaken").

Bij elkaar vormt dat een omvangrijk pakket. Soms is er zelfs sprake van spanning tussen beide. Bijvoorbeeld wanneer de invulling van de randvoorwaarden niet gelijk op gaat met de activiteiten van de consultants sociale activering. Dan treedt wel eens stagnatie op in de toeleiding van deelnemers naar maatschappelijke activiteiten. De vertraging die de experimenten bij de start opliepen is daar een voorbeeld van. De druk op de coördinator was daardoor bij tijd en wijle bijzonder groot.

De inbedding van het project Sociale activering is voor het succes van groot belang. Die inbedding moet er immers toe bijdragen dat drempels voor deelnemers zo klein mogelijk zijn, en dat zoveel mogelijk potentiële deelnemers ook effectief bereikt en daadwerkelijk ondersteund worden. Daartoe moeten de lijnen met instanties als de afdeling Sociale Zaken en met maatschappelijke instellingen en organisaties zo kort mogelijk zijn. Niet toevallig pleiten sommige participanten voor een nauwere band met Sociale Zaken, terwijl andere juist meer betrokkenheid van maatschappelijke instellingen zouden willen, tot en met het inzetten van activeerders vanuit diverse instellingen. Over de inbedding totnogtoe zijn de meeste participanten overigens zeer tevreden. De conclusie op dit punt kan dan ook zijn, dat de huidige constructie wordt voortgezet. Inbedding bij het Steunpunt Vrijwilligerswerk Schiedam betekent een plaats tussen gemeentelijke afdelingen en het maatschappelijk middenveld. Een breed samengestelde projectgroep moet garant staan voor het vasthouden en versterken van het partnerschap en het principe van gedeelde verantwoordelijkheid. Aparte aandacht zal er de komende tijd moeten zijn voor de invloed van de gehanteerde methodiek op de reguliere werkwijze van de samenwerkingspartners.

6.3 Aanbevelingen voor beleid en uitvoering

Uit de discussies naar aanleiding van de voorgelegde conclusies en bijbehorende conceptaanbevelingen zijn na afloop van de werkconferentie op 10 maart 1999 de volgende aanbevelingen gedestilleerd.

- De resultaten van de drie experimenten zijn positief genoeg en de drie invalshoeken dermate belangrijk, dat structurele voortzetting en dus ook financiering wordt aanbevolen.
- De resultaten van het experiment Vrouwen op weg zijn dermate positief dat voortzetting voor de hand ligt. Uitbreiding van de aanpak naar andere specifieke groepen verdient aanbeveling. Met name voor allochtonen kan lering getrokken worden uit het inzetten van sleutelfiguren bij de werving van kandidaten.
- De resultaten van het experiment met een a-selecte steekproef van cliënten van Sociale Zaken zijn weliswaar positief, maar de aanpak verdient verbetering. Die zal gezocht moeten worden in een gerichte doorverwijzing en een aangepaste wervingsmethode, inclusief de interviewplaats. Het selecteren via het bijstandsbestand biedt garanties voor het benaderen van alle uitkeringsgerechtigden. Met name allochtonen dreigen met andere methodes te weinig aan bod te komen. Het verdient aanbeveling om de brugfunctie met Sociale Zaken te handhaven.
- De resultaten van het experiment met een netwerkbenadering van kandidaten zijn bemoedigend, maar beperkt. Voor voortzetting is een grotere investering door met name het Wijk en buurtbeheer en het club en buurthuiswerk absolute voorwaarde.
- Mits flexibel gehanteerd, kan de methode van het Activerend Interview nog breder worden ingezet dan nu het geval is.
- Het verdient aanbeveling om de projectgroep Sociale activering te handhaven. De samenstelling van de groep en de taken kunnen in het licht van de besluitvorming over structurele voortzetting opnieuw bekeken worden. Naast de aandacht voor de besluitvorming over de voortzetting van het project, lijkt het erop dat de nadruk de komende tijd met name zal moeten gaan naar drie aandachtsgebieden:

- de wijze waarop de meest adequate werving van deelnemers kan plaatsvinden;
  - het behoud en de versterking van het partnerschap;
  - de invloed van de gebruikte activeringsmethodiek op de reguliere werkwijze van instanties, instellingen en organisaties.
- Voor het behoud en de versterking van de betrokkenheid van alle partners verdient het aanbeveling om de verschillende gepleegde inzetten beter zichtbaar te maken, en voor zover nodig, bepaalde partners meer bij de feitelijke uitvoering te betrekken. Sturing en regie door de gemeente kunnen hierbij een - misschien wel - onmisbare rol spelen.
  - Het is van belang dat de gemeente duidelijke richtlijnen geeft ten aanzien van sociale activering en daarvoor de nodige faciliteiten beschikbaar stelt. De instellingen moeten vervolgens de ruimte krijgen om zelf mee te bepalen hoe ze hun rol binnen de plannen van de gemeente concreet invullen. Zo zullen gemeente en instellingen tot concrete afspraken moeten komen over de hoeveelheid tijd en middelen die specifiek op het terrein van sociale activering ingezet worden. Het kan daarbij gaan om zaken als deelname aan projectgroep en netwerkgroepen, om het faciliteren van activiteiten, om het ondersteunen van de werving van kandidaten, om het leveren van aanbod voor activering. Men zal daarbij ook aandacht moeten hebben voor laagdrempelige activiteiten (fietsclub, taalcursus aan huis, ...) die een eerste kleine stap in activering betekenen. Erkenning hiervan in termen van activering is zowel voor de aanbieders als voor de deelnemers belangrijk.
  - Er wordt aanbevolen om binnen de samenwerkingsrelaties op een aparte manier aandacht te blijven schenken aan afstemming, discussie en uitwisseling over enerzijds de articulatie van de vraag en anderzijds de ontwikkeling van het aanbod. Er zal daarvoor een andere structuur bedacht moeten worden dan de vroegere netwerkgroepen voor vraag en aanbod.
  - Het verdient aanbeveling om naast een 'reflectiebijeenkomst' die één à twee keer per jaar gehouden wordt een structureel contact te hebben tussen instellingen waarbij het geheel van sociale activering tegen het licht wordt gehouden. Dit levert een bijdrage aan het behoud en de versterking van het draagvlak. De onderlinge publiciteit wordt hiermee vergroot, waardoor instellingen van elkaars ervaringen kunnen leren. Tijdens deze

contacten kan ook bekeken worden welke andere organisaties bij sociale activering betrokken kunnen worden.

- Wat betreft de inbedding van het project wordt aanbevolen om de huidige inbedding bij het SVS te behouden. Dit is een inbedding die enerzijds een nauwe band met de gemeente laat zien, maar anderzijds voldoende onafhankelijkheid waarborgt ten aanzien van Sociale Zaken. Deze inbedding zorgt ervoor dat alle partners, inclusief de uitkeringsgerechtigden, zich in het project kunnen blijven herkennen.
- Het verdient aanbeveling om de taken die te maken hebben met het 'proces' van beleid en uitvoering en taken die betrekking hebben op het realiseren van het 'product' duidelijk te onderscheiden en te bezien of deze aan een of aan meerdere personen worden opgedragen. De zwaarte van de takenpakketten en de te verwachten 'rolconflicten' kunnen daarbij als criteria dienen. Er kan immers nogal eens spanning optreden tussen de verwachtingen ten aanzien van het product en de vereisten van het proces. Het is overigens zeker mogelijk om beide binnen één organisatie te verenigen. Dat komt de eenvoud in structuur ten goede.

Deze aanbevelingen berusten op een brede consensus bij de partners waardoor bij de implementatie daarvan brede steun te verwachten valt.

BIJLAGE 1

VERLOOP EN RESULTATEN VAN DE DRIE EXPERIMENTEN

1 Experimentgroep 1: Vrouwen op weg

De experimentgroep Vrouwen op weg bestaat uit vijftig vrouwen die, verdeeld over de vijf cursusgroepen, allen deelnamen aan de cursus en deze afsloten met een eigen actieplan. Met 45 van deze vrouwen is zowel aan het begin van de cursus als na afloop een interview gehouden. De overige vijf deelnemers zijn alleen aan het begin geïnterviewd. Zij gaven er de voorkeur aan zelfstandig verder te gaan.

Van de vijf cursussen zijn de eerste drie gegeven door de stichting Vrouwen Oriënteren zich op de Samenleving en de vierde en vijfde door het ROC-Zadkine. Voorts vonden de cursussen op verschillende locaties in Schiedam plaats. Bij aanmelding voor de cursus zijn de deelnemers uitvoerig geïnterviewd met behulp van een van het Activerend Interview afgeleide vragenlijst. Dit gesprek had tevens als doel het verzamelen van relevante thema's die in de cursus aan bod konden komen.

Het totale aantal deelnemers aan de vijf cursussen bestond uit 67 vrouwen. Elke cursus heeft te maken gehad met deelnemers die voortijdig afhaakten. Over de vijf cursussen tezamen gaat het om elf deelnemers. In die gevallen probeerde een activeerder van het SVS steeds contact te leggen. Dat lukte niet altijd, zodat de redenen van uitval ons niet steeds bekend zijn. Voor zover dat wel het geval is ging het om verhuizingen, psychische problemen en belemmeringen door de zorg voor derden. Naarmate er meer cursussen tot uitvoering zijn gebracht neemt het aantal 'afhaaksters' per cursus af: van vier deelnemers bij de eerste cursus tot telkens één bij elk van de laatste drie cursussen.

Na afloop van de cursus werden de deelnemers, als zij dat wensten, overgedragen aan het Steunpunt Vrijwilligerswerk Schiedam. Dat is, zoals gezegd, bij 45 van de vijftig deelnemers het geval. Als eerste werd daarom door de activeerder een tweede uitvoerig gesprek gevoerd, maar nu om de plannen (zo nodig) concreet te maken en de punten voor de ondersteuning in kaart te brengen. Uit die gesprekken destilleerden we de volgende gegevens.

Deelnemersprofiel

Driekwart van de deelnemers is jonger dan 45 jaar, terwijl ruim eenderde jonger is dan 35 jaar. Verder varieert de leeftijd tussen 21 en 58 jaar. Daarmee is deze experimentgroep gemiddeld genomen ook de jongste van de drie experimentgroepen.

Tabel 1 Leeftijd⁶

	Aantal	Procent	Cumulatief percentage
<25 jaar	3	6.7	6.7
26-35 jaar	14	31.1	37.8
	18	40.0	77.8
36-45 jaar			
46-55 jaar	8	17.8	95.6
>55 jaar	2	4.4	100.0
Totaal	45	100.0	

Bijna de helft van de deelnemers is een alleenstaande ouder. Onder hen zijn zestien vrouwen met een of meer kinderen onder de twaalf jaar. Naar etniciteit gerekend zijn 37 deelnemers, dat is iets meer dan 80%, van Nederlandse afkomst. Daarnaast gaat het om deelnemers van Surinaamse, Antilliaanse en Turkse origine.

Twee deelnemers beschikken over een klein eigen inkomen uit een baan van acht, respectievelijk tien uur per week, dat aangevuld wordt met een bijstandsuitkering. Alle overige deelnemers zijn voor hun levensonderhoud volledig afhankelijk van een bijstandsuitkering. Bijna driekwart is dat al langer dan vijf jaar, terwijl drie deelnemers nog nooit een baan hebben gehad. Tweederde, namelijk 29 deelnemers zijn vanwege een echtscheiding of ongehuwd moederschap in de bijstand terechtgekomen. Onder hen bevinden zich vijf sollicitatieplichtige alleenstaande moeders. Vier deelnemers kwamen in de bijstand terecht na een herbeoordeling voor de WAO die leidde tot verlies van de WAO-uitkering.

---

⁶ Bij deze en een aantal volgende tabellen is in de derde kolom een cumulatief percentage opgenomen. dat betekent dat de percentages telkens bij de vorige opgeteld worden, zodat een beeld ontstaat van alle vorige categorieën tezamen in relatie tot het totaal. Dat totaal wordt dan ook bij de laatste categorie bereikt.

Voor het vinden van een baan ervaren veel deelnemers hun opleidingsniveau als een belangrijke belemmering. Onderstaande tabel geeft het genoten opleidingsniveau in de groep aan. In de categorie basisonderwijs zijn deelnemers zonder een afgeronde voortgezette opleiding ondergebracht.

Tabel 2 Opleiding

	Aantal	Procent	Cumulatief percentage
Basonderwijs	13	28.9	28.9
LBO	19	42.2	71.1
MAVO	2	4.4	75.6
MBO	7	15.6	91.1
HAVO	1	2.2	93.3
VWO	1	2.2	95.6
HBO/WO	2	4.4	100.0
Totaal	45	100.0	

Uit de tabel blijkt dat driekwart een opleiding heeft tot ten hoogste MAVO. Dit is inclusief dertien deelnemers die niet meer dan basisonderwijs met hooguit enkele jaren voortgezet onderwijs hebben genoten. Twee allochtone deelnemers hebben een opleiding op HBO-, respectievelijk wetenschappelijk niveau. In beide gevallen gaat het om een opleiding in het land van herkomst.

Bouwstenen voor activering

Mogelijkheden en belemmeringen voor maatschappelijke participatie houden verband met problemen waar mensen mee te kampen hebben en met hun oriëntaties op de arbeidsmarkt, maar ook met de oriëntaties op en deelname aan educatieve activiteiten en vrijwilligerswerk. Deze factoren bevatten daarom aanknopingspunten (bouwstenen) voor activering. Activeerders zijn erop gericht om de mogelijkheden en belemmeringen te verkennen met de bedoeling om deze om te vormen tot bouwstenen voor een activeringstraject. Hoe ziet dat eruit bij de deelnemers van de cursus Vrouwen op weg?

PROBLEMEN

De meeste vrouwen kampen in het dagelijks leven met verschillende problemen die hen belemmeren om een door hen gewenst bestaan te leiden. Financiële problemen en problemen bij het vinden van een geschikte baan vormen daarvan de hoofdmoot. Het gaat hierbij om elf, respectievelijk twaalf vrouwen. Niet zelden gaan deze problemen gepaard met andere kwesties, zoals een slechte gezondheid of psychosociale problemen, bijvoorbeeld gebrek aan zelfvertrouwen of verwerkingsproblemen. Voor veertien vrouwen vormen dergelijke problemen de belangrijkste belemmeringen voor participatie. Zeven deelnemers geven te kennen geen problemen te hebben.

Hulp wordt gezocht bij een keur aan hulp- en dienstverleners. Dit varieert van de sociale dienst, de Gemeentelijke Kredietbank en Rechtshulp tot het algemeen maatschappelijk werk, het RIAGG en het Buro Werk en Scholing. Echter, dat gebeurt niet altijd. Eenderde van de deelnemers heeft geen contact met professionele hulp- en dienstverlening. Acht vrouwen zoeken geen hulp terwijl de ervaren problematiek daar wel aanleiding toe geeft.

BETAALD WERK

Verreweg het grootste deel is op zoek naar een baan of wil dat in de nabije toekomst gaan doen, bijvoorbeeld als de kinderen oud genoeg zijn (wat in de ogen van de deelnemers niet noodzakelijk hetzelfde is als de leeftijd van vijf jaar bereikt hebben). Het gaat om 43 deelnemers, waaronder 32 die reeds op zoek zijn. Onder deze 43 bevinden zich 23 deelnemers die dat ook al in het jaar voorafgaand aan het interview deden. De overigen zijn vooral door de cursus mogelijkheden gaan zien en op dit spoor gezet. Slechts twee vrouwen geven te kennen op dit gebied geen aspiraties meer te koesteren. Beide zijn ouder dan vijftig jaar.

VRIJWILLIGERSWERK EN EDUCATIE

Een behoorlijk aantal deelnemers blijkt actief te zijn in het vrijwilligerswerk, namelijk veertien. Bovendien toont een nog groter aantal hier belangstelling voor. Dit betreft nog eens 24 deelnemers. De meeste van hen zijn door de cursus op dit spoor gezet. Drie deelnemers hebben hieraan inmiddels een vervolg gegeven.

Op het gebied van deelname aan educatieve activiteiten zien we het volgende naar voren komen. Drie deelnemers volgden op het moment

waarop de activeerder met hen sprak een cursus, terwijl 24 deelnemers in het verleden wel eens een of meer cursussen hebben gevolgd. Het spreekt vanzelf dat de cursus Vrouwen op weg hierbij buiten beschouwing is gelaten. Bovendien hebben 42 deelnemers meer of minder duidelijke plannen op dit gebied. Ook dit is te zien als een effect van de cursus. Meestal gaat de belangstelling daarbij uit naar beroepsvoorbereidende educatie.

Het vervolg

De activeerders hebben met alle deelnemers afspraken gemaakt voor het vervolg. Die betreffen de uitvoering van de in de cursus gemaakte plannen. Onderstaande tabel geeft een overzicht van de gebieden waarop die afspraken betrekking hebben.

Tabel 3 Het vervolg

	Aantal	Procent	Cumulatief Percentage
Nadere oriëntatie	2	4.4	4.4
Scholing en werk	22	48.9	53.3
Educatie	6	13.3	66.7
Vrijwilligerswerk	13	28.9	95.6
Zorg- en hulpverlening	2	4.4	100.0
Totaal	45	100.0	

Met name toeleiding naar scholing en werk (22) en naar vrijwilligerswerk (13) springen er naar aantallen uit. Acht deelnemers richten zich op de andere terreinen. Zes van hen maken werk van hun plannen voor scholing of vorming, terwijl twee deelnemers als eerste hulp zoeken bij het aanpakken van belemmeringen. Bij zes van deze acht, waaronder de beide 'hulpzoeksters' zijn deze stappen bedoeld als een opstap naar betaald werk. Dat is nodig om later succesvol op de arbeidsmarkt te kunnen opereren. Een dergelijk opstapdoel zien we ook bij bijna alle deelnemers die zich richten op vrijwilligerswerk. Zij willen via dit traject onder meer ervaring opdoen die ze later kunnen gebruiken bij het zoeken naar een baan. Twee deelnemers tenslotte beraden zich met hun activeerder nog op de te zetten stappen.

Het is opmerkelijk dat van de 45 deelnemers, er in totaal 32 zijn die hun plannen in direct verband zien met het zoeken naar betaald werk. Nog eens 11 deelnemers zien hun plannen als een opstap om later naar betaald werk te

zoeken. Deze uitkomsten mogen opmerkelijk genoemd worden, aangezien het hier gaat om vrouwen met een grote tot onoverbrugbare afstand tot de arbeidsmarkt. Immers, zonder uitzondering behoren ze allemaal tot fase 4. Toch zagen niet minder dan 22 deelnemers kans om met behulp van de cursus hun perspectief op betaald werk te versterken en om te zetten in een plan van aanpak. Gelet op de wijze waarop dat gebeurd is mogen we ervan uitgaan dat dit ook een realistisch plan betreft.

De deelnemers zijn sterk gemotiveerd en goed op dreef met hun plannen. Hoe dat uitpakt is evenwel van de meeste vrouwen nog niet bekend. Zij hebben nog een hele weg te gaan. Daarvan getuigt het volgende citaat uit een verslag van een van de activeerders:

“Anja (de naam is gefingeerd) is heel enthousiast en gemotiveerd om aan de slag te gaan. Ze mist echter een heleboel vaardigheden, wat gezien haar achtergrond niet verwonderlijk is. Ze is al tijdens de cursus begonnen met vrijwilligerswerk in een buurthuis. Dat doet ze prima, maar ze belt nog wel vaak af. Ze houdt nu een agenda bij om geen afspraken te vergeten. Langzaam gaat ze wennen aan het dragen van verantwoordelijkheid.”

De extra ondersteuning van de activeerder zal een stevige bijdrage moeten leveren aan het realiseren van deze plannen. Inmiddels hebben tenminste drie deelnemers een baan gevonden. Verschillende andere deelnemers hebben hun plannen op het gebied van educatie of van vrijwilligerswerk kunnen verzilveren.

In hoeverre de deelnemers zullen slagen in hun plannen hangt ook af van hoe ze bij de instanties die hen daarbij behulpzaam kunnen zijn worden opgevangen en verder worden geholpen.

Vijf deelnemers maakten geen gebruik van het aanbod van de activeerders voor extra ondersteuning. Twee van hen gaven geen vervolg aan de cursus. Zij hadden ook geen duidelijk plan. Eén deelnemer had reeds een vaste baan gevonden. De andere twee hebben geen behoefte aan verdere ondersteuning. Zij gaan zelfstandig verder.

2 Experimentgroep 2: Steekproef Sociale Zaken fase-4-cliënten

Het tweede experiment betreft het activeren van fase-4-cliënten via een bestandgerichte benadering. Daartoe is een steekproef getrokken van vijftig cliënten, die vervolgens zijn uitgenodigd voor deelname. De uitnodiging ging vergezeld van een toelichting op het experiment. Tevens werden de kandidaat

deelnemers verzocht zich op een bepaalde datum en tijdstip voor het interview te melden bij een buurthuis in de eigen buurt. Met de deelnemers die geen gehoor gaven aan de uitnodiging werd telefonisch contact gezocht om de reden daarvoor te achterhalen en om hen zo mogelijk alsnog over te halen tot deelname. In enkele gevallen is door twee consultants, na aankondiging, een huisbezoek afgelegd. Met deze benaderingswijze boekten de activeerders het volgende resultaat.

Alle vijftig cliënten hebben in de experimentperiode een uitnodiging ontvangen. Dertien cliënten gaven geen gehoor aan deze uitnodiging, terwijl daaropvolgende pogingen contact met hen te krijgen eveneens op niets uitliepen. De redenen hiervoor zijn vanzelfsprekend niet bekend. Van de overige 37 cliënten uit de steekproef namen er 21 deel aan het interview. Opmerkelijk is dat sommigen van hen dat deden uit angst of omdat ze dachten dat het verplicht was. In eerste instantie is er dan ook sprake van argwaan, maar al snel ontgooien ze en vertellen ze vlot, aldus de activeerders. Gaandeweg het interview ontstaat er vertrouwen.

Met zeven andere cliënten is het interview uitgesteld. Zij wilden graag meedoen maar het kwam hen op dat moment ongelegen. Met hen zijn nieuwe afspraken gemaakt. Voorts was één cliënt verhuisd naar een andere gemeente en bleken twee cliënten tot fase 3 te behoren. Zij zaten in een ITB-traject bij het Buro Werk en Scholing. Zes cliënten gaven telefonisch te kennen niet mee te kunnen of te willen doen, waarvan drie wegens gezondheidsproblemen. Deze drie zijn overigens bereid om op een later tijdstip alsnog een gesprek te hebben. De andere drie cliënten hadden geen interesse. In onderstaande tabel zetten we de cijfers nog eens op een rij:

Tabel 4 Bereik en interviews

	Aantal
Benaderd	50
Bereikt	37
Geen deelname	6
Uitgesteld	10
Interview	21

Bij deze experimentgroep lag, in tegenstelling tot de eerste experimentgroep, het accent op individuele activering en daarna op ondersteuning. Daarvoor hanteerden de activeerders de methode Activerend Interview. Met behulp van een uitgebreid interview werd het eigen perspectief op maatschappelijke

participatie van de deelnemer in beeld gebracht. Dit perspectief bevat de mogelijkheden en belemmeringen voor maatschappelijke participatie zoals de deelnemer die voor zichzelf ziet en ervaart. Op basis daarvan stelt de deelnemer een actieplan op voor toeleiding naar maatschappelijke participatie. Een wezenlijk onderdeel hiervan is het vastleggen van stappen en het maken van afspraken. Uit de 21 afgeronde interviews komt het volgende beeld naar voren.

Deelnemersprofiel

De groep geïnterviewden bestaat uit acht mannen en dertien vrouwen. Eenderde van deze groep is dus een man. In vergelijking met de eerste experimentgroep ligt de gemiddelde leeftijd iets hoger: bijna de helft is ouder dan 45 jaar, waaronder drie deelnemers die ouder zijn dan 55 jaar. Dit hoger gemiddelde wordt vooral veroorzaakt door de vrouwen in deze groep; die zijn gemiddeld iets ouder dan de mannen.

Tabel 5 Leeftijd en geslacht

	Mannen	Vrouwen	Totaal
< 25 jaar	1		1
26-35 jaar	1	3	4
36-45 jaar	2	4	6
46-55 jaar	3	4	7
> 55 jaar	1	2	3
Totaal	8	13	21

Hieraan kan nog worden toegevoegd dat het aandeel allochtonen onder deze deelnemers, in vergelijking met de vorige experimentgroep, naar verhouding eveneens iets groter is, namelijk een kwart. Naar leefsituatie gerekend zijn elf deelnemers alleenstaand zonder kinderen. Het aantal alleenstaande ouders is zes, waarvan er vier de zorg hebben voor kinderen onder de twaalf jaar.

Alle deelnemers zijn volledig afhankelijk van een bijstandsuitkering. Het grootste deel, namelijk zestien deelnemers, is dat al langer dan vijf jaar. Opmerkelijk is het relatief grote aantal van acht deelnemers dat in de bijstand terechtgekomen is na een herbeoordeling voor de WAO. Een andere belangrijke aanleiding om in de bijstand te belanden, met name onder vrouwen is, evenals bij de eerste experimentgroep, een echtscheiding.

Het opleidingsniveau van deze groep deelnemers is op hoofdlijnen gelijk aan dat van de eerste experimentgroep. Echter, het aantal deelnemers met alleen basisonderwijs en enkele jaren niet afgemaakt vervolgonderwijs is in deze groep aanmerkelijk hoger. Dit betreft negen deelnemers, dus bijna de helft van het totale aantal, waaronder zeven vrouwen. Opmerkelijk is dat, terwijl een relatief groot aantal deelnemers -het gaat om vier deelnemers- problemen ervaart op het gebied van opleiding, het opleidingsniveau door deze groep als geheel minder vaak genoemd wordt als belemmering voor het vinden van een baan. Daarentegen noemt men in dit verband vaker de gezondheid die te wensen over laat.

Tabel 6 Opleiding

	Aantal	Procent	Cumulatief percentage
Basonderwijs	9	42.9	42.9
LBO	4	19.0	61.9
MAVO	3	14.3	76.2
MBO	2	9.5	85.7
HAVO	1	4.8	90.5
VWO	1	4.8	95.2
HBO/WO	1	4.8	100.0
Totaal	21	100.0	

Bouwstenen voor activering

PROBLEMEN

Van de deelnemers geeft er één te kennen geen problemen te ervaren. Alle andere deelnemers kampen daarentegen niet zelden met een veelheid aan problemen. Wat hierbij opvalt is de grotere spreiding naar typen problemen in vergelijking met de eerste experimentgroep. Verschillende deelnemers bevinden zich daarbij in een neerwaartse spiraal: de problemen zijn cumulatief en versterken elkaar. Naar hun aard komen we wel dezelfde problemen tegen. Uitschieters zijn: financiële problemen (4 maal), problemen op het gebied van opleiding en vorming (4 maal) en problemen met de gezondheid (4 maal). Die worden op de voet gevolgd door problemen in relaties met anderen (3 maal). Van de vier deelnemers die problemen hebben met de opleiding zijn er drie met

een MBO-opleiding of hoger. In twee gevallen is die opleiding in het land van herkomst gevolgd. Het probleem is dat die opleiding hier niet erkend wordt. Dit zien zij als een belangrijke belemmering voor het vinden van een baan die past bij hun opleiding.

Uit analyse van de interviews blijkt dat een relatief groot deel, namelijk bijna eenderde van alle deelnemers, geen professionele hulp zoekt. Dat heeft te maken met de percepties van deze deelnemers op het aanbod aan en de rol van professionele hulpverlening. Gebrek aan vertrouwen is een reden, maar ook komt het voor dat men denkt dat het probleem niet belangrijk genoeg is, of dat er geen oplossing voor bestaat. Wel ondervinden sommige van deze deelnemers steun uit het eigen netwerk van familie en vrienden.

Van de deelnemers die wel hulp zoeken valt het aandeel op dat dit doet bij de tweedelijns geestelijke gezondheidszorg, zoals het RIAGG. Dit omvat bijna een kwart van alle hulpzoekende deelnemers. In dit verband is het opmerkelijk dat het AMW in het geheel niet genoemd wordt. Medische hulpverleners en de GKB zijn eveneens hulpverleners die relatief frequent in beeld komen. Maar ook hier zijn de ervaringen met professionele hulpverleners niet altijd onverdeeld gunstig. Met name over de bejegening door hulpverleners zijn er klachten. Het gaat om klachten als gebrek aan tijd en aandacht van de kant van de hulpverlener, niet serieus genomen worden en altijd weer hetzelfde verhaal moeten vertellen.

BETAALD WERK

Een ander verschil met de eerste experimentgroep is eveneens het aantal deelnemers dat zegt nu op zoek te zijn naar een baan. Dit aantal is in deze groep kleiner. Het gaat om zes personen. Dat is iets meer dan een kwart tegenover bijna driekwart van de deelnemers uit de eerste experimentgroep. Drie deelnemers zijn recentelijk gestopt met zoeken. De overige dertien deelnemers zijn al langer niet meer op zoek.

Niettemin koesteren negen van deze dertien nog plannen om daar in de nabije toekomst weer werk van te gaan maken. Zij zien nog mogelijkheden en hebben daarom de moed nog niet opgegeven, maar ondervinden nu teveel belemmeringen. Die moeten eerst worden aangepakt.

Uit de gegevens blijkt ook dat de mannen in deze groep iets vaker betaald werk wensen dan de vrouwen. Vijf van de zes zoekers zijn mannen. Bij de toekomstige zoekers gaat het weliswaar in absolute aantallen voor het merendeel om vrouwen, namelijk zeven, maar dat neemt niet weg dat de vrouwen in deze groep minder gericht zijn op het vinden van een baan dan de mannen. Daarbij moet worden aangetekend dat de niet-zoekende vrouwen

allen ouder zijn dan 35 jaar. De eerste niet-zoekende mannen komen we echter pas tegen in de groep van 46 jaar en ouder. In de jongere leeftijdsgroepen zijn dus alle vrouwen wel op zoek of van plan dit te gaan doen. Dit geldt ook voor alle mannen in die groepen.

VRIJWILLIGERSWERK EN EDUCATIE

Vrijwilligerswerk wordt nauwelijks verricht door deze groep. Slechts een deelnemer, een vrouw, is op dit gebied actief. Aanmerkelijk meer deelnemers, namelijk iets meer dan de helft, geven blijk van belangstelling voor het verrichten van vrijwilligerswerk. Het gaat om zeven vrouwen en vijf mannen. Gegeven de verhouding tussen het aantal mannen en vrouwen in deze groep lijken mannen relatief dus iets vaker geïnteresseerd te zijn in vrijwilligerswerk dan vrouwen. Het merendeel van deze deelnemers kreeg daarvoor belangstelling tijdens het interview. Dan blijkt dat vrijwilligerswerk vaak goed aansluit bij bepaalde interesses. Bij acht van hen is die belangstelling voor aansluiting op het interview omgezet in een actieplan en vervolgens in een toeleidingstraject naar vrijwilligerswerk. Eveneens acht deelnemers tonen blijvend geen enkele interesse in het vrijwilligerswerk als vorm van maatschappelijke participatie.

Wanneer we kijken naar deelname aan educatieve activiteiten komt het volgende beeld naar voren. Als eerste is dat het feit dat zes deelnemers in het verleden wel eens een of meer cursussen gevolgd hebben. Daarbij gaat het om evenveel mannen als vrouwen, namelijk telkens drie. Eveneens gelijk verdeeld is het aantal dat ten tijde van het interview een cursus volgde, namelijk van beide één. Ten slotte het aantal mannen en vrouwen dat voornemens is een cursus te gaan volgen. Ook dit is gelijk verdeeld over de geslachten, namelijk vijf om vijf. Verhoudingsgewijs lijken de mannen in deze groep dus ook iets vaker gericht te zijn op educatie dan vrouwen.

Het vervolg

Zoals gezegd hebben acht deelnemers uit deze groep een plan ontwikkeld voor toeleiding naar vrijwilligerswerk. Wat de overige deelnemers betreft zijn met zeven andere eveneens afspraken voor een vervolg gemaakt. Dat brengt het totaal op vijftien deelnemers met een vervolgspraak. Bij zes deelnemers heeft het interview geen vervolg gekregen omdat zij zeggen geen behoefte te hebben aan verdere ondersteuning. Een van hen is actief op zoek naar een baan en wil dit zelfstandig blijven doen. Een ander is reeds als vrijwilligster actief.

Tabel 7 Het vervolg

	Aantal	Procent	Cumulatief Percentage
Nadere oriëntatie	2	13.3	13.3
Scholing en werk	1	6.6	19.9
Educatie	1	6.6	26.5
Vrijwilligerswerk	8	53.3	79.8
Zorg- en hulpverlening	1	6.6	86.4
Anders	2	13.3	100.0
Totaal	15	100.0	

Twee deelnemers beraden zich nog op wat zij gaan doen, terwijl telkens één deelnemer werk is gaan maken van zijn plannen op het gebied van respectievelijk scholing en werk, educatie en zorg- en hulpverlening. Zoals al aangegeven zijn daarnaast acht deelnemers bezig met het vinden van vrijwilligerswerk. Met twee deelnemers, beide ouder dan vijftig jaar, wordt iets in de sfeer van ontspanning gezocht. Allen zijn bezig met het zetten van stappen en het inwinnen van informatie. Voor zover ons bekend waren op het eind van de evaluatieperiode alle vijftien deelnemers volop bezig met hun plannen. Tot dat moment was er geen sprake van uitval. Daarbij is ook sprake van een hoge motivatie:

“Tineke (de naam is gefingeerd) is heel gemotiveerd. Haar situatie heeft haar steeds in de weg gestaan om iets te gaan doen, maar nu wil ze van de gelegenheid gebruikmaken om ergens als vrijwilligster aan de slag te gaan. Het liefst als gastvrouw of iets dergelijks. Daarnaast wil ze graag een cursus Yoga gaan doen. Ze wil leren om meer ontspannen met de dingen om te kunnen gaan.”

Het beperkte resultaat op het gebied van toeleiding naar scholing en werk springt in het oog wanneer we dit in verband brengen met het aantal zoekers. Zoals gezegd zijn zes deelnemers nu op zoek naar een baan. Negen anderen hebben aangegeven dat zij daar in de toekomst toch weer werk van willen maken. Toch is voorlopig met niet meer dan één van hen een vervolgtraject op dit gebied afgesproken. Het gaat hierbij om een vrouw. De op één na overige (toekomstige) zoekers richten zich vooreerst op andere mogelijkheden. Het gaat hierbij om nadere oriëntatie (1x), educatie (1x), vrijwilligerswerk (8x) of zorg- en hulpverlening (1x). In vrijwel alle gevallen staan deze vervolgtrajecten in het teken van opstap naar betaald werk. Met drie (toekomstige) zoekers wisten de

activeerders geen vervolgspraken te maken. Deze hadden geen behoefte aan ondersteuning bij hun zoektocht, noch bij andere zaken.

Bij de bouwstenen hebben we steeds een vergelijking gemaakt tussen de mannen en de vrouwen in deze groep. Daaruit kwam naar voren dat de mannen iets meer gericht zijn op maatschappelijke participatie dan de vrouwen. Hoe verhoudt zich dat nu tot het geven van een vervolg aan het interview?

Tabel 8 Vervolg naar geslacht

	Nee	Ja	Totaal
Mannen	2	6	8
Vrouwen	4	9	13
Totaal	6	15	21

De tabel leert ons dat het verschil tussen de mannen en de vrouwen zich doorzet in het geven van een vervolg aan het interview. Driekwart van de mannen geeft daar een vervolg aan, tegenover ruim tweederde van de vrouwen. Wanneer we dit verschijnsel in verband brengen met de leeftijdsgroepen, zien we een opmerkelijke overeenkomst met wat zich voordeed bij het zoeken naar betaald werk. De vier vrouwen die geen vervolg geven aan het interview zijn alle ouder dan 35 jaar. De twee mannen die dit betreft zijn daarentegen beide ouder dan 45 jaar. En dat zijn precies dezelfde leeftijdsgrenzen als die waarboven we de niet-zoekers aantreffen.

3 Experimentgroep 3: Activering van fase-4-cliënten via de wijknetwerken

Evenals bij de tweede, is ook bij de derde experimentgroep gewerkt met het Activerend Interview. Het verschil tussen deze twee groepen is dat het hier gaat om mensen die ingedeeld zijn in fase 4 en op de een of andere wijze in het blikveld verkeren van de Schiedamse instellingen en organisaties. De vraag was of dit gegeven van dienst kon zijn bij het bereiken van fase-4-cliënten. Een centrale rol was daarin weggelegd voor het Wijk- en buurtbeheer dat over talrijke contacten beschikt onder de bewoners van de Schiedamse wijken. Daarom is een experiment opgezet met doorverwijzen. Via deze netwerken zouden fase-4-cliënten in die wijk opgespoord en verwezen kunnen worden.

De betrokkenheid van de instanties resulteerde in 41 interviews. Daarnaast gaven drie op deze manier verwezen cliënten geen gevolg aan de verwijzing. Voorts werd met twee cliënten een nieuwe afspraak gemaakt. Onvoorziene omstandigheden verhinderden een interview op het afgesproken moment. Het moment waarop die interviews vervolgens zouden worden gehouden viel buiten de evaluatieperiode. In totaal zijn dus 46 cliënten verwezen. Dit bereik blijft iets achter bij het beoogde aantal van vijftig. Het is ons niet bekend waar dit op terug te voeren is.

De verwijzingen vonden plaats door de volgende instanties (met tussen haakjes het aantal verwezen cliënten):

- AMW (2)
- BGS-WSW(1)
- Buurtpost (2)
- Buro Werk en Scholing (19)
- Leger des Heils (1)
- Maatwerk (1)
- Pameijerstichting (1)
- PIN-project(1)
- Sociale Zaken (3)
- St. Welzijn Nieuwland (1)
- Schiedams Vrouwen Overleg (1)
- Wijkbeheer Nieuwland (1)

Van twaalf deelnemers is ons niet bekend door wie zij zijn verwezen.

De verwijzingen door het Buro Werk en Scholing behoeven een toelichting. Hoewel het hier niet gaat om een instantie die op wijkniveau opereert en bovendien niet gericht is op fase 4-clieënten, heeft de projectgroep besloten om het experiment ook open te stellen voor verwijzing vanuit deze instantie. Het Buro, dat participeert in de Projectgroep, legde de Projectgroep de vraag voor of bepaalde cliënten van haar doorverwezen kunnen worden naar dit experiment. Het gaat om cliënten die weliswaar geïndiceerd zijn als fase 3 en derhalve in aanmerking komen voor toeleiding naar de WIW of regulier werk, maar volgens het Buro bij nader inzien over te weinig mogelijkheden beschikken om dit ook te realiseren. Deze cliënten werden daarom opnieuw geïndiceerd als fase 4. Zij konden door het besluit van de Projectgroep door de ITB-consulenten verwezen worden naar sociale activering en zo deelnemen aan dit experiment. In het besluit van de Projectgroep speelde ook mee dat de samenwerking met Wijk- en Buurtbeheer beneden verwachting bleef, waardoor de doorverwijzingen van cliënten vanuit de wijken sterk achterbleven bij het beoogde aantal.

Deelnemersprofiel

Naar geslacht vertoont deze experimentgroep sterke overeenkomsten met de tweede groep: ook hier is eenderde van de deelnemers een man. De gemiddelde leeftijd vertoont daarentegen meer overeenkomsten met de eerste experimentgroep: bijna driekwart is jonger dan 45 jaar. Dit is voornamelijk terug te voeren op de deelname van jonge vrouwen en het feit dat 55+ers in deze experimentgroep niet voorkomen.

Tabel 9 Leeftijd en geslacht

	Mannen	Vrouwen	Totaal
< 25 jaar		1	1
26-35 jaar		9	9
36-45 jaar	8	11	19
46-55 jaar	5	7	12
> 55 jaar			
Totaal	13	28	41

Verder zijn de deelnemers overwegend van Nederlandse afkomst. Dit betreft rond de 80% van de deelnemers. Twee deelnemers ontvangen een WAO-uitkering met aanvullende bijstand. Deze situatie is ontstaan na een herbeoordeling van de arbeidsongeschiktheid van deze mensen waarbij ze gedeeltelijk arbeidsgeschikt werden bevonden. Die heeft echter niet geleid tot reïntegratie in het arbeidsproces. Alle overige deelnemers zijn geheel afhankelijk van een bijstandsuitkering, waaronder acht deelnemers die eveneens in deze situatie beland zijn na een herkeuring voor de WAO en daarbij volledig arbeidsgeschikt werden verklaard. Tweederde van alle deelnemers is langer dan vijf jaar afhankelijk van een bijstandsuitkering.

Zes deelnemers leven in gezinsverband met een partner en kinderen. Daarnaast tellen we vijftien alleenstaande ouders: veertien vrouwen en één man. Daaronder zijn er twaalf met kinderen jonger dan twaalf jaar. Negentien deelnemers omschrijven zich als alleenstaand. Een deelnemer woont nog bij de ouders thuis.

Het opleidingsniveau van deze groep vertoont op hoofdlijnen sterke overeenkomsten met die van de andere twee. Ook hier beschikt driekwart over een opleiding tot maximaal mavo, en ruim eenderde van de hele groep, over basisonderwijs met niet meer dan enkele jaren voortgezet onderwijs. Het laatste heeft deze groep alleen gemeen met de tweede experimentgroep. Vier

deelnemers beschikken over een MBO-opleiding en nog eens zes deelnemers hebben een HBO- of wetenschappelijke opleiding genoten. Onder hen bevinden zich drie allochtone deelnemers die hun opleiding in het land van herkomst volgden. Met dit laatste gegeven steekt deze groep duidelijk af bij de andere twee. Het gebrek aan relevante opleiding speelt bij deze groep een iets grotere rol als belemmering bij het zoeken naar werk dan bij de tweede groep het geval is.

Tabel 10 Opleiding

	Aantal	Procent	Cumulatief percentage
Basisonderwijs	15	36.6	36.6
LBO	10	24.4	61.0
MAVO	6	14.6	75.6
MBO	4	9.8	85.4
HBO/WO	6	14.6	100.0
Totaal	41	100.0	

Bouwstenen voor activering

PROBLEMEN

Evenals de deelnemers uit de eerste twee experimentgroepen treffen we ook bij deze groep een veelheid aan problemen aan die ieder voor zich, dan wel in onderlinge samenhang maatschappelijke participatie belemmeren. De meestgenoemde problemen hebben betrekking op arbeid, gezondheid en verwerkingsproblemen. Kwesties die arbeid betreffen hebben vrijwel steeds te maken met het niet kunnen vinden van een baan en de slechte ervaringen met dienstverleners op dit gebied. Wat betreft het gebruik van voorzieningen steekt deze experimentgroep in verschillende opzichten af bij de twee voorgaande. Deze groep zoekt wezenlijk vaker hulp bij de aanpak van problemen. Met name het AMW, medische hulpverleners en de arbeidsbemiddeling (ITB) zijn, relatief gezien, vaak genoemde instanties waar men hulp zoekt. Daarnaast is het de kring van familie en vrienden waar steun gezocht en gevonden wordt. Ruim tweederde geeft te kennen hier eveneens steun aan te ontlene. Vijf deelnemers zoeken geen hulp bij de professionele organisaties op dit gebied. De redenen hiervoor zijn gelijk aan die welke genoemd zijn bij de tweede groep.

BETAALD WERK

Iets meer dan de helft van de deelnemers geeft te kennen nu op zoek te zijn naar een baan. In totaal gaat het om 23 deelnemers. Procentueel gezien ligt dit aantal precies tussen de eerste en tweede experimentgroep in. Tot deze zoekers behoren ook alle negentien deelnemers die verwezen zijn door het Bureau Werk en Scholing. Daarnaast zijn nog eens veertien deelnemers van plan in de nabije toekomst een baan te gaan zoeken.

De groep (toekomstige) zoekers bestaat uit twaalf mannen en 25 vrouwen. Hoewel ook hier mannen dus iets vaker op zoek lijken te zijn is het verschil hier aanmerkelijk kleiner dan bij de tweede experimentgroep. Naar het zich laat aanzien heeft dit vooral te maken met de gemiddeld jongere leeftijd van deze deelnemersgroep. Bovendien treffen we in de jongste leeftijdsgroepen alleen vrouwen aan. Die zijn tevens allemaal op zoek of willen dat in de toekomst gaan doen. Voor zover ze dat nu niet doen gaat het stevast om niet sollicitatieplichtige alleenstaande moeders. Dit betreft vier deelnemers. Met deze uitkomsten benadert deze experimentgroep de uitkomsten op dit gebied van de eerste groep. Tot slot vermelden we nog dat de niet-zoekende deelnemers allen ouder zijn dan 36 jaar.

EDUCATIE EN VRIJWILLIGERSWERK

Uit deze groep volgen relatief meer deelnemers een cursus op het moment van het interview dan uit de andere groepen. Wel betreft dit uitsluitend vrouwen, vijf in getal. Een grote meerderheid, namelijk 28 deelnemers, heeft in het verleden deelgenomen aan educatieve activiteiten. Maar nog meer deelnemers hebben meer of minder uitgewerkte plannen op dit gebied. Deze deelnemers komen we even vaak tegen bij de mannen als bij de vrouwen. Het gaat hierbij om 34 deelnemers: elf mannen en 23 vrouwen.

Verder verricht ruim één derde van de deelnemers activiteiten in de sfeer van vrijwilligerswerk. Ook dit aantal is het hoogste van de drie groepen. In totaal betreft dit zestien deelnemers, waaronder zeven mannen. Verhoudingsgewijs zijn er dus meer mannen die vrijwilligerswerk doen dan vrouwen. Hoe staat het met de oriëntaties van de deelnemers op dit terrein? Van de 25 deelnemers die zich daar niet mee bezig hielden geven er zestien te kennen dat eventueel te willen. De meeste van hen zijn door het interview op dit spoor gezet. In eerste instantie bleken ze daar afwijzend tegenover te staan. Door mogelijkheden voor vrijwilligerswerk te koppelen aan de eigen interesses van de deelnemers veranderde hun kijk hierop. Drie deelnemers zien in vrijwilligerswerk geen brood als het gaat om hun betrokkenheid bij de maatschappij.

Sommige deelnemers zijn bovendien op beide van deze terreinen actief. Van de banenzoekers bijvoorbeeld zijn zes deelnemers als vrijwilliger actief. Vijf andere banenzoekers waren op het moment van het interview bezig met een cursus. Die houdt ook verband met hun zoeken. Het zoeken naar een baan zelf staat daarom op een wat lager pitje. Een deelnemer is op alle drie de gebieden actief. Deze uitkomsten zijn verhoudingsgewijs gelijk aan die van de groep Vrouwen op weg, maar daarbij moet bedacht worden dat ze daar voor een belangrijk deel resulteren uit de deelname aan de cursus. Bij de onderhavige groep is hier toch meer sprake van initiatief voorafgaand aan het activeringsproces.

Het vervolg

In vergelijking met de andere twee groepen valt bij deze groep de hoge participatiegraad op. Een relatief groot aantal deelnemers blijkt op het moment van het interview al activiteiten te ontplooien. Dit neemt echter niet weg, dat er in de interviews verschillende aanknopingspunten naar voren kwamen voor een vervolg. Die zijn bij alle deelnemers uit deze groep benut en krijgen op verschillende terreinen gestalte.

Tabel 11 Het vervolg

	Aantal	Procent	Cumulatief Percentage
Nadere oriëntatie	3	7.3	7.3
Scholing en werk	8	19.5	26.8
Educatie	6	14.6	41.4
Vrijwilligerswerk	19	46.3	87.7
Zorg- en hulpverlening	4	9.8	97.5
Anders	1	2.4	100.0
Totaal	41	100.0	

Drie deelnemers willen zich nog samen met de activeerder nader beraden. Acht deelnemers zien (versterkt) mogelijkheden op de arbeidsmarkt en geven in dit verband een vervolg aan het interview. Dit betreft drie mannen en vijf vrouwen. Zij zijn (weer) in contact gebracht met het Buro Werk en Scholing of met het ROC-Zadkine. Zes van deze deelnemers waren al op zoek maar zijn door het Buro naar het experiment verwezen. De andere twee zijn door het interview op dit spoor gezet.

Verder worden zes deelnemers, waaronder vijf banenzoekers, toegeleid naar vormen van niet-beroepsgerichte educatie, terwijl vier deelnemers hulp zijn gaan zoeken bij de aanpak van problemen. Op twee deelnemers na staan de plannen van ieder van deze deelnemers in het teken van het zoeken naar betaald werk.

Negentien andere deelnemers zijn verwezen naar het Steunpunt Vrijwilligerswerk Schiedam. Daaronder bevinden zich acht deelnemers die al op dit gebied actief waren. Zij zijn verwezen vanwege extra wensen op dit gebied met het oog op uitbreiding van hun werkzaamheden, op ondersteuning, deskundigheidsbevordering en voor een aanvraag voor onkostenvergoeding. Bij zeventien van hen staan de plannen eveneens in het teken van het zoeken naar een baan. Zij willen via het vrijwilligerswerk ervaringen opdoen die ze op de arbeidsmarkt kunnen benutten.

BIJLAGE 2

LITERATUUR

Corstens, M. en H. Swinnen 1997. *Sociale activering in Schiedam*. Draagvlakonderzoek – samenvattend verslag. Verwey-Jonker Instituut, Utrecht (notitie).

Heijnsbroek, M. en A. Hofman 1996. "De afstand tot de arbeidsmarkt gemeten; Erasmusuniversiteit maakte 'meetlat'." in *Sociaal bestek*, jg. 58, nr. 1, p. 13-15.

Lammerts, R. en H. Swinnen 1997. "Sociale activering als strategie" in *Tijdschrift voor Arbeid en Bewustzijn*, jg. 19, nr. 3/4, p. 239-249.

Lammerts, R. 1998. *Actief op Walcheren*. Sociale activering in het stadsgewest Middelburg-Vlissingen. Verwey-Jonker Instituut, Utrecht.

A. Manintveld e.a. 1997. *Perspectief door samenwerking en solidariteit in Schiedam*. Visie, strategie en stappenplan. Schiedam – notitie.

Swinnen, H. 1995. *Sociale Activering: Een lokale strategie broodnodig*. Verwey-Jonker Instituut, Utrecht.

Swinnen, H. en R. Lammerts 1997. 'Sociale activering. Een kwestie van gedeelde visie en adequate instrumenten. In *Sociaal Bestek*, jrg. 59, nr. 4, p. 2-5.

BIJLAGE 3

DEELNEMERS AAN DE TOEKOMSTWERKPLAATS IN OLAERTSDUYN OP 27 EN 28 FEBRUARI 1997

Marja Spruit
Vrouwen en de bijstand

Mw. A. Manintveld
Gereformeerde Diaconie

Marianne Klop
Schiedamse Vrouwen Emanicipatie-
organisaties

Marianne Heynemans
De Blauwe Brug

André Woutersen
Stichting Color

Mieke van Gorcum
Algemeen Maatschappelijk Werk

Margriet van Gorssel/Maria Kluin
Vluchtelingenwerk Schiedam

Irene Veringmeijer
Vluchtelingenwerk Schiedam

Dhr. M. Dingenouts
Rode Kruis, afdeling Schiedam

Hester Verbeek
Woningbouwvereniging Schiedam

Mw. W. Binkhorst
Wonen en Leven Nieuwland

Anneke de Jong
Verpleeghuis de Drie Maasstede

Mw. Y. Scheper-Schenk
Verpleeghuis de Drie Maasstede

Marieke v.d. Heuvel
Afdeling Welzijn van de
Gemeente Schiedam

Marijke Ruseler
Gemeenteraadslid

Arno Mol
Gemeente Schiedam: Afdeling
Wijk- en Buurtbeheer

Hans Verlinde
Buro voor Werk en Scholing

Roland de Vreede
Gemeente Schiedam

Edith Janssens
Steunpunt Vrijwilligerswerk/
Buro voor Werk en Scholing

Leo Cok
Directeur Sociale Dienst

Jan Borstelaar
Hoofd
Bijstandsmaatschappelijkwerk
Sociale dienst

Dhr. Kamps
Arbeidsbureau Schiedam

Coby de la Rie
Gemeenteraadslid

Dhr. drs. A. F. de Leede
Wethouder Welzijn,
Volkshuisvesting en Milieu

Dhr. Wiegman
Wethouder van Financiën,
Bedrijven, Personeel, Onderwijs en
Sociale Zaken

Dhr. C. van de Toorn
Participatieberaad FNV

Hugo Swinnen
Verwey-Jonker Instituut

Rob Lammerts
Verwey-Jonker Instituut

Onno Vonk
Olaertsduyn

Anneroos Gerritsen
Olaertsduyn

BIJLAGE 4

DEELNEMERS AAN DE CONFERENTIE VAN 27 FEBRUARI 1998

Christine Lepidis	Gemeenteraadslid
Nanda Hupse	Gemeenteraadslid
Menno Siljee	Gemeenteraadslid
Michel Esbach	Gemeenteraadslid
André Woutersen	SWS
Coco v.d. Hammen	BVWS
J. Broeren	De Zonnebloem
J. van Kluyven	BVWS
S. Yildirim	TVS
H. Metaal	Gemeenteraadslid
Liesbeth Fluiters	Gemeenteraadslid
Janny van Roosmalen	Afdeling Sociale Zaken
J. Oversluizen	Afdeling Sociale Zaken
Ingrid Bosua	Afdeling Sociale Zaken
Esmeralda Taverne	Afdeling Sociale Zaken
A. Sittrop	Afdeling Sociale Zaken
Eduard Nieuwenhuyzen	Afdeling Sociale Zaken
Hans Verlinde	BVWS
Roma Lang	Vrouwen op Weg
D.J. Rensman	Participatieberaad
Ria Mulders	Vrouwen op Weg
Dienie Nesse	Vrouwen op Weg
Petra Hooymans	Vrouwen op Weg
Stijnie v.d. Schaft	Vrouwen op Weg
M. Fernhout	Dagbehandeling Joris
Hans Marsman	RIAGG R.N.W.
Mari Dingenouts	Rode Kruis
Elsbeth Visser	Beeld-Teken-Taal trainingen
Marijke Ruseler	Gemeenteraadslid
Coby de le Rie	Gemeenteraadslid
Leida van Grootveld	SVO
Jacqueline Holster	Vrouwen op Weg
Petra Krommenhoek	Vrouwen op Weg
W. Breddels	Vrouwen op Weg
Mica Lopes	Vrouwen op Weg
Wilma Omenette	Vrouwen op Weg
B. Bonnet	Amnesty

Cor Hollaar
J. Poell
Peter Dijnen
Marga Wiltschut
Mirjam Verhoeven
Fred Crawford
E. Begic
Christine Pauw
Henk van Deurzen
Anneke de Reus
Gina van Dijk
Ilse van den Meydenberg
Jalal Al-Baz
Marga Euser
Liesbeth Blom
Marcel Bosman
L. Ebbing Wubbe
A. Babadag
Linda van Gameren
E. Romantschenko
Roland de Vreede
A. Marreevee
A. Battaï
P. Claus
Yvonne Scheper
M. Tijsma
A. van Leeuwen
Willy Hermans
Diana Zoeteman
Bea Oomens
J.M. van Bommel
Judith Boertjens
Marjan v.d. Hoek
Marieke v.d. Heuvel
Saskia Berkhout
Karin Jansen
Bart de Leede
A. Wiegman
Piet van Beurden
Yvonne Mul
Charlene Martijn

De Harg/Spaland
Frankeland
Vluchtelingenwerk
BVWS
BVWS
BVWS
BVWS/PIN
SWS/afdeling Dreesplein
Rode Kruis
Afdeling Sociale Zaken
Afdeling Sociale Zaken
Afdeling Sociale Zaken
Afdeling Sociale Zaken
Maatwerk
Maatwerk
Afdeling Welzijn
Humanitas
VTS
Dagbehandeling Joris
Rode Kruis
SWW
De Zonnebloem
Maatschappelijk werk
Stichting onder één dak
Driemaasstede
RIAGG RNW
Oproepcentrale
Gemeenteraadslid
SWW
Gemeenteraadslid
SWS/afdeling Nieuwland
Gemeenteraadslid
Afdeling Welzijn
Afdeling Welzijn
Afdeling Sociale Zaken
Groenvoorziening
B&W Schiedam
B&W Schiedam
SVWS
Vrouwen op Weg
Vrouwen op Weg

Joke Dekkers
Annie Zijlstra
Marian de Mol
Anka Muller
Renée Cool

Social Raadslieden
De Harg/Spaland
Gemeenteraadslid
Ouderenwerk
BVWS

BIJLAGE 5

DEELNEMERS AAN DE WERKCONFERENTIE SCHIEDAM 10 MAART 1999

Trudy van den Akker
Gemeenteraadslid

Dhr. van Eersel
Gemeenteraadslid

Saskia Berkhout
Afdeling Sociale Zaken

Johan Evers
SVS/Buro voor Werk en Scholing

Phil Bex
SVS/Buro voor Werk en Scholing

Frank Feiner
Blauwe Brug

Frans Griffioen
Gemeente Schiedam Grote Steden
Beleid

Carry Goedhart
Afdeling Sociale Zaken

Taeke Halma
SWW

Maaïke de Jong
Afdeling Welzijn

Dhr. Metaal
Gemeenteraadslid

Christine Pauw
SWS

Marijke Ruseler
Gemeenteraadslid

Marja Spruit
Vrouwen en de Bijstand

J. Schaap
Bewonersvereniging Schiedam-
West

Roland de Vreede
Gemeente Schiedam

Hans Verlinde
Buro voor Werk en Scholing

Gerard de Weerd
Maatschappelijk Werk

Jolanda van Wijnen
Cliënten

Herman Gerrits
Grote Steden Beleid

André Woutersen
Stichting Welzijn Schiedam

Peter Groeneweg
Wethouder van Sociale Zaken,
Werkgelegenheid, Welzijn en
Volksgezondheid

Leida van Grootveld
SWS Emancipatie Centrum

Marcelle Jansen
SWS, afdeling Nieuwland

Edith Janssens
SVS/Buro Werk en Scholing

Anneke de Jong
Verpleeghuis de Drie Maasstede

Maria Kluin
Vluchtelingenwerk Schiedam

Grace de Moulin
Stagiaire SWS

A. Schippers
Participatieberaad

Jos Tabink
RBA

Elsbeth Visser
Beeld-Teken- Taal Trainingen

Aartje van den Akker
ROC-Zadkine

Douwe Douma
SWW

Frans Klijzen
Opbouwwerk

Marike Kras
Afdeling Welzijn sector SWW

Anke Manintveld
Gereformeerde diakonie

Anneke Meyer
Gemeenteraadslid

Arno Mol
Gemeente Schiedam Wijk- en
buurtbeheer

Janny van Roosmalen
Sociale Zaken

Wim van Veelen
Buro voor Werk en Scholing

Suzanne Vermeijs
Blauwe Brug

BIJLAGE 6

LEDEN VAN DE PROJECTGROEP SOCIALE ACTIVERING

Peter Groeneweg
Wethouder van Sociale Zaken,
Werkkgelegenheid, Welzijn en
Volksgezondheid

Abdelmoulah Battaï
Algemeen Maatschappelijk Werk

Dineke van Leeuwen
cliënten

Marja Spruit
Vrouwen en de bijstand

Anke Manintveld
Gereformeerde Diaconie

André Woutersen
Stichting Welzijn Schiedam (SWS)

Carry Goedhart
Afd. Sociale Zaken

Arno Mol
Gemeente Schiedam Wijk- en
Buurtbeheer

Hans Verlinde
Buro Werk en Scholing

Roland de Vreede
Gemeente Schiedam SWW

Edith Janssens
SVS/Buro Werk en Scholing

Marieke Kras
Gemeente Schiedam Afdeling
Welzijn

BIJLAGE 7

LEDEN VAN DE NETWERKGROEP(EN) VRAAG EN AANBOD

Maria Kluin
Vluchtelingenwerk Schiedam

Saskia Berkhout
Afdeling Sociale Zaken

Annamarie de Lange
Algemeen Maatschappelijk Werk

Phil Bex
SVS/Buro voor Werk en Scholing

Arno Mol
Gemeente Schiedam Wijk- en
Buurtbeheer

Johan Evers
SVS/Buro voor werk en Scholing

Anka Muller
Stichting Ouderenwerk

Emmy van Aalten
SVS/Buro voor Werk en Scholing

Anneke de Jong
Oproepcentrale NWN

Marja Spruit
Cliënten

Aartje v.d. Akker
ROC-Zadkine

Jolanda van Wijnen
Cliënten

Leida van Grootveld
Stichting Welzijn Schiedam (SWS),
Emancipatiecentrum

Roland de Vreede
Gemeente Schiedam

Janny van Roosmalen
Afdeling Sociale Zaken

Edith Janssens
SVS/Buro voor Werk en Scholing